

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนที่มีการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
IMPACT OF ECOTOURISM ON RURAL COMMUNITIES AND HOUSEHOLD IN
NORTHERN THAILAND

โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการ: การถ่ายทอดเทคโนโลยีการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างรายได้และ
แก้ปัญหาสภาพแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น

ได้รับการสนับสนุนจัดสรรงบประมาณวิจัย

ประจำปี 2545

จำนวน 232,800 บาท

หัวหน้าโครงการวิจัย

นางสาวปรารธนา ยศสุข

ผู้ร่วมโครงการ

นายเฉลิมชัย ปัญญาดี

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

สิงหาคม 2548

057/49

กิตติกรรมประกาศ

โครงการการวิจัยผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือของหลายฝ่ายโดยเฉพาะสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตรมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยจากหมวดเงินอุดหนุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2545 ขอขอบคุณ คุณวันชัย เจือบุญ และนักศึกษาปริญญาโทที่ช่วยในการเก็บข้อมูลและขอขอบคุณ คุณวรารักษ์ ดวงแสง ที่ช่วยดูแลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย รวมถึงจัดพิมพ์รายงานผลการวิจัยจนสำเร็จสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอบคุณกัลยาณมิตรที่ไม่ได้เอ่ยนามแต่ได้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

คณะผู้วิจัย

สิงหาคม 2548

สารบัญ

หน้า

สารบัญ	
สารบัญภาพภาคผนวก	(ข)
สารบัญตารางภาคผนวก	(ค)
บทคัดย่อ	1
ABSTRACT	2
บทที่ 1 บทนำ	5
ความสำคัญของปัญหา	6
ปัญหาการวิจัย	9
วัตถุประสงค์การวิจัย	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
ขอบเขตการวิจัย	11
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	13
1.1 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	14
1.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	16
1.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	16
1.4 หลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	21
2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนและศักยภาพการพัฒนาชุมชน	27
3. ผลกระทบของการท่องเที่ยว	29
4. รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	42
5. ข้อเสนอเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย	43
กรอบแนวคิดในการวิจัย	45
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	46
การวิจัยเชิงปริมาณ	46
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	46
เครื่องมือการรวบรวมข้อมูล	47
ข้อมูลเชิงคุณภาพ	48

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	50
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา	55
ตอนที่ 2 สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือ ของประเทศไทย	57
ตอนที่ 3 แนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือ ของประเทศไทย	67
ตอนที่ 4 ความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของไทย	72
ตอนที่ 5 ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนใน ชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย	73
ตอนที่ 6 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชน ในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย	98
บทที่ 5 สรุปและอภิปราย	100
สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของ ประเทศไทย	101
แนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของ ประเทศไทย	102
ความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง นิเวศในชนบทภาคเหนือของไทย	103
ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบท ภาคเหนือ	104
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	107
เอกสารอ้างอิง	111
ภาคผนวก	115
ภาคผนวก ก กิจกรรมการวิจัย	116
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	125
ภาคผนวก ค ตารางผลการวิจัย	158

สารบัญภาพภาคผนวก

ภาพที่		หน้า
1	เส้นทางคมนาคมสู่บ้านห้วยอี อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน	117
2	แผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวของบ้านห้วยอี – ห้วยปูลิง ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน	117
3	ห้องบริการอาบน้ำแร่ บ้านผาบ่อง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งจัดสร้างโดยองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน	118
4	ป้ายแสดงศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสองแคว อ.เมือง จ.น่าน	118
5	ชนเผ่าตองเหลือง – แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านห้วยหยวก อ.เวียงสา จ.น่าน	119
6	ดอยวาว (ภูสัน) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของบ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา จ.น่าน	119
7	อีกตัวอย่างของการเดินเข้าถ้ำซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อสร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ของบ้านถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน	120
8	การให้บริการที่พักแบบ Home stay ที่บ้านห้วยหอย อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่	121
9	ศูนย์ท่องเที่ยวบ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา จ.น่านซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์วิจัยและส่งเสริมรักษาชาวเขา จ.น่าน	121
10	สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ของบ้านถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน	122
11	วิถีชีวิตของชนเผ่าปกาญเยอ บ้านห้วยหอย อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่	122
12	บรรยากาศการท่องเที่ยวที่ปางช้างแม่ตะมาน อ.แม่แตง จ. เชียงใหม่	123
13	บรรยากาศการสัมผัสภาษาญี่ จ.น่าน	123
14	บรรยากาศการสัมผัสภาษาญี่ บ้านแม่สะ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	124
15	ร้านอาหารที่สร้างขึ้นเพื่อให้บริการคนในชุมชนที่ทำอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่ไม่ได้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	124

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล	159
2	การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของที่ดินในชุมชนก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนจากผู้ให้ข้อมูล	160
3	การเปลี่ยนแปลงของที่ดินในชุมชนก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนจากผู้ให้ข้อมูล	161
4	กฎระเบียบ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากผู้ให้ข้อมูล	162
5	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสังคมของชุมชน	163
6	ผลกระทบด้านที่อยู่อาศัย	164
7	ผลกระทบด้านการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก	165
8	ผลกระทบด้านการใช้ภาษาต่างประเทศต่อชุมชน	165
9	ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง	166
10	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร	166
11	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการแบ่งแย่งงานกันทำระหว่างชาย-หญิง	167
12	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อวัฒนธรรมการบริโภคในด้านลักษณะอาหารในชีวิตประจำวัน	167
13	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อวัฒนธรรมการบริโภคในด้านวัฒนธรรมการกิน	168
14	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อวัฒนธรรมการแต่งกายในด้านความทันสมัยในการแต่งกาย	168
15	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจในด้านการประกอบอาชีพ	169
16	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจในด้านค่าครองชีพ	169
17	ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจในด้านรายได้จากการท่องเที่ยว	170

ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนที่มี
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
IMPACT OF ECOTOURISM ON RURAL COMMUNITIES AND
HOUSEHOLD IN NORTHERN THAILAND

ปรารธนา ยศสุข เฉลิมชัย ปัญญาดี
Pradtana Yossuck Chalermchai Panyadee

ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร

คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลายประการ ได้แก่ ศึกษาแนวโน้มศักยภาพการขยายตัว, รูปแบบและกิจกรรม, สถานการณ์ปัจจุบัน, ความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการ, ผลกระทบ, และแนวทางการจัดการที่เหมาะสมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย เก็บข้อมูลใน 11 ชุมชนของจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และน่าน โดยในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ บ้านแม่ก่าปอง อ.แม่ฮอน, บ้านแม่สะ และบ้านแม่ตะมาน อ.แม่แตง, และบ้านห้วยหอย อ.แม่วาง, ใน จ.แม่ฮ่องสอน ได้แก่ บ้านผาปอง และบ้านห้วยฮี้ อ.เมือง, บ้านถ้ำลอด และบ้านเมืองแพม อ.ปางมะผ้า, ใน จ.น่าน ได้แก่ บ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา, บ้านห้วยหยวก อ.เวียงสา และบ้านสองแคว อ.เมือง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวจำนวน 92 คน และชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนจำนวน 198 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยายและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยเป็นดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบนมีศักยภาพและมีแนวโน้มการขยายตัวสูง มีรูปแบบและเส้นทางที่มีศักยภาพ บางชุมชนมีกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ มีเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน และมีการจัดการท่องเที่ยวที่ดีทั้ง รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 3 รูปแบบย่อย คือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วัฒนธรรม และเกษตร ชุมชนคาดการณ์ว่า ในอนาคตจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นและนักท่องเที่ยวจะใช้จ่ายในชุมชนเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นชุมชนระบุความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านการพัฒนาทางกายภาพของสถานที่ท่องเที่ยว ความรู้ และการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้านระบบคิดและด้านภูมิปัญญา โดยชุมชนสามารถค้นหา นำภูมิปัญญามาใช้ในการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลัง แต่ความเข้มแข็งด้านการรวมและจัดการกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยว และด้านกระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้อยู่ในระดับน้อย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบต่อชุมชนในด้านสังคมน้อยมาก ไม่ว่าด้านความมีน้ำใจและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน การย้ายเข้าของคนนอกชุมชน และการย้ายออกของคนในชุมชน เช่นเดียวกันกับผลกระทบในด้านวัฒนธรรมการอยู่อาศัย ได้แก่ ลักษณะของที่อยู่อาศัย การละเล่นพื้นเมือง การแต่งงานกันทำระหว่างชายและหญิง ลักษณะและชนิดของอาหาร และการแต่งกาย อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลับมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนในด้านการใช้ภาษา โดยเฉพาะความต้องการใช้ภาษาต่างประเทศ และเวลาของการเลี้ยงดูบุตรที่น้อยลงในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนใน 2 ด้านย่อย คือ ด้านการประกอบอาชีพและด้านรายได้ โดยมีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวมากกว่าชาวบ้านทั่วไป อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลับไม่มีผลกระทบต่อค่าครองชีพของคนในชุมชน นอกจากนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบต่อผลต่อการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวน้อย ยกเว้นในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มและการจัดการท่องเที่ยวได้ดี

สำหรับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในชุมชนภาคเหนือ พบว่า ควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การเชื่อมโยงที่ดีระหว่างชุมชน หน่วยงานและบริษัทนำเที่ยว การส่งเสริมการลงทุนในรูปธุรกิจชุมชน และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้น

ในท้ายสุดการศึกษาครั้งนี้ได้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การพัฒนาทักษะด้านภาษาและทักษะด้านการให้บริการนักท่องเที่ยวแก่ชุมชน การประชาสัมพันธ์ การกระตุ้นการมีส่วนร่วม และอื่นๆ อีกทั้งเสนอแนะการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการศึกษาด้านผลกระทบด้านต่างๆ ต่อชุมชนในระยะยาว ตลอดจนการขยายพื้นที่การศึกษาให้กว้างและครอบคลุมในระดับประเทศ เป็นต้น

ABSTRACT

Objectives of this study were to investigate a tendency of expansion, present situation, patterns and activities of, communities' strength in participating, impact of, and suitable management of ecotourism in rural northern Thai communities

and households. The study was conducted in 11 rural communities of 3 provinces; Chiangmai, MaeHongSon, and Nan. Names of the communities are MaeKumpong, MaeSae, MaeThaman, and HuayHoi (in Chiangmai), PhaBong, TumLod, MaungPam, and HuayHee (in MaeHongSon), and SunCharoen, HuayYuak, and SongKwae (in Nan). Data was collected through structured interview together with in - depth interview. Respondents were 92 stakeholders in ecotourism, and 198 residents who were not involved in ecotourism. The data was analyzed by descriptive statistics and content analysis.

Results of the study were as followed;

There was a strong tendency of ecotourism's expansion in the rural northern Thai communities studied. Some of the communities had systematic patterns and activities of ecotourism, fixed travel route, and efficient ecotourism's management. Patterns of ecotourism in the communities can be divided into natural tourism, cultural tourism, and agro - tourism. The communities predicted that number of tourists would increase, as well as their expenses. Nevertheless, the communities needed physical development at the tourism's area, knowledge of tourism management, and natural resources preservation.

Ecotourism empowered the communities' system of thinking and recalled their local wisdom, which they could take these as tourism's resources. In addition, this preserved local wisdom would be able to pass to their next generation. However, the communities had limited level of grouping their local people to manage ecotourism, as well as lacking of learning process and learning network.

Ecotourism had less impact on both of the communities' thoughtfulness and dependency to others, and communities' immigration and migration of communities' residents. Also it had no impact on their living culture (e.g., way of living, traditional plays, division of labors between gender, consumption of local meal and traditional way of dressing). Even so, ecotourism held some effects to the communities concerning foreign language usage and childcare especially during a high tourist season.

Ecotourism certainly had economical impact on the communities (i.e., occupation opportunities and income). Likely, there was more impact on local entrepreneurs than residents. However, there was no impact of ecotourism on their living expenses. There was no impact of ecotourism on natural resources' preservation, except for a few communities that had well - organized groups in tourism management.

Approaches for ecotourism management in northern Thailand should focus on a strengthening of community participation, a strong link between government sectors, private sectors and local people, an enhancement of a community business, and an effective public relation for ecotourism.

The study provided some suggestion for ecotourism development in the northern region, such as a skill development of foreign languages (English emphasis) for local people, enhancing a good tourist service in a community, promoting public relation about ecotourism, and an encouragement for community participation. It also suggested a longitudinal research and expanding a research area to coverage the whole country.

บทที่ 1

บทนำ

ความนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถนำรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยได้สูงเป็นอันดับ 1 ของมูลค่าและบริการส่งออกทั้งหมดตลอดมา โดยในรอบปี พ.ศ. 2536 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาประมาณ 5.7 ล้านคน ทำให้ประเทศมีรายได้สูงกว่าล้านบาท และเพิ่มเป็น 10.80 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2545 โดยสามารถสร้างรายได้สูงถึง 3.23 แสนล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547) และมีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้น เงินตราต่างประเทศที่ได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญอย่างมากในการชดเชยดุลการชำระเงินของประเทศและก่อให้เกิดรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างรายได้และการจ้างงานเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการขยายตัวของธุรกิจต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการหรืออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นและเกิดการเชื่อมโยง (linkage) ระหว่างกันในธุรกิจ ในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจโรงแรม ภัตตาคาร บริษัทท่องเที่ยวแล้ว ยังส่งผลเชื่อมโยงให้เกิดการสร้างงานเพิ่มขึ้นในสาขาอื่น เช่น การก่อสร้าง หรือแม้แต่การผลิตในสาขาเกษตรกรรม

อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น มักได้รับการท้วงติงว่าเป็นการพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยภาพรวม ไม่ได้พิจารณาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้านสังคม วัฒนธรรม รวมทั้งความไม่เสมอภาคของประชาชนในท้องถิ่นในการได้รับประโยชน์ในด้านรายได้ การมีงานทำที่เกิดจากการท่องเที่ยวในท้องถิ่น รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวไม่ได้ตกแก่ระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยวในปริมาณและอัตราที่สูงมากเท่าที่ควร ภาพสะท้อนเกี่ยวกับการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นในท้องถิ่นอันเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวก็มีลักษณะกระจายที่ไม่น่าพอใจ เพราะงานที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น ประชาชนในท้องถิ่นส่วนหนึ่งไม่มีโอกาส หรือมีโอกาสน้อย ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นเหล่านั้นขาดความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสิทธิภาพและเงินทุนในการดำเนินงาน ดังนั้นผู้เป็นเจ้าของกิจการส่วนใหญ่จึงเป็นแรงงานจากภายนอกท้องถิ่น (เทพ พงษ์พานิช และเฉลิมชัย ปัญญาดี, 2542: 18)

นอกจากนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังเป็นกิจกรรมที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นต้นทุนในการดำเนินการ และดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเนื่องจากการส่งเสริมพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย คำนึงถึงรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลักจนลืมใส่ใจถึงสภาพแวดล้อม จึงก่อให้เกิดปัญหาทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรมตามมาทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติที่มีความเสื่อมโทรมลงไปตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพสูงมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีความเสื่อมโทรมขยายวงกว้างออกไปอีก (เทพ พงษ์พานิช และเฉลิมชัย ปัญญาดี, 2542: 18 - 19)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมักมุ่งเน้นทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวมักตกอยู่กับบุคคลบางกลุ่มที่มีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวหรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในขณะที่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดและดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวกลับมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวน้อยมาก ดังนั้นผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวจึงมีนัยสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นไม่มากนัก ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก (เทพ พงษ์พานิช และเฉลิมชัย ปัญญาดี, 2542: 19)

ความสำคัญของปัญหา

การดำเนินการพัฒนาและการท่องเที่ยวของรัฐ เพื่อแก้ไขและป้องกันการเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวของรัฐ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในระยะที่ผ่านมาพบว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าจะทุ่มงบประมาณในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากก็ตาม โดยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 - 2536 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน งบโครงการอีสานเขียว และเงินกู้ OECF ซึ่งจากการทบทวนเอกสารพบว่ารัฐบาลได้ใช้เงินกู้ OECF ระยะที่ 1 จากรัฐบาลญี่ปุ่น เพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เป็นเงินรวมทั้งสิ้น 3,155.88 ล้านบาท ซึ่งจากการประเมินโครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวพบว่า การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวบางโครงการไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและยังมีประเด็นที่ต้องปรับปรุงโดย

เฉพาะการบำรุงรักษาและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ (เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ, 2537:6 - 10) ซึ่งผลการประเมินโครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวพบว่าโครงการดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสมกับสภาพบริบททางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่น และไม่สามารถทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการบำรุงรักษาได้อย่างต่อเนื่อง

ด้วยข้อจำกัดในการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่มาทดแทนและความสามารถในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว จึงได้มีการเสนอกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน(Sustainable Tourism Development) ทั้งนี้เพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรที่เสื่อมโทรมและป้องกันมิให้แหล่งทรัพยากรใหม่ๆ ถูกทำลาย อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น จากกระแสแนวความคิดในการอนุรักษ์การพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน รวมทั้งความต้องการการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ ทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ขึ้น (เทพ พงษ์พานิช และเฉลิมชัย ปัญญาดี, 2542: 20) การท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวมุ่งเน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศของการท่องเที่ยว และตระหนักในผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบนิเวศสังคมและวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะที่ผ่านมามักได้รับการท้วงติงจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบางกลุ่ม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในปัจจุบัน มักเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นหลัก เช่น การเดินป่า การดูนก การนั่งช้าง ล่องแพ และการท่องเที่ยวในเขตป่าอนุรักษ์ทั้งหลาย นอกจากนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ก็ยังคงเป็นผู้ประกอบการภายนอกท้องถิ่น และรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านๆ มายังคงไม่เปลี่ยนแปลงแม้ว่าชื่อรูปแบบการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป แต่เนื้อหาสาระในการบริหารจัดการยังคงเหมือนเดิม ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่จึงเป็นเพียงกลไกตลาดในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นเพียงความพยายามในการปรับตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามกระแสสังคมในการเรียกร้องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวหรือเรียกร้องถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเท่านั้น (เทพ พงษ์พานิช และเฉลิมชัย ปัญญาดี, 2542: 25)

ความล้มเหลวในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของรัฐและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่ตอบสนองต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น อาจเป็นเพราะการดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของหรือใกล้ชิดแหล่งท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งในด้านของการบริหารจัดการ การดูแลรักษาและการให้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้มีนักวิชาการเสนอแนว

ทางในการแก้ปัญหาการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบของประชาสังคม (Civil Society) ประชาคมตำบล และสิทธิชุมชน (ประเวศ วะสี, 2541 และ ยศ สันตะสมบัติ, 2541) โดยแนวคิดดังกล่าวเสนอให้มองการพัฒนาในรูปองค์รวมและเสริมสร้างพื้นฐานหรือรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะชุมชนจะมีวัตถุประสงค์ร่วม มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนั้นในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นหากพิจารณาในมิติของสิทธิชุมชนแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดการดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเหนือผลประโยชน์ส่วนตน และความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศ (ยศ สันตะสมบัติ และอัมมาร์ สยามวาลา, 2541: 14) อย่างไรก็ตามการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น นอกจากทุกฝ่ายโดยเฉพาะรัฐต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่เห็นความสำคัญและเชื่อมั่นในศักยภาพภูมิปัญญา และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แล้ว ชุมชนท้องถิ่นเองต้องมีความตื่นตัว มีความตระหนักร่วมกันและมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและต้องมีความสามารถในการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย

จากพื้นฐานแนวคิดการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวคิดในการเสริมสร้างความเข้มแข็งดังกล่าว ได้มีองค์กรเอกชน ตลอดจนองค์กรของรัฐได้พยายามจัดเตรียมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ AKHA ECOTOURISM ซึ่งเสนอและดำเนินการโดยสมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอาข่า และโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภูเทวดา - พินจาเมาะ (ภูลังกา) ตำบลนาช้างน้อย อำเภอปาง จันทบุรี และโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งจากการทบทวนกิจกรรมตามโครงการดังกล่าวพบว่า การดำเนินโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนจะเริ่มต้นด้วยการสำรวจความพร้อมของชุมชน การสร้างความมั่นใจให้ชุมชน การรวบรวมของดีในชุมชน การจัดอบรมสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทัวร์นำร่องที่ตรงกับการจัดประเพณี หรือเทศกาลชุมชน และกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มชาวบ้านหรือจัดตั้งองค์กรชาวบ้านเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน การจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนให้สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการศึกษาเรียนรู้จากโครงการ

จัดท่องเที่ยวในท้องถิ่นชุมชนและการศึกษาดูงานซึ่งเป็นกระบวนการในการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่กันไปกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนดังกล่าว นอกจากจะขึ้นอยู่กับกระบวนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวแล้ว ยังต้องพิจารณาให้ครอบคลุมถึงผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการพัฒนาความเข้มแข็งต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของชุมชนและครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นภาพสะท้อนถึงความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของชุมชน และครัวเรือนในชนบท โดยผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทบทวนกระบวนการทัศน์และกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา อันจะนำไปสู่การสรุปบทเรียนการพัฒนาและการเสนอแนวทางในการจัดการและการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมและสอดคล้องตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สามารถพัฒนาความเป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งสำหรับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความมั่นคงและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศต่อไป

ปัญหาการวิจัย

จากความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ตั้งปัญหาของการวิจัยไว้ดังนี้

1. สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยเป็นอย่างไร โดยเฉพาะสถานการณ์เกี่ยวกับเส้นทางหรือรูปแบบกิจกรรม วิธีการดำเนินการ ปริมาณนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายและปัญหาในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. แนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยเป็นอย่างไร โดยเฉพาะแนวโน้มเกี่ยวกับศักยภาพในการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิธีดำเนินการ ปริมาณนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการนำเที่ยว และความต้องการในการพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศมีแนวโน้มเป็นอย่างไร
3. ชุมชนมีศักยภาพหรือมีความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยเพียงใดและอย่างไร

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการในระยะที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างไร และครัวเรือนในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่อย่างไร

5. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในภาคเหนือควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
4. เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
5. เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มของการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของชุมชนและครัวเรือนในชนบท ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวจะนำไปสู่การเสนอแนวทางในการจัดการและการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสอดคล้องตามแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนอีกส่วนหนึ่งด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยดังกล่าวยังเป็นการเพิ่มพูนความรู้หรือขยายขยายแดนแห่งความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะประเด็นการเชื่อมโยงจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปรากฏจริงในสังคม รวมทั้งผลกระทบที่

เกิดขึ้นจากการนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปปฏิบัติและเกิดผลกระทบต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบท ผลการวิจัยในประเด็นดังกล่าวสามารถนำเสนอดีพิมพ์ในวารสาร ซึ่งถือเป็นเวทีเปิดกว้างสำหรับนักวิชาการในการคิดวิเคราะห์หาคำตอบบนทฤษฎีในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Ecotourism and Sustainable Development)

นอกจากนั้นผลการวิจัยดังกล่าวสามารถเอื้อประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน อาทิเช่น สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อสะท้อนข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้นักศึกษาได้ทราบและเข้าใจ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ตลอดจนกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงด้านการท่องเที่ยวสามารถนำข้อมูลไปประกอบการทำนโยบายและโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความยั่งยืน ยิ่งกว่านั้นนักวิชาการ นักศึกษาตลอดจนผู้สนใจทั่วไปสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาถึงผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทยครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย จำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (วัตถุประสงค์ข้อ 1) เป็นการศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ น่านและแม่ฮ่องสอน โดยขอบเขตการศึกษาในประเด็นดังกล่าวประกอบด้วย

- 1.1 เส้นทางหรือรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 1.2 วิธีการและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัด
- 1.3 ปริมาณนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 1.4 ค่าใช้จ่าย
- 1.5 ปัญหาในการจัดนำเที่ยวเชิงนิเวศ

2. การศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (วัตถุประสงค์ข้อ 2) ได้กำหนดขอบเขตประเด็นการศึกษาไว้ดังนี้

- 2.1 เส้นทางหรือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพ
- 2.2 วิธีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.3 ปริมาณนักท่องเที่ยว

2.4 ค่าใช้จ่ายในการนำเที่ยว

2.5 ความต้องการในการพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ

3. การศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (วัตถุประสงค์ข้อ 3) กำหนดขอบเขตในการศึกษาโดยมุ่งพิจารณาตัวชี้วัดถึงความเข้มแข็งองค์กรชุมชน 3 ด้าน คือ

3.1 ด้านระบบความคิดและภูมิปัญญาในชุมชน

3.2 ด้านการจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.3 ด้านกระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. การศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบท (วัตถุประสงค์ข้อ 4) กำหนดขอบเขตการศึกษาดังนี้

4.1 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

4.2 ผลกระทบด้านสังคม เศรษฐกิจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อครัวเรือนที่อยู่ในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. การพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม (วัตถุประสงค์ข้อ 5) ได้พิจารณาขอบเขตในด้านต่างๆ ดังนี้

5.1 การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มุ่งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

5.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นทั้งในด้านการจัดการและการได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้อาศัยแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แนวคิดด้านสิทธิชุมชน และทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาและแพร่กระจาย เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งผลการตรวจเอกสารแนวคิดทฤษฎีและการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสรุปตามประเด็นดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.1 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.4 หลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนและศักยภาพการพัฒนาชุมชน
3. ผลกระทบของการท่องเที่ยว
4. รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
5. ข้อสรุปเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยว หมายถึง ความสัมพันธ์ซึ่งเกิดจากความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการการท่องเที่ยว หน่วยงานรัฐบาลของท้องถิ่น และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าวแล้วต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ (Coltman, 1989: 3 อ้างใน ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2544: 2) ในความหมายดังกล่าวแล้ว การท่องเที่ยวเป็นผลรวมของกิจกรรมที่เกิดจากการผสมผสานในการให้บริการต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว อันเกิดจากหน่วยงานของรัฐบาล เช่น ระบบการคมนาคม การสื่อสาร ระบบความปลอดภัย ฯลฯ การบริการของภาคเอกชน เช่น การจัดที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การจัดนำเที่ยว หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ และประการสุดท้ายคือ การ

ต้อนรับด้วยไมตรีจิตจากประชาชนท้องถิ่นอันเป็นแหล่งท่องเที่ยว (ฐลัทธิต ฐชาติ และคณะ, อ้างแล้ว: 2 - 3)

1.1 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Hector Ceballos - Lascurin (1990) อ้างใน สุภาวดี มีสิทธิ์ และคณะ, 2545:9) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for Conservation of Natural Resources – IUCN) เป็นบุคคลแรกที่ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่า “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางด้านวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น”

Elizabeth Boo (1991) ผู้เขียนรายงานเรื่อง “Eco - tourism: The Potential and Pitfall” ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม”

ศุภยวิชัยปาไม้ (2541) อ้างใน สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 (2546) ระบุว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง เดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในพื้นที่ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถและสร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเองอีกด้วย

กรมป่าไม้ (2546) ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Ecotourism หมายถึง การท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

มิสรา สามารถ (2543: 10) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน

Raff Buckley แห่ง International Centre of Ecotourism Research of Griffith University ประเทศออสเตรเลีย อ้างใน มิสรา สามารถ (2543: 24) นิยามว่า คือ การท่องเที่ยวที่ถูกจัดการดูแลอย่างยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและ/หรือสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) อ้างใน ปิยาภรณ์ ณ เชียงใหม่ (2545: 27) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติให้มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

จากความหมายต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความหมายครอบคลุมถึงประเด็นต่างๆ คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวควรได้รับความรู้ความประทับใจ มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์

จากการระดมความคิดเห็นโดยมีวิทยากรและผู้เข้าร่วมสัมมนาแนวทางการแก้ไข พ.ร.บ.การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (เอกสารประกอบการสัมมนาแนวทางการแก้ไข พ.ร.บ.การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: 2544) ได้นำเสนอความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน โดยมองแยกกันเป็น 2 มุมมองหลัก ๆ ได้แก่

1. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เป็นการมองการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของผู้เที่ยว (นักท่องเที่ยว) ที่เข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน ซึ่งเป็นการประสานผลประโยชน์กันทั้งสองฝ่าย
2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา

1.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

กรมป่าไม้ (2546) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ว่า วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากการท่องเที่ยวทั่วไป กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มุ่งเน้นในด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับการดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์ให้แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

1.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากคำนิยามของ Commonwealth Department of Tourism ของประเทศออสเตรเลีย (อ้างใน ปิยาภรณ์ ณ เชียงใหม่, 2545: 29) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวธรรมชาติ หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสชื่นชมสถานที่ธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การชมนกหรือสัตว์ป่า การเที่ยวชมน้ำตก การชมพรรณไม้ที่หายาก เช่น กุหลาบพันปีที่ดอยอินทนนท์ หรือแม้กระทั่งการชมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น

2. การศึกษาและเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ถึงรายละเอียดของสัตว์ป่า พรรณไม้ หรือลักษณะของระบบนิเวศ ประเด็นด้านการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็นหลายระดับ ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ตั้งแต่การชมเพื่อความเพลิดเพลินจนถึงการศึกษาในรายละเอียด นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติได้ด้วยวิธีต่างๆ เช่น ในระดับต้นนักท่องเที่ยวสามารถดูพฤติกรรมของสัตว์ป่า การฟังเสียงธรรมชาติ การดมกลิ่นดอกไม้ ในระดับที่สูงขึ้น นักท่องเที่ยวอาจจะเรียนรู้ข้อมูลจากการถามมัคคุเทศก์ การบรรยาย หรือการหาเอกสารมาอ่านเพิ่มเติม และในระดับที่สูงขึ้นมา นักท่องเที่ยวอาจเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติด้วยการใช้เวลา ณ สถานที่แห่งนั้นนานขึ้น (หลายวัน) เพื่อศึกษาค้นคว้าแม้กระทั่งทำการวิจัย

3. การไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือการอนุรักษ์ระบบนิเวศ หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องไม่ไปทำลายสภาพแวดล้อม หรือสร้างมลพิษในระดับที่เกินกว่าความสามารถที่ธรรมชาติจะรับได้ เช่น การก่อสร้างอาคารถาวรที่อาจทำลายทัศนียภาพ ปริมาณขยะมูลฝอยที่ไม่มีการจัดเก็บให้เรียบร้อย หรือแม้กระทั่งความแออัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางลบ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมีการควบคุม เพื่อมิให้เป็นการทำลายแหล่งท่องเที่ยว มิฉะนั้นจะนำมาซึ่งความสูญเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และในที่สุดก็จะทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเองประสบความหายนะ นอกจากนี้แล้วควรมีวิธีที่จะนำรายได้บางส่วนจากการท่องเที่ยวมาใช้ในการอนุรักษ์ เช่น รายได้จากการเก็บค่าเข้าชม หรือรายได้จากการเก็บภาษีท่องเที่ยว

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่เป็นเรื่องที่ประเทศไทยยังมิได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 3 ประการ คือ

1) เนื่องจากความยากจนในชนบทเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนท้องถิ่นต้องอาศัยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าหาที่ทำกินหรือการล่าสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหาร หรือนำมาขายเพื่อเป็นรายได้เสริม หากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างงานให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ ก็จะช่วยให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และช่วยลดความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ

2) การให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม นอกจากจะเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมิได้มองว่า ทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นสมบัติของนักธุรกิจที่ประกอบกิจการท่องเที่ยว ที่เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว การแบ่งปันผลประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับสู่ท้องถิ่นด้วยการจ้างงานยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชน

ท้องถิ่นก็ยังได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นอยู่ แต่แทนที่จะเป็นในรูปของการทำลาย ก็เปลี่ยนเป็นการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมแทน ในหลายกรณีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชม จะทำรายได้ให้มากกว่าการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ในรูปแบบอื่น เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการเกษตรหรือการฆ่าสัตว์ป่าเพื่อนำมาขาย

3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นมีงานทำในกิจการท่องเที่ยวจะเป็นการช่วยสนับสนุนอนุรักษ์ธรรมชาติแบบยั่งยืนไปในตัว เช่น การแสดงพื้นบ้านหรือการขายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นรายได้เสริม ซึ่งเป็นการอนุรักษ์งานฝีมือท้องถิ่นไปในตัว

Raff Buckley (1993) ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ มหาวิทยาลัยกรีฟิธ ออสเตรเลีย ให้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ประการดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการดูแลอย่างยั่งยืน ด้วยรูปแบบและการบริหารที่ถูกต้อง
2. เป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติ
3. มีการศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก
4. เชื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์
5. สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

จากแนวคิดดังกล่าวถูกพัฒนามาสู่องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 4 ด้าน (ดังภาพที่ 1) ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบและจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว

ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตการได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงองค์การปกครองท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชน

ด้านพื้นที่

ด้านการจัดการ

ด้านกิจกรรม

ด้านองค์กร

หมายเหตุ: ดัดแปลงจาก Ralf Buckley (1994)

ET, ET, et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism

หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ที่มา: อุดร วงษ์ทับทิม และสุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์, 2546: 27)

1.4 หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) กล่าวถึงหลักการสำคัญ 5 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. ความยั่งยืน (sustainable) ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติได้รับการยอมรับจากรัฐบาลแห่งชาติและแห่งรัฐว่า เป็นกฎเกณฑ์ไปสู่หลักการจัดกิจกรรมของมนุษย์ Ecotourism คือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเชิงนิเวศ ซึ่งดำเนินในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ มีการพัฒนาประสิทธิภาพทางการท่องเที่ยว รวมทั้งปริมาณโดยไม่เกิดผลร้ายต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งช่วยเกื้อกูลและหล่อเลี้ยงการท่องเที่ยวไว้ และต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า รูปแบบ สถานที่ และระดับของ Ecotourism ที่ใช้จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ธรรมชาติ

2. องค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติ (significant nature component) และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาศัยรากฐานจากสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินับเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. ปัจจัยด้านการศึกษาและการสื่อความหมาย (education and interpretation) การศึกษา และการสื่อความหมาย นับเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างเสริมประสบการณ์การท่องเที่ยว ช่วยให้ผู้มองเห็นภาพรวมของสภาวะแวดล้อมโดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของสถานที่รวมทั้งการจัดการทรัพยากร

4. ชุมชนท้องถิ่น (local community) และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ไม่เพียงก่อประโยชน์แก่ชุมชนและสภาพแวดล้อมแล้ว ยังปรับปรุงคุณภาพด้านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมปฏิบัติการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดเตรียมข้อมูลความรู้ การบริการ เครื่องอำนวยความสะดวก และผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้สำหรับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรนอกเหนือไปจากผลประโยชน์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

5. ความพึงพอใจของผู้ใช้หรือผู้มาเยือน (user/visitor satisfaction) ความพึงพอใจของผู้มาเยือนได้สัมผัสการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในระยะยาวข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะถูกต้อง โดยกำหนดจุดมุ่งหมายที่เจาะจงของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism ตามความเหมาะสมที่ปรากฏอยู่ ประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวควรเท่าเทียม หรือเกินกว่า

ความหวังจริงของพวกเขา การบริการและการสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า ควรเป็นรองการอนุรักษ์และปกป้องสิ่งที่พวกเขามาเยือน

วรรณพร วนิชขานุกร (2540:13) อ้างใน ปิยาภรณ์ ณ เชียงใหม่ (2545: 31 - 32) กล่าวว่า หลักการของการท่องเที่ยวประกอบด้วย

1. เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย ขยะ ตลอดจนการคมนาคม
2. ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเอง ส่วนหนึ่งของรายได้ควรย้อนไปสู่การอนุรักษ์
3. การเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว เป็นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้ท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนในที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
4. ในการสร้างหรือการจัดการใดๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ตลอดจนการลงทุนด้านการท่องเที่ยวก็เป็นไปเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น ไม่พึ่งพาการลงทุนของต่างชาติ ซึ่งเป็นการลดการไหลออกของรายได้ไปยังต่างประเทศ
5. ในการวางแผนตัดสินใจและดำเนินงาน ตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด มิใช่เป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว และให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจแต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะจะไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง
6. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพยั่งยืน การทำธุรกิจโดยมุ่งทำกำไรสูงสุดในระยะสั้นเป็นการทุบหม้อข้าวตัวเอง อย่างไรก็ตาม บริษัทนำเที่ยวสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ยาวนานเท่าไรก็ตาม ถ้ามีการจัดทำธุรกิจที่ถูกต้องเหมาะสมนับตั้งแต่การไว้วัสดุที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ การมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางก่อนที่จะไปถึง ทั้งในรูปของภาพยนตร์ในเครื่องบิน เทปบันทึกเสียงและเอกสารเผยแพร่
7. มีการจัดการและควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและไม่เกินความสามารถของชุมชนในท้องถิ่นและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้ อีกทั้งมีนักท่องเที่ยว

เที่ยวสม่ำเสมอตลอดปี ไม่ใช่มีเฉพาะฤดูกาล เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับผู้ที่ทำงานในอุตสาหกรรมนี้

Dowling (1995) อ้างใน พรพิมล วิรัชพัฒน์ (2542: 15 - 16) ได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) มี 5 ประการดังนี้

1. เป็นแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติซึ่งเน้นลักษณะสำคัญทางชีวภาพและวัฒนธรรม กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ซึ่งอาจรวมถึงวัฒนธรรมในแหล่งธรรมชาตินั้นด้วย
2. มีความยั่งยืนทางนิเวศ รูปแบบการท่องเที่ยวจะเอื้ออำนวยให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม คือ เกิดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
3. การให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้ทางธรรมชาติในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวธรรมชาติรูปแบบอื่นๆ การให้การศึกษาทางสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติและสามารถพัฒนาความรู้เกิดความเข้าใจ ความตระหนักและสำนึกคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่การกระทำที่มีผลดีต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ชุมชน และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
4. ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นมากที่สุด กล่าวคือ ทำให้เกิดการจ้างงาน การใช้วัสดุที่ได้จากท้องถิ่น การใช้บริการจากกิจการที่คนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ นอกจากนั้นคนในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย และรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งควรมีการนำมาใช้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
5. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการมาหาประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่รอดของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพราะจะทำให้เกิดความร่วมมือเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร นอกจากนั้นยังต้องรวมถึงการมีเสถียรภาพของการเมืองเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวด้วย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีหลักการในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ที่มุ่งให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ การสร้างรายได้ที่เกิดจากการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (Elizabeth Boo, 1991) และ

หลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เน้นความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรระหว่างรุ่น (Generation) โดยเฉพาะรุ่นลูกหลานที่จะตามมา ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงไม่ควรก่อให้เกิดผลกระทบ หรือเกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคนในท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์จากทรัพยากรนั้น และต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ในการวางแผนการจัดการให้ประชาชนได้รับการศึกษาความรู้ ความเข้าใจถึงทรัพยากรในท้องถิ่นตน (บุษยากร ภวจินดา, 2538: 66) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีหลักการสำคัญดังนี้ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538:3)

1. แหล่งท่องเที่ยวที่ส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรเป็นพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย
2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณในด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย
4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันต้องเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
5. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาอำนวยความสะดวก

โดยสรุปจากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น มีหลักการพื้นฐานดังนี้

1. ดำเนินการบนฐานของธรรมชาติ วัฒนธรรมและชุมชน (Natural based/cultural based/community - based)
2. การบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable management)

3. คำนึงถึงเรื่องสังคมและวัฒนธรรม (Inclusive of social and cultural aspect)
4. การให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (Education of tourist and local people)
5. คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit of local people)
6. คนท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involvement of local people)
7. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้ตรงตามสภาพจริงที่ปรากฏ (Product authentic)
8. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ (Tourist satisfactory)

นอกจากนั้นจากการศึกษาการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งในด้านการวางแผนและการจัดการต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538: 3 - 4)

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้

ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่พระมหาสุทิตย์ อบอห์น (2541: 19) ระบุไว้ 3 องค์ประกอบ คือ

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายด้วยคุณค่าก็มีอยู่สูง ดังนั้น การให้ความรู้ความเข้าใจ หรือการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไป จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่นๆ เช่น ราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย ฯลฯ วิธีการสร้างจิตสำนึกมีหลายรูปแบบ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นมักเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation program) เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษา

เรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/ป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่างๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติแก่ผู้มาเยือน รวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบแรกโดยตรง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourist) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ และสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย และมักจะไม่สนใจความสะดวกสบาย เช่น การเดินทางท่องเที่ยวแบบชายหาด หรือพักตามรีสอร์ตหรือโรงแรมหรู กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องพิจารณาถึงการจัดการให้มีสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว และได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้

ภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้รูปแบบได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (Low scale – low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (Nature guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในสวนบริการอื่นๆ

โดยสรุปจากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องหรือดูแล

แหล่งท่องเที่ยวต้องเข้ามามีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อย่างไรก็ตามสภาพการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในปัจจุบันยังไม่อาจบอกได้ว่าชุมชนท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวมากนักน้อยเพียงใด และชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพเพียงพอหรือเข้มแข็งหรือไม่ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งในมิติของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ความสามารถในการให้บริการหรือความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และความสามารถในการจัดสรรผลประโยชน์หรือรายได้ให้กระจายในหมู่สมาชิกของชุมชน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเชื่อมั่นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนท้องถิ่นจะเป็นกุญแจหรือเงื่อนไขสำคัญในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีความเจริญเติบโตสามารถสร้างรายได้เข้าประเทศบนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน และเสริมสร้างชนบทให้มีความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนและการกระจายอำนาจ

การพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมาเป็นการมุ่งพัฒนาที่เป็นการพัฒนาสู่ความทันสมัย ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวมุ่งพัฒนาเมืองให้เป็นศูนย์กลางความเจริญ (Growth Center) โดยเฉพาะการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม การผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก และระบบการเกษตรที่มุ่งสนองต่อตลาดมากกว่าความต้องการในชุมชน โดยเชื่อว่าผลของความเจริญในภาคเมืองจะค่อยๆ ไหลซึม (Trickle down effect) สู่ภาคชนบท อย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นกลับปรากฏว่าภาคเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญได้ดูดซับเอาทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และความอุดมสมบูรณ์จากภาคชนบท จนก่อให้เกิดปัญหาการล่มสลายของสังคมชนบท และปัญหาการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม นอกจากนี้การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ยังลดทอนอำนาจหรือสิทธิ ชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐที่ยึดกฎหมายและชาวบ้านที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน (เสนห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, 2536; ยศ สันตสมบัติ และอัมมาร์ สยามวาลา, 2541)

แนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนเป็นวิธีคิดที่มีพื้นฐานมั่นคงอยู่ในวัฒนธรรม ความผูกพันทางสังคม ทางศีลธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานที่ชุมชนใช้ในการกำหนดสิทธิตามประเพณีในการควบคุมจัดการและปกป้องดูแลทรัพยากรของตน เพราะสามารถปรับเปลี่ยนและผลิตซ้ำสืบเนื่องมาได้เป็นเวลานาน ทั้งนี้เพราะได้อาศัยหลักการสำคัญของการใช้ทรัพยากร คือ สิทธิการใช้ และหลักการพื้นฐาน

ของความเป็นมนุษย์ คือ สิทธิตามธรรมชาติที่มุ่งเน้นการยังชีพ หลักการเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม เพราะช่วยให้ทุกคนในชุมชนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นธรรม ขณะเดียวกันก็รักษาความสมดุลของระบบนิเวศเอาไว้ เพราะการตัดสินใจใช้ทรัพยากรของชุมชน จะเชื่อมโยงระหว่างความมั่นคงทางสังคมของชุมชนในระบบนิเวศกับสภาวะแวดล้อมอยู่เสมอ จึงทำให้เกิดความเป็นธรรมระบบนิเวศมากกว่าการใช้ทรัพยากรของบุคคลภายนอกในระบบนิเวศที่มักไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (เลนีย์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, 2536: 61)

จากแนวคิดสิทธิชุมชนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดที่ใช้อำนาจรัฐหรือกฎหมายที่ไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบกรรมสิทธิ์อันเป็นแนวคิดรัฐตะวันตก ได้นำไปสู่ความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากรในลักษณะที่รุนแรงและซับซ้อนมาก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากการที่ถือว่าทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดเป็นของรัฐและองค์กรของรัฐเท่านั้นที่มีสิทธิในการควบคุมและจัดการ มาสู่แนวคิดที่มองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นของปวงชน รัฐและชุมชนท้องถิ่น มีสิทธิและหน้าที่ร่วมกันในการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม (เลนีย์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, 2536 ก: 197) ทั้งนี้ สิทธิชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับการสถาปนาส่งเสริมจากรัฐ ด้วยการกระจายอำนาจหน้าที่ การบริหารจัดการ และความสามารถในการแสดงออกซึ่งสิทธิและเสียงตามกฎหมายชุมชน รวมถึงการยอมรับจารีต ประเพณี วัฒนธรรม องค์การชุมชนในการจัดการดูแลทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป

ผลของการศึกษาวิจัยถึงแนวคิดในการให้สิทธิชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและให้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่นได้นำไปสู่การเรียกร้องให้รัฐกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น มีอำนาจในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น เพราะชุมชนท้องถิ่นย่อมเข้าใจถึงความต้องการ ปัญหา และการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม การให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นหลักการที่ดีและจะมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตามชุมชนที่จะสามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน มีศักยภาพในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในขณะเดียวกันชุมชนต้องสามารถประเมินความสามารถตนเองในการรองรับการท่องเที่ยวในชุมชน (Carrying capacity) ด้วย

นอกจากนั้นในการศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาพบว่า ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ภาวะผู้นำชุมชน การติดต่อสัมพันธ์

กับโลกภายนอกชุมชนและระดับการศึกษาของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพัฒนาชุมชน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 38) โดยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนจะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ที่มีการศึกษาหรือการฝึกอบรมเป็นอย่างดี มีผู้นำทางสังคมที่มีบทบาทในการพัฒนา องค์การทางสังคมที่มีโครงสร้างและความเป็นปึกแผ่นมีสมาชิกและทรัพยากรที่เหมาะสม ย่อมส่งเสริมสนับสนุนการทำงานพัฒนาของผู้นำ ในขณะเดียวกันการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชุมชนก่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ซึ่งมีผลต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นและความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม

ผลกระทบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2536) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติดังต่อไปนี้

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

ตลอดช่วงระยะเวลานับตั้งแต่เริ่มมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้น จวบจนกระทั่งการท่องเที่ยวได้พัฒนาเป็นอุตสาหกรรมบริการที่เติบโตรวดเร็วขึ้นอย่างมาก สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีลักษณะดังนี้

1.1 ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหามลภาวะ

สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมสกปรก มีขยะและสิ่งปฏิกูลเกลื่อนกลาดอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวสูญเสียธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำเน่าเสีย หาดทรายสีคล้ำลง มีเศษขยะมูลฝอยและสิ่งกีดขวางทัศนียภาพและสัตว์ป่าตามธรรมชาติถูกทำลายจนลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว

1.2 ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์

ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ รวมถึงการเข้าครอบครองและการใช้ประโยชน์ที่สาธารณะด้วย ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น การบุกรุกจับจองพื้นที่โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือเอกสารสิทธิ์ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ การจับจองพื้นที่ภูเขาหรือป่าชายเลน เพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวอื่นและการบุกรุกพื้นที่แหล่งน้ำเพื่อสร้างเรือนแพที่พักหรือร้านอาหาร เป็นต้น

1.3 ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและได้รับความนิยมสูง เช่น จังหวัดภูเก็ต เมืองพัทยาและจังหวัดเชียงใหม่ การก่อสร้างอาคารดังกล่าวไม่ได้มีการควบคุมด้านความสูงและรูปแบบ จึงก่อให้เกิดปัญหาทัศนียภาพ

ภาพอย่างมาก ปัญหาอีกลักษณะหนึ่งคือ การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่ รวมทั้งมีการจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะขัดต่อธรรมชาติ ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นการทำลายทำลายภูมิทัศน์อันเป็นความงามและเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิม

1.4 ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม

เช่น การถมที่ ถมทะเล หรือทะเลสาบ การสร้างถนนประชิดชายฝั่งจนเกินไป การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลน การขุดตัดดินไปขาย ระเบิดหิน การสร้างเขื่อนในบางแห่ง ซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของดิน เกิดตะกอนหรือแม่น้ำหรือทะเล เกิดการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติ และความสมดุลทางระบบนิเวศ

ปัญหาที่รวบรวมขึ้นดังกล่าว เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม จะพบว่าได้ก่อให้เกิดผลเสียต่างๆ เช่น เกิดความเสียหายหรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีมาแต่เดิม รวมทั้งคุณภาพของทรัพยากรนั้นด้อยลง เกิดมลภาวะทางน้ำ อากาศเสีย เกิดการสูญเสียของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ป่าในท้องถิ่น เกิดการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติ ตลอดจนหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (สยามล ชัยรัตน์อุดมกุล, 2544: 29 - 30)

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2537) กล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อด้านวัฒนธรรมไว้ ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม ความประเพณี การแต่งกายหรืออื่นๆ อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น เช่น การแต่งกายไม่สุภาพ นุ่งกางเกงขาสั้นมากๆ ใส่เสื้อคอกว้างคว้านลึก หรือการมีพฤติกรรมก่อกวน เปลือยกายอาบแดด หรือเป็นการกระทำที่ลบหลู่ดูหมิ่นวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือจงใจ ล้วนก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งสิ้น บางครั้งถึงกับมีการประท้วงต่อต้านหรือไม่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

2. การลดคุณค่าของวัฒนธรรมและงานศิลปหัตถกรรม บางแห่งได้มีการนำเอาวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมและศิลปหัตถกรรมมาเป็นสินค้าขายแก่นักท่องเที่ยว จนบางครั้งทำให้พิธีกรรมและศิลปหัตถกรรมนั้นลดคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นความรื่นเริงไป เช่น พิธีบวชลูกแก้ว พิธีพ่อนผีผดผีเม็ง ส่วนงานด้านศิลปหัตถกรรมนั้นเนื่องจากมีความต้องการในปริมาณมาก การเร่งผลิตให้ทันขายจึงส่งผลให้คุณภาพด้านความประณีตหมดสิ้นไป ทำให้เกิดลักษณะ "วัฒนธรรมย้อมแมว" ในหมู่บ้านชาวเขาบางแห่ง นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศจะเข้าไปกว้านซื้อ

เครื่องประดับหรือเสื้อผ้าที่เป็นของเก่าหรือเครื่องใช้เก่าๆ ที่ทำอย่างประณีต โดยให้ราคาแพง เมื่อขายของพวกนี้ไปแล้วชาวเขาไม่สามารถทำใหม่ให้ประณีตงดงามเหมือนเดิมหรือไม่มีตัวอย่างให้คนรุ่นต่อไปใช้เป็นแบบอย่าง ทำให้เกิดช่องว่างในการสืบต่อ และในที่สุดต้องสูญเสียเอกลักษณ์ไป (สยามล ชัยรัตนอุดมกุล, อ้างแล้ว: 31)

จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544: 9 - 15) ได้กล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวโดยสรุป ดังนี้

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

1.1 ด้านอาชีพ การสร้างงาน และการกระจายรายได้

การท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้กำลังคนในลักษณะงาน และตามแหล่งต่างๆ ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนอกแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนบางส่วนมีการเปลี่ยนจากอาชีพเกษตรกรรมมาสู่อาชีพรับจ้างตามโรงงานและสถานบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจโรงแรม ฯลฯ ตลอดจนการเกิดอาชีพใหม่ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ ทำให้เกิดรายได้และการสร้างงานโดยตรงจากธุรกิจท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังมีงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยอ้อม เช่น การเกษตรเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบด้านอาหาร งานหัตถกรรมเพื่อผลิตสินค้าของที่ระลึก (วรรณ วงษ์วานิช, 2539: 52 - 53) ซึ่งแต่เดิมทำเพียงเพื่อไว้ใช้กันเองหรือทำในจำนวนไม่มาก ก็เปลี่ยนมาเป็นการผลิตทีละมากๆ นอกจากนั้นสินค้าและบริการหลายเหล่านี้นักท่องเที่ยวจะผลิตออกมาในรูปสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายได้ ต้องผ่านขั้นตอนการผลิตอื่นมาก่อนเพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบสำหรับการผลิตสินค้าและการบริการแก่นักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การนำเอาเครื่องจักรมาใช้ในการผลิตสินค้าบางประเภท เพื่อให้ผลิตได้ในจำนวนมาก โดยเฉพาะของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว มีส่วนทำลายอาชีพช่างฝีมือบางประเภทไป

1.2 ด้านการสร้างรายได้

การท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในลักษณะของการขายบริการและทรัพยากรธรรมชาติ รายจ่ายของนักท่องเที่ยวคือ รายได้ของท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว เช่น ค่าอาหาร ค่าพาหนะในการเดินทาง ค่าที่พัก ตลอดจนการค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อของที่ระลึก

1.3 ด้านการเจริญเติบโตและการขยายตัวของการลงทุน

ความเติบโตของการท่องเที่ยว ทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้อง มีการลงทุนเพิ่มขึ้นและขยายตัวออกไป เพื่อให้สามารถตอบสนองแก่นักท่องเที่ยว

ได้อย่างทั่วถึง การลงทุนด้านการท่องเที่ยว เช่น การสร้างโรงแรม การสร้างร้านค้า และการสร้างสาธารณูปโภค นอกจากนั้นเมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีงานทำ มีรายได้ มีกำลังซื้อสูง ก็ทำให้เกิดการลงทุนด้านอื่นๆ ตามมา ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับความสะดวกสบายเพิ่มขึ้นและมีงานทำเพิ่มขึ้น

1.4 ด้านค่าครองชีพ

ตามแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ มักประสบปัญหาค่าครองชีพสูง ราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคมีราคาแพง ส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบอาชีพในสาขาอื่นๆ ต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ปัญหานี้ยังรวมถึงอัตราค่าบริการนำเที่ยว ค่าคมนาคมขนส่ง การเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ รวมทั้งสินค้าของที่ระลึกซึ่งมักมีราคาสูงกว่าแหล่งอื่นๆ (วรรณชา วรชวานิช, 2539: 147) ซึ่งบางครั้งได้สร้างความไม่พอใจแก่นักท่องเที่ยว ผลเสียดังกล่าวมีส่วนทำให้ภาพพจน์ของการท่องเที่ยวเสีย และทำให้นักท่องเที่ยวไม่อยากกลับมาเที่ยวอีก

2. ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ว่า ทุกสังคมมีโครงสร้างและหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่ละโครงสร้างจะต้องรักษาหน้าที่ของตน เพื่อการรักษาภาพสมดุลของโครงสร้างนั้นๆ เมื่อโครงสร้างหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ ก็จะมีผลทำให้โครงสร้างอื่นๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีลักษณะเป็นลูกโซ่ (สันทัต เสริมศรี และคณะ, 2529: 17) ในทำนองเดียวกัน เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนใด อิทธิพลของกิจกรรมการท่องเที่ยวย่อมมีผลโดยตรงหรืออ้อมต่อคนในชุมชนและพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ได้ดังนี้

2.1 การกระจายความเจริญและการพัฒนา

การเดินทางท่องเที่ยวของคนจำนวนมาก จากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง ได้ก่อให้เกิดการกระจายความเจริญและการพัฒนา ดังนี้

2.1.1 ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านคุณภาพของประชากรในท้องถิ่น เช่น การรับการอบรมภาษาต่างประเทศ เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารและให้บริการนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้ดีขึ้น

2.1.2 มีการปรับปรุงการออกแบบและการผลิตสินค้าของที่ระลึกเพื่อให้ขายได้มากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาคิดค้นสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.3 ก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก
 สะดวกต่างๆ เช่น การพัฒนาระบบไฟฟ้า ระบบการคมนาคมขนส่ง โทรศัพท์ สยามบิน ฯลฯ

2.2 ปัญหาสังคม

เมื่อการท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าสู่บริเวณท่องเที่ยว
 ย่อมเพิ่มมากขึ้น ผลที่ตามมาคือ โรคติดต่อ และมีส่วนสนับสนุนให้มีการเพิ่มโศกณียะและหญิง
 บริการเพิ่มขึ้นในเมือง ตลอดจนปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ การล่อลวงนักท่องเที่ยว (วร
 ณา วงษ์วานิชย์, 2539: 147) การลักทรัพย์ ยาเสพติด ตลอดจนกรณีพิพาทของคนในชุมชน เช่น
 การให้บริการข้าง เจ้าของข้างหลังจากที่นำข้างมาบริการนักท่องเที่ยวแล้ว ปลอຍให้ข้างไปหากิน
 ในป่า แต่ปรากฏว่าข้างไปทำความเสียหายในไร่นาของชาวบ้าน เป็นต้น

2.3 ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงในสังคมเดียวกันทำความ
 ตกกลงว่าจะยึดระบบใด พฤติกรรมใดที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและมีความหมายอย่าง
 ไร ข้อตกลงเหล่านี้คือ การกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่างๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกของสังคมได้
 เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมยังต้องมีการบำรุงรักษาและปรับปรุง
 ให้เหมาะสมอยู่เสมอ มิฉะนั้นอาจถูกชาติอื่นนำรูปแบบวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทรกซึมได้โดยง่าย
 (อมรา พงศาพิชญ์, 2537: 2)

จากการที่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันและเอาอย่างกันได้ การที่ผู้คนจำนวน
 มากเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ผู้คนเหล่านั้นมักนำค่านิยม ความคาดหวัง ความต้องการ วิถี
 ชีวิต และความสะดักสบายซึ่งเขาค้นเคยจากบ้านไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วย ซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดผล
 กระทบทางด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนี้

2.3.1 ผลดี ในด้านการอนุรักษ์อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีส่วนช่วยให้
 วัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างที่ถูกลืมไป ได้รับการรื้อฟื้นและนำมาจัดการแสดงให้ทั้งนักท่องเที่ยว
 และประชาชนในท้องถิ่นได้ชม เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่าของอุตสาหกรรม
 การท่องเที่ยว โดยเฉพาะในแง่ของเศรษฐกิจ ทำให้มีงานทำ มีรายได้ เกิดความร่วมมือในการ
 อนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้คงอยู่เป็นมรดกสำหรับอุตสาหกรรม
 การท่องเที่ยวและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่ลูกหลานสืบต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นการท่องเที่ยว
 ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้รับทราบว่ามีนักท่องเที่ยว
 เดินทางมาจากสถานที่ไกลๆ เพื่อมาชมสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น

2.3.2 ผลเสีย แม้ว่าการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดผลดีในด้านของการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็ได้เกิดผลเสียในการบิดเบือนหรือปรับเปลี่ยนไปของวัฒนธรรม ประเพณีโบราณบางอย่างที่ได้ถูกรื้อฟื้นนำมาให้นักท่องเที่ยวชม นั้น ถูกดัดแปลงไปจนไม่เหลือเค้าโครงเดิม ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในประเพณีเหล่านั้น อาจเป็นเพราะผู้จัดขาดความรู้ความเข้าใจในประเพณีเหล่านั้น หรือต้องการย่นย่อและดัดแปลงเพื่อเอานักท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมของคนในชุมชน การเลียนแบบสิ่งต่างๆ จากนักท่องเที่ยว เช่น มีการเปลี่ยนการแต่งกายที่เป็นแบบฉบับของตนเอง เพราะทราบว่าเครื่องแต่งกายเดิมสามารถขายแก่นักท่องเที่ยวแล้วนำเงินมาใช้จ่ายได้ และการแต่งกายแบบใหม่เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับโลกภายนอก หรือการหันมาดื่มเครื่องดื่ม ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงจัดหามาบริการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการพยายามเรียนรู้ที่จะชุดรีดนักท่องเที่ยวด้วยวิธีการต่างๆ (สุริย์ บุญญานุพงศ์, 2534: 8) นักท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในประเพณี ความเชื่อถือของคนในท้องถิ่น ปฏิบัติตนตามความเคยชิน เช่น การแต่งกายไม่สุภาพเข้าไปในศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หรือการกระทำที่ไม่เหมาะสม หรือเป็นการกระทำของนักท่องเที่ยวด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น นักท่องเที่ยวยืนบริเวณธรณีประตูบ้าน การย้ายหรือเคลื่อนวัตถุหรือสิ่งของที่ชาวเขาใช้เช่นไหไว้ในพิธีกรรม เพื่อถ่ายภาพเก็บไว้เป็นที่ระลึก (สุริย์ บุญญานุพงศ์, 2534: 8)

3. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้พัฒนามากขึ้น ย่อมต้องมีการใช้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรมากขึ้น ดังนั้นกิจกรรมใดๆ อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ก็ย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเช่นกัน

3.1 สภาพแวดล้อม

การท่องเที่ยวได้มีส่วนส่งเสริมให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมดังนี้

3.1.1 มลภาวะ ปัญหามลภาวะจะส่งผลกระทบต่อชุมชนเมืองมากกว่าชนบท นอกจากนั้นความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ความสกปรก มีขยะและสิ่งปฏิกูลตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว แหล่งน้ำเน่าเสีย อากาศเสีย ฝุ่นละออง เสียงรบกวนจากยานพาหนะ การเดินทางกับการใช้พาหนะ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ล้วนมีส่วนส่งเสริมสภาวะอากาศเป็นพิษทั้งสิ้น

3.1.2 สภาพภูมิประเทศ แม้ว่าสภาพภูมิประเทศอาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวน้อยกว่าด้านอื่น แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นมักเป็นเรื่องที่แก้ไขได้ยาก และส่งผลกระทบต่อ

ลักษณะทางกายภาพและความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาอื่น เช่น แนวปะการังใต้น้ำถูกทำลาย การตัดต้นไม้บนภูเขาเพื่อสร้างถนนหรืออาคาร รวมทั้งนักท่องเที่ยวได้ทำลายสภาพแวดล้อมโดยการขีดเขียน ทับทำลายหินงอกหินย้อย ซึ่งมีส่วนทำให้คุณค่าและความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวเสื่อมไป นอกจากนี้ในบางครั้งพบว่า การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เช่น ถ้ำ และน้ำตก มีการตัดแปลงสภาพแวดล้อม จนไม่มีความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมเหลืออยู่ ซึ่งทำให้พื้นที่นั้นไม่สามารถเป็นภูมิประเทศที่สวยงาม เป็นการสูญเสียพื้นที่ธรรมชาติ

3.1.3 การบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ การเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์ มีหลายลักษณะ เช่น การใช้พื้นที่ป่าสงวนเพื่อสร้างสถานที่ตากอากาศ หรือการรุกป่าที่สาธารณะที่ติดกับพื้นที่ของตน หรือสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น การสร้างอาคารยื่นลงไปแม่น้ำลำคลอง ก่อให้เกิดปัญหาด้านการทำลายและกีดขวางทัศนียภาพ (วรรณ วรชวานิช, 2539: 146)

3.1.4 อาคารและสิ่งปลูกสร้าง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นผลให้เกิดการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ การก่อสร้างอาคารดังกล่าวหากไม่ควบคุมด้านความสูงและรูปแบบย่อมการทำลายทัศนียภาพอันเป็นความงามและเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมไป (วรรณ วรชวานิช, 2539: 146) หรือมีการใช้ที่ดินปะปนกัน ก่อให้เกิดการขัดแย้งระหว่างการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ เช่น ในที่กลับเกิดขึ้นข้างวัด หรือโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณที่พักอาศัย เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองได้รับความเดือดร้อนรำคาญและทำลายความสวยงามของเมืองแล้ว ยังเป็นการยากที่จะจัดให้มีสาธารณูปโภคต่างๆ เพราะการใช้ที่ดินแต่ละชนิดต้องการสิ่งสาธารณูปโภคที่แตกต่างกัน ซึ่งในที่สุดก็ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนสาธารณูปโภค ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม และปัญหามลภาวะ นอกจากนี้สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งยังมีการเอาของไปขาย รวมทั้งตั้งร้านค้าในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมและบดบังความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว

3.2 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติทางการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางการท่องเที่ยว แต่ถ้าใช้ทรัพยากรนั้นมากเกินไปจนความสามารถที่จะรองรับได้ก็ย่อมมีผลกระทบต่อทรัพยากรนั้นได้

3.2.1 ผลกระทบต่อพืชพันธุ์ธรรมชาติ พืชพรรณธรรมชาติเป็นทรัพยากรที่สูงโดยเฉพาะดอกไม้และต้นไม้บางชนิด การมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว การเก็บดอกไม้ หักกิ่งไม้ หรือการเดินเหยียบย่ำ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเดินป่าซึ่งมีผลทำให้เกิด

การพังทลายของดินบริเวณเส้นทางเดิน ทำให้ดินอัดตัวกันแน่น น้ำซึมผิวดินยาก และที่สำคัญ คือ มีการตัดไม้เพื่อนำมาใช้เป็นฟืนหุงต้ม หรือการตัดไม้เพื่อทำแพสำหรับการล่องแพ

3.2.2 ผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำ มีการปล่อยสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลอง มากเกินกว่าธรรมชาติจะสร้างความสมดุลได้ ทำให้น้ำบริเวณนั้นเน่าเสีย ซึ่งมักเกิดกับบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอูยิมทะเลและริมแม่น้ำ ส่วนยานพาหนะทางน้ำได้สร้างมลภาวะทางน้ำ โดยได้ปล่อยน้ำมันและของเสียลงสู่ท้องน้ำ

3.2.3 ผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์ป่า ปัจจุบันได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยอนุญาตให้นักท่องเที่ยวชมหรือขับรถเข้าไปในทุ่งหญ้า ที่มีฝูงสัตว์หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนพฤติกรรม การซื้อและการสะสมของที่ระลึกจากผลิตภัณฑ์สัตว์ เช่น ขน หนัง ฯลฯ รวมไปถึงการบริโภคเนื้อสัตว์ป่า ล้วนทำให้เกิดผลเสียต่อสัตว์ป่า ทั้งในแง่ของจำนวนที่ลดลง พฤติกรรมเปลี่ยนแปลง และการสูญพันธุ์ของสัตว์บางชนิด

3.2.4 การส่งเสริมอาชีพบางประการ โดยเฉพาะการผลิตสินค้าพื้นเมืองที่ ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ เช่น งานแกะสลัก ทำร่ม จักสาน เป็นต้น ซึ่งหากตลาดขยายตัวมากขึ้นอาจกลายเป็นตัวเร่งให้เพิ่มการตัดไม้ทำลายป่า

ฐิติทธิ์ ฐาติ และคณะ (2544: 162 - 176) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งในประเด็นที่คล้ายคลึงและที่แตกต่างจาก จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) ดังนี้ โดยแยกเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact) ผลกระทบที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจมีดังนี้

1.1 การลงทุนทางการท่องเที่ยว แม้ว่า มีทรัพยากร ทางด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวอยู่แล้ว แต่ความประทับใจอย่างเดียวไม่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนั้นต้องมีปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ครบองค์ประกอบของ 3A ซึ่งได้แก่ ความน่าประทับใจ (Attraction) การเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) และการอำนวยความสะดวกสบาย (Amenity) รายได้จากการท่องเที่ยวจึงถูกนำไปลงทุนเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ ภาครัฐบาลนำภาษีจากการท่องเที่ยวไปลงทุนในการสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ถนน สนามบินท่าเรือ การสื่อสาร

การไฟฟ้า การประปา การจำกัดสิ่งปฏิญณ์อื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และการวางแผนการท่องเที่ยว

การลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวถ้าดำเนินไปตามแผนการพัฒนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็มีผลกระทบต่อท้องถิ่นน้อย ทั้งนี้ส่วนหนึ่งของการลงทุนด้านการท่องเที่ยวต้องลงทุนในการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมอยู่เสมอ การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) แม้จะทำให้ท้องถิ่นมีรายได้มาก แต่การลงทุนเพื่อสร้าง รักษา และคงสภาพเดิมของทรัพยากรการท่องเที่ยวก็ย่อมมีมากด้วย มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาในด้านการบริการที่ไม่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ประทับใจและไม่กลับมาอีก การท่องเที่ยวแบบมวลชนที่ขาดการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ดี ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดลง และจะกระทบต่อการลงทุนทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนทำให้เกิดการขาดทุนในธุรกิจที่ลงทุนเพราะปริมาณนักท่องเที่ยวลดลง หรือบางครั้งทำให้ธุรกิจล้มละลาย ส่งผลต่อภาครัฐบาลในการเก็บภาษีได้น้อยลง หรือการลงทุนในการฟื้นฟูภายหลัง

1.2 ผลตอบแทนทางด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวให้ผลตอบแทนในการลงทุนสูง สินค้าหรือบริการด้านการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่บริโภคแล้วไม่สูญสลาย และไม่สามารถนำติดตัวกลับไปได้ นอกจากนี้สินค้าด้านการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเพียงแต่ต้องลงทุนในด้านการวางแผนพัฒนา และก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบายในด้านการท่องเที่ยว ผลตอบแทนที่ได้รับในรูปของรายได้จากการลงทุนในธุรกิจและค่าจ้างจากการจ้างแรงงานก็เกิดขึ้นรายได้จากนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ช่วยลดปัญหาดุลการค้าและดุลการชำระเงินของต่างประเทศ นอกจากนี้เงินตราต่างประเทศที่ได้จากการท่องเที่ยวทำให้เงินบาทมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น

เงินตราต่างประเทศที่ได้จากการท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งจะรั่วไหล (Leakage) ออกนอกประเทศเพื่อซื้อสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว (Mill and Morrison, 1992: 288 - 289) ดังนั้นเพื่อป้องกันการรั่วไหลของเงินตราต่างประเทศที่ได้จากการท่องเที่ยวแล้ว การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยวต้องพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคและวัสดุซึ่งผลิตในประเทศให้มากที่สุด เช่น จัดที่พักในลักษณะกลมกลืนกับธรรมชาติ ใช้วัสดุในท้องถิ่น

1.3 การทวีรายได้จากการท่องเที่ยว รายรับจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการไหลเวียนของเงินตราจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง ก่อให้เกิดการบริโภคและการลงทุนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ค่าของเงินเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม หรือเรียกว่า การทวีรายได้จากการท่องเที่ยว การทวีรายได้จากการท่องเที่ยวของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน ถ้าแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นนั้นมีทรัพยากรอุดม

สมบูรณ์พร้อมตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งในรูปสินค้าและบริการ การนำเข้าไป ปัจจัยดังกล่าวก็น้อยลง กระแสเงินตราหมุนเวียนในท้องถิ่นหรือภายในประเทศก็มากยิ่งขึ้น การทวิ รายได้ในท้องถิ่นนั้นย่อมสูงกว่าในท้องถิ่นอื่นซึ่งขาดแคลนทรัพยากรต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ทำให้การไหลกลับของเงินตราอยู่ในระดับสูง การทวิรายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ

1.4 การจ้างแรงงาน การท่องเที่ยวเป็นงานบริการซึ่งต้องการแรงงานมากกว่า การขายสินค้าที่มีตัวตน การบริการต้องใช้คนบริการคน เพราะคุณภาพของการบริการ ไม่มีมาตรา วัดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ เพศ วัย การศึกษา รายได้ รสนิยม และอารมณ์ของลูกค้าในขณะนั้น ดังนั้นการบริการจึงไม่มีสูตรที่แน่นอน การใช้คนบริการคนจึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุด เพราะคนสามารถ กำหนดวิธีการบริการให้ยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า งานบริการต้องการความ รวดเร็ว ถูกต้องแม่นยำ การประสานงานของพนักงานบริการ ความสุภาพเรียบร้อย การให้เกียรติ ลูกค้า ดังนั้นงานบริการจึงต้องใช้คนในปริมาณมากและมีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการดัง กล่าว แรงงานเหล่านี้สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและประเทศชาติโดยส่วนรวม รายได้ที่เกิด ขึ้นก็นำไปใช้จ่ายในครัวเรือนและเสียภาษีอากรให้แก่รัฐบาล ก่อให้เกิดการกระจายรายได้และการ พัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง

1.5 การกระจายรายได้ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการจ้างงานหลายชนิด ทั้งการ จ้างงานทางตรงและทางอ้อม เช่น การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การ เกษตรกรรม และการอุตสาหกรรม การจ้างงานทั้งสองทางก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่เจ้าของ ที่ดิน ผู้ประกอบการ และพนักงานในกิจการของหน่วยธุรกิจดังกล่าวยิ่งไปกว่านั้น รายได้จากการ ท่องเที่ยวต้องนำไปลงทุนด้านปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา หรือ สาธารณูปโภคอื่นๆ และการลงทุนดังกล่าวมีผลกระทบต่อกิจกรรมในด้านการจ้างงาน และพัฒนา ท้องถิ่นให้ได้รับความเจริญมากยิ่งขึ้น

2. ผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Impact)

ผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรม สามารถพิจารณาได้ในลักษณะต่อไปนี้

2.1 การเผยแพร่และการยอมรับวัฒนธรรม (Diffusion and Acculturation)
การท่องเที่ยวทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรม โดยคนในท้องถิ่นจะยอมรับวัฒนธรรมในชีวิตประจำ วันของนักท่องเที่ยวมากกว่านักท่องเที่ยวยอมรับจากคนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวเข้ามา

เยี่ยมเยือนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ย่อมตอกย้ำพฤติกรรมซ้ำๆ ให้แก่บุคคลในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ตรงกันข้ามกับนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสท้องถิ่นในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งอาจเกิดความรู้สึกชอบในศิลปวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุที่สัมผัสได้จึงซื้อไว้ในลักษณะของที่ระลึก แต่วัฒนธรรมในชีวิตประจำวันนักท่องเที่ยวมีโอกาสสัมผัสในลักษณะผิวเผินจึงไม่ซาบซึ้งและนำไปสู่แนวทางปฏิบัติ ในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ บุคคลในท้องถิ่นซึ่งประกอบอาชีพเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว อาจชื่นชอบกับวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว จึงมีการเลียนแบบทางวัฒนธรรม ทำให้บุคลิกภาพของบางคนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมและเลียนแบบนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ของนักท่องเที่ยวดังกล่าวอาจกระทำเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว เพื่อหวังประโยชน์ในทางธุรกิจ แต่ขณะเดียวกันก็ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น และเป็นแบบอย่างไม่ดีแก่เยาวชนในท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้สิ่งดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยวก็คือวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตคนในท้องถิ่น เพราะนักท่องเที่ยวต้องการศึกษาวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวของคนในท้องถิ่น นอกจากจะทำลายวัฒนธรรมของตนเองแล้ว ยังทำให้ความประทับใจของนักท่องเที่ยวลดน้อยลงด้วย ส่งผลให้ปริมาณนักท่องเที่ยวลดจำนวนลง

2.2 การต่อต้านวัฒนธรรม (Reaction of Culture) การต่อต้านวัฒนธรรม เกิดจากวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวกระทบต่อจารีตประเพณี ความเชื่อ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในท้องถิ่น หากความขัดแย้งไม่รุนแรงก็อาจเป็นแค่การรังเกียจไม่ยอมรับนักท่องเที่ยว แต่หากรุนแรงประชาชนในท้องถิ่นอาจขับไล่นักท่องเที่ยว บางครั้งความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะคนในท้องถิ่นส่วนหนึ่งได้รับผลประโยชน์โดยตรงแก่นักท่องเที่ยว จึงต้องการเอาอกเอาใจนักท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ประชาชนอีกส่วนหนึ่งซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรง อาจมีความคิดว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ท้องถิ่นที่เคยอยู่อย่างสงบ ไม่มีนักท่องเที่ยวและค่าครองชีพต่ำ เมื่อการสร้างสถานบันเทิงบางอย่างซึ่งขัดแย้งกับจารีตประเพณีของท้องถิ่น เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ปัญหาเรื่องขัดแย้งทางวัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลให้บุคคลในท้องถิ่นเกิดความคิดขัดแย้งกันได้

2.3 การซื้อขายวัฒนธรรม (Commoditization of Culture) นักท่องเที่ยวมีความสนใจวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งไปเยี่ยมเยือน วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ ได้แก่ ศิลปะ สาขาวิจิตรศิลป์ ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนจารีตประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ เรื่องราว

ทางประวัติศาสตร์ จากความสนใจของนักท่องเที่ยวดังกล่าว จึงเกิดการขายวัฒนธรรม โดยคนในท้องถิ่นผลิตวัฒนธรรมขายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งการนำวัฒนธรรมไปสนองตอบทางด้านการค้ามากเกินไป ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปจากรากฐานเดิม เพราะผลผลิตที่เกิดขึ้นใหม่ต้องเปลี่ยนวัตถุประสงค์ รูปแบบและจิตวิญญาณในการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการด้านการค้า การกระทำดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนไปอย่าง เช่น เทียนไขซึ่งเคยผลิตเพื่ออุทิศบูชาพระรัตนตรัย เปลี่ยนรูปแบบการผลิตที่สวยงามเพื่อประดับตกแต่งห้องรับแขก รูปหนังตะลุงของภาคใต้ในประเทศไทยบางตัวเช่น ฤาษี เทวดา ตัวตลก ซึ่งนายหนังตะลุงเคารพนับถือพิธีกรรมการไหว้ครู แต่รูปหนังตะลุงดังกล่าวได้เปลี่ยนแปรไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าในลักษณะของที่ระลึก เช่น ผลิตขึ้นเพื่อประกอบพวงกุญแจ หรือจำหน่ายในรูปหนังตะลุงแก่คนทั่วไป การกระทำดังกล่าวทำให้คุณค่าความเชื่อในรูปหนังตะลุงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

2.4 การอนุรักษ์วัฒนธรรม (Preservation of Culture) จารัตประเพณีและงานทางด้านศิลปะได้เปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของบุคคลในแต่ละสมัย เพราะมีการผลิตวัตถุใหม่ขึ้นมาแทนที่ของเก่า เช่น ในภาคใต้ของประเทศไทยเคยนำย่านลิเภา ซึ่งเป็นไม้เลื้อยในป่า ผลิตเป็นตะกร้า กระเป๋า หรือภาชนะใส่สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไปมีการใช้วัสดุอย่างอื่นแทนเช่น หนังสัตว์และพลาสติก ต่อมาได้มีหน่วยงานราชการส่งเสริมการผลิตแบบเดิมอีกครั้ง และเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว การผลิตสิ่งของเครื่องใช้ด้วยย่านลิเภาก็กลับมาแพร่หลายอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนั้นประเพณีต่างๆ ก็ได้รับการฟื้นฟูเนื่องมาจากการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน ประเพณีบางอย่างถูกดัดแปลงให้ยิ่งใหญ่ น่าสนใจกว่าเดิม เช่น ประเพณีแห่ญบั้งไฟและประเพณีแห่เทียนพรรษาไทเซิน แต่ละประเพณีเหล่านี้สามารถรักษาความเชื่อและภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ได้

2.5 การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว (Family Change) การท่องเที่ยวทำให้ครอบครัวเปลี่ยนแปลงด้านสถานภาพและหน้าที่ การท่องเที่ยวทำให้คนในท้องถิ่นทั้งชายและหญิงเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรไปรับจ้างทำงานเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ส่งผลให้ผู้หญิงมีรายได้และอิสรภาพครอบครัวมากขึ้นกว่าเดิม การท่องเที่ยวทำให้ชายหนุ่มมีบทบาทในครอบครัวและชุมชนแทนผู้อาวุโสมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะชายหนุ่มเหล่านี้มีรายได้ จากการมีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตำแหน่งหน้าที่ รายได้ทำให้สถานภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่สามารถกำหนดทิศทางการครอบครัวและชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตามบทบาทของชายหนุ่มบางคนยังมีส่วนในการทำลายศิลปวัฒนธรรมอันดีของสังคม เช่น การยินยอมมีรักร่วม

พบกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศหรือประพัตินเป็น "นายหน้าทางวัฒนธรรม" (Cultural Broker) ระหว่างครอบครัวและนักท่องเที่ยว กล่าวคือ ชายหนุ่มเหล่านี้นำวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยวเข้าสู่ครอบครัว พฤติกรรมดังกล่าวอาจทำให้เกิดการยอมรับหรือผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมเดิมในกลุ่มผู้เยาว์ของครอบครัวแต่ก็เกิดการปฏิเสธหรือตอบโต้จากกลุ่มอาวุโส ผลที่สุดทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องวัฒนธรรม ระหว่างคนสองวัยในครอบครัวเดียวกัน

3. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Impact)

สิ่งแวดล้อมในด้านการท่องเที่ยวมีอยู่ 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยว หากปราศจากสิ่งดึงดูดใจเหล่านี้การท่องเที่ยวก็ไม่ประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวมีทั้งก่อให้เกิดประโยชน์และโทษต่อสิ่งแวดล้อม

Davidson (1994: 130) อ้างใน ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2542: 162 - 176) ระบุว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความกลมกลืน (Harmony) ซึ่งความกลมกลืนเกิดขึ้นเมื่อการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลอำนวยความสะดวกซึ่งกันและกันและความขัดแย้ง (Conflict) ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อการท่องเที่ยวทำให้ สิ่งแวดล้อมเกิดความเสียหาย ซึ่ง ความกลมกลืนระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แต่ความกลมกลืนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องโดยคำนึงถึงผลกระทบต่างๆ ด้าน มิใช่เอาประโยชน์ระยะสั้นจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ในระยะยาวเมื่อแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมนักท่องเที่ยวเข้ามาลดลง ทำให้แหล่งท่องเที่ยวขาดรายได้ ประสบกับความขาดทุน นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมก็ถูกทำลายจนไม่สามารถบำรุงรักษาให้กลับมาเหมือนเดิมได้ นอกจากนั้นความขัดแย้งระหว่างสิ่งแวดล้อมกับนักท่องเที่ยว เกิดขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวทำลายสิ่งแวดล้อม อาจมีสาเหตุมาจากปริมาณนักท่องเที่ยวมากเกินไป ขาดความระมัดระวังในการใช้ทรัพยากรจนทำให้ทรัพยากรมากจนเกินไปหรือขาดการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยว

จากการทบทวนการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพบว่ามีงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและงานวิจัยเชิงประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยว ซึ่งผลการวิจัยในแต่ละประเด็นสรุปได้ ดังนี้

1) ผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยสรุปพบว่า ปัจจัยด้านการเปิดรับสื่อของบุคคล การติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอก (เดียนรัตน์ รัตนศิริ, 2534) ความได้เปรียบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ความสะดวกในการคมนาคม ความปลอดภัย และพิธีการทางศุลกากร (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537) เจตคติต่อแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์หรือมีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) ผลวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว

การวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อประชาชนและสภาพแวดล้อม ซึ่งจากการสังเคราะห์งานวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ผลกระทบในเชิงบวกได้แก่การก่อให้เกิดสร้างงานและอาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น (พงษ์อนันต์ สรรพานิช, 2528; ปุสดี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ: 2535) ทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการสร้างรายได้ให้แก่โรงแรม การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกและวางแผนในสภาพแวดล้อม และเกิดการกระจายรายได้ในชุมชนท้องถิ่น สำหรับผลกระทบในเชิงลบของการท่องเที่ยวพบว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาค่าครองชีพ อาชญากรรม ความไม่เป็นระเบียบทางสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะการแพร่กระจายของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ากับนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะด้านธรรมชาติเสื่อมโทรม (พงษ์อนันต์ สรรพานิช: 2528; ปุสดี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ: 2525; เนาวรัตน์ พลายน้อย: 2539)

จากผลการทบทวนรายงานการวิจัยที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า การวิจัยที่ผ่านมาได้ให้ความสนใจกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ไม่ได้มุ่งเน้นถึงการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบเฉพาะโดยเฉพาะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนงานด้านการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน มีเพียงงานของปุสดี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) เท่านั้นที่เป็นการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งการเดินป่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อย่างไรก็ตามการศึกษาดังกล่าวศึกษาในขอบเขตของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเป็นหลักไม่ได้มุ่งเน้นหรือสนใจศึกษากระบวนการในการ

พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มีคุณภาพได้ เพียงแต่เสนอให้จัดการท่องเที่ยวเดินป่าในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันยังไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงทำให้องค์ความรู้ดังกล่าวขาดไป นอกจากนั้นข้อมูลที่เกิดจากการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาหรือเสนอแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

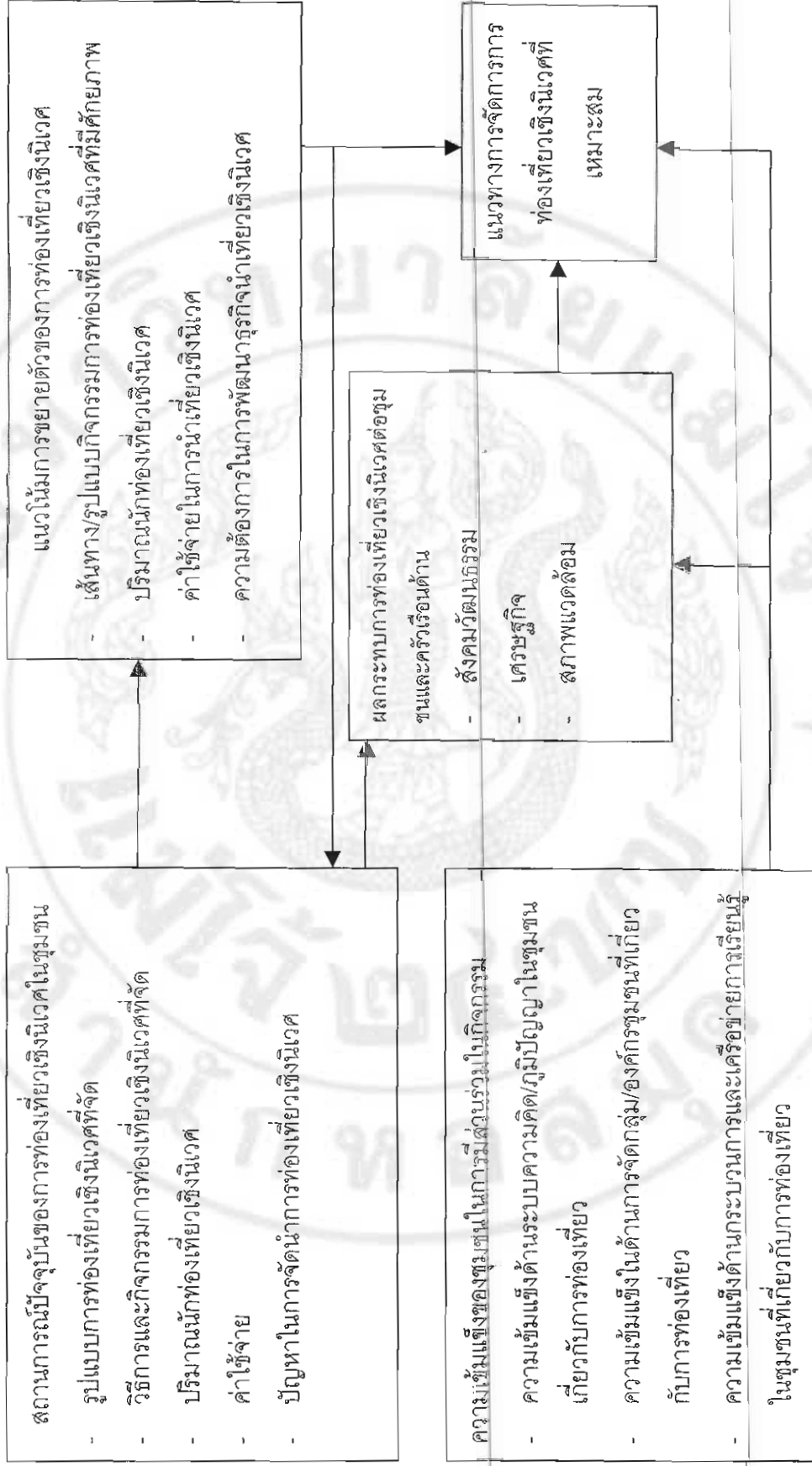
ข้อสรุปเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นทางเลือกสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นต้องมีองค์ประกอบเชิงหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรและการได้รับประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน จากหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งชุมชนท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต้องเป็นชุมชนที่มีศักยภาพหรือมีความเข้มแข็งในการพัฒนาทั้งในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน การมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน ภาวะผู้นำชุมชน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ระดับการศึกษาของสมาชิกในชุมชนและการสนับสนุนอย่างแท้จริงในการให้สิทธิชุมชนจากรัฐ ซึ่งศักยภาพชุมชนดังกล่าวจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ในระยะที่ผ่านมาองค์กรการพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชนและหน่วยงานภาครัฐได้พยายามเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อให้มีศักยภาพในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและมีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชน ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ซึ่งผลกระทบดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนที่สำคัญของกระบวนการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความสามารถในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งในด้านระบบ

ความคิดและภูมิปัญญาในชุมชน ด้านการจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนให้มีความสามารถในการ
ต่อรอง การจัดการทรัพยากร และการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน และความเข้มแข็ง
ด้านกระบวนการเรียนรู้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ซึ่งโดยแนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว
หากมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
(Ecotourism) แล้วย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเกิดผลกระทบในทางที่ดีต่อชุม
ชนและครัวเรือน ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม โดยระบบแนวคิดดัง
กล่าวสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังแผนภูมิ A

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของชุมชนและครัวเรือนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทยครั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เป็นหลักในการตอบปัญหาการวิจัย และเพื่อให้การตอบปัญหาการวิจัยในบางประเด็นมีความชัดเจน (precision) ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการตามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนและผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องการรายละเอียดในการอธิบายพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง คณะผู้วิจัยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการดำเนินการวิจัยด้วย โดยรายละเอียดการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การศึกษาค้นครั้งนี้เป็นชุมชนและครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่จำนวนมาก โดยชุมชนที่ศึกษามีจำนวน 11 ชุมชน จำแนกตามจังหวัดได้ดังนี้

จังหวัดเชียงใหม่ - ชุมชนที่ศึกษา 4 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านแม่กำปอง อ.แม่ฮอน
2. ชุมชนบ้านแม่และ อ.แม่แตง
3. ชุมชนบ้านแม่ตะมาน อ.แม่แตง
4. ชุมชนบ้านห้วยหอย อ.แม่วาง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน - ชุมชนที่ศึกษา 4 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านผาปอง อ.เมือง
2. ชุมชนบ้านถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า
3. ชุมชนบ้านเมืองแพม อ.ปางมะผ้า
4. ชุมชนบ้านห้วยฮี้ อ.เมือง

จังหวัดน่าน - ชุมชนที่ศึกษา 3 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา
2. ชุมชนบ้านห้วยหยวก อ.เวียงสา

3. ชุมชนบ้านสองแคว อ.เมือง

โดยในแต่ละชุมชน ทำการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างหลายเทคนิคผสมกัน เช่น การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม จึงจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น ร้านค้า เจ้าของกิจการบริการที่พักนักท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น กรมป่าไม้ เป็นต้น

1.2 เครื่องมือการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ การทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Analysis) กระทำโดยการให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นผู้ตรวจสอบ นำแบบสัมภาษณ์ไปทำการทดสอบ (trial out) กับชุมชนที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง และนำไปใช้จริง

แบบสัมภาษณ์ที่สร้างออกแบบเป็น 2 ชุด ชุดที่หนึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการธุรกิจค้าขาย ผู้ประกอบการธุรกิจบ้านพักสำหรับท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวแบ่งออกเป็น 6 ตอน ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชน แนวโน้มและศักยภาพการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในอนาคต และการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุดที่สอง เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับชาวบ้านทั่วไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ตอนเช่นกัน ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนชุมชน แนวโน้มที่มีศักยภาพ การขยายตัวของท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในอนาคต และการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างที่ถูกสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ทั้งสองชุดมีจำนวนทั้งสิ้น 290 ชุด แบ่งเป็น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว 92 ราย และชาวบ้านทั่วไป 198 ราย ผ่านกระบวนการจัดการข้อมูล (data processing) ได้แก่ การบรรณาธิกรณข้อมูล (data editing) การลงรหัสข้อมูลและการป้อนข้อมูลลงคอมพิวเตอร์ จากนั้นข้อมูลถูกวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

(SPSS/PC⁺) โดยใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistic) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในชุมชน ตลอดจนผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยเลือกชุมชนขึ้นมา 2 ชุมชนเพื่อศึกษาแบบเจาะลึก โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์สำหรับเลือกชุมชนขึ้นมามีศึกษาดังนี้

1. ต้องเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนและเป็นเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้
 2. ต้องเป็นชุมชนที่มีโครงการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ในชุมชนโดยโครงการอาจได้รับการดำเนินการโดยองค์การพัฒนาเอกชน (NGO) ร่วมกับชุมชนและหรือดำเนินการโดยองค์กรชุมชนก็ได้
 3. ต้องเป็นชุมชนที่ชุมชนหรือครัวเรือนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 4. ต้องเป็นชุมชนที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปีขึ้นไป
- จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้วิจัยพบว่า มีชุมชนที่อยู่ในขอบข่ายหลักเกณฑ์ดังกล่าวทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านเวลา สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนนัดหมายผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยคำนึงถึงการเข้าพื้นที่ให้เหมาะสมส่วนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นจะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant – observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept Interview) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด โดยแยกให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น จากนั้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรหรือองค์ประกอบ และสรุปแสดงสาระสำคัญที่เป็นข้อค้นพบจากการศึกษา (สุวิมล ติรกานนท์, 2542: 227) สำหรับการตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยการตรวจสอบแบบหลายมุมมองหรือแบบสามเส้า (triangulation) โดยการใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งมารวมกันอธิบายเหตุการณ์หรือประเด็นศึกษารวมถึงการแปลความหมายโดยการทำซ้ำเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อสรุปที่ได้ (สุวิมล ติรกานนท์, อ้าง

แล้ว: 227) ทั้งนี้เพื่อการอธิบายกระบวนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกระบวนการในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง รวมทั้งผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบท

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องผลกระทบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของชุมชนและครัวเรือนในชนบทภาคเหนือของไทย ได้ทำการเก็บข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ 11 หมู่บ้าน ใน 3 จังหวัดในภาคเหนือตอนบนอันได้แก่ เชียงใหม่ น่าน และแม่ฮ่องสอน หน่วยในการวิจัยครั้งนี้มีหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นชุมชน การนำเสนอผลการวิจัยจะนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

ตอนที่ 2 สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ตอนที่ 3 แนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ตอนที่ 4 ความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของไทย

ตอนที่ 5 ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ตอนที่ 6 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

จังหวัดน่าน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เก็บข้อมูลครอบคลุมในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันเจริญ บ้านห้วยหยวก และบ้านสองแคว ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละหมู่บ้านดังนี้

บ้านสันเจริญ

บ้านสันเจริญ หมู่ที่ 6 ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงตามแนวเขาดอยภูสัน (ดอยวาว) ที่ตั้งหมู่บ้านมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 700 เมตร ห่างจากอำเภอท่าวังผาไปทางทิศตะวันตก 34 กิโลเมตร การเดินทางแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ เป็นถนนลาดยาง จากตัวอำเภอระยะทาง 19 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรังเข้าหมู่บ้าน 15 กิโลเมตร การคมนาคมโดยรถยนต์เข้าถึงพื้นที่ ในช่วงฤดูฝนการเดินทาง

ทางลำบากเป็นบางช่วง มีพื้นที่ทั้งหมด 20,600 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนทั้งหมด อาณาเขตทิศเหนือ ติดต่อหมู่บ้านน้ำพัน ต.นาไร่หลวง อ.สองแคว จ.น่าน ทิศใต้ ติดต่อบ้านน้ำกิ ต.ผาทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน ทิศตะวันออก ติดต่อบ้านน้ำลึกใต้ ต.ผาทอง อ.ท่าวังผา จ.น่าน ทิศตะวันตก ติดต่อเขตอำเภอปง จ.พะเยา หมู่บ้านมีประวัติยาวนานกว่าร้อยปีมีพื้นที่ของหมู่บ้านประมาณ 20,600 ไร่ซึ่งตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนทั้งหมด บ้านสันเจริญเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า) อาศัยอยู่จำนวน 93 หลังคาเรือน 110 ครอบครัว ประกอบด้วย ชาย 288 คน หญิง 350 คน รวมทั้งสิ้น 638 คน (ข้อมูลหมู่บ้านปี 2546) เดิมประกอบอาชีพทำไร่และปลูกฝิ่น ประกอบอาชีพหลักคือ ปลูกข้าวไร่ กาแฟ ข้าวโพด ฝ้ายและลินจี่ ประกอบอาชีพรอง คือ หัตถกรรมเย็บปักถักร้อย เลี้ยงสัตว์ และเก็บของป่ามาขายมีบางคนออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ประชากรมีบ้านเป็นของตนเอง สภาพบ้านเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว พื้นติดกับดิน หลังคามุงสังกะสีและจาก ปัจจุบันเริ่มมีสภาพเป็นบ้านสองชั้นบ้าง มุงกระเบื้องกำแพง ผนังบ้านก่ออิฐ ฉาบปูนตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาของชุมชนส่วนใหญ่ คือ ปัญหาการคมนาคมที่ไม่สะดวกทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลและการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ปัญหาการศึกษาและปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตร

บ้านห้วยหยวก

บ้านห้วยหยวก หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ชุมชนมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ปี 2517 โดยอพยพมาจากอำเภอบัว ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดน่านประมาณ 37 กิโลเมตร ไปทางถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 สายน่าน - บ้านหลวง เลี้ยวซ้ายเข้าทางบ้านปางเป๋ย การเดินทางแบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นถนนลาดยางระยะทาง 27 กิโลเมตร ช่วงที่ 2 เป็นถนนดินลูกรัง ระยะทาง 9 กิโลเมตร การคมนาคมค่อนข้างลำบากในหน้าฝน ทิศเหนือติดต่อบ้านปางเป๋ย อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ทิศตะวันออก ติดต่อบ้านห้วยจำปู อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ทิศตะวันตก ติดต่อเขตอำเภอบ้านหลวง ทิศใต้ ติดต่อหมู่บ้านห้วยน้ำจี่ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ประชากรบ้านห้วยหยวกประกอบด้วยชาวเขา 2 เผ่า คือ เผ่าม้ง (แม้ว) จำนวน 82 หลังคาเรือน 98 ครอบครัว 620 คน และเผ่าตองเหลือง (มลาบรี) จำนวน 19 หลังคาเรือน 21 ครอบครัว 123 คน รวมทั้งสิ้น 91 หลังคาเรือน 114 ครอบครัว 898 คนโดยทั้งสองชนเผ่าอาศัยอยู่คนละกลุ่มหมู่บ้าน (ข้อมูลปี 2546) : ส่วนใหญ่เผ่าม้งมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ทำไร่ทำสวน เช่น ปลูกข้าว ข้าวโพด ฝรั่ง ลิ้นจี่ มะม่วง ส้ม อาชีพรอง คือ หัตถกรรม จักสาน ปักผ้า หาของป่า เช่น หน่อไม้ ปอสา ส่วนตองเหลืองส่วนใหญ่ไม่ประกอบอาชีพมีบ้างที่เริ่มรับจ้างโดยมีเผ่าม้งเป็นผู้จ้าง ในส่วนของที่อยู่อาศัยนั้นประชากรที่เป็นชาวเขาเผ่าม้งมีบ้านเป็นของตนเอง สภาพบ้านเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว พื้นติดกับดิน หลังคามุงสังกะสีและจาก ปัจจุบันเริ่มมีสภาพเป็นบ้านสองชั้น มุงกระเบื้อง กำแพง ผนังบ้านก่ออิฐ ฉาบปูนตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนชาวเขาเผ่าตองเหลืองนั้นเริ่มเข้ามาอาศัยในชุมชนประมาณปี 2542 เริ่มมีบ้านเป็นของตนเอง พื้นติดกับดินหลังคามุงหญ้าคา ผนังเป็นฟาก ซึ่งแต่เดิมอาศัย

อยู่ในป่าโดยอาศัยใบไม้ในป่าปลูกเป็นเพิงพัก และย้ายที่อยู่อาศัยไปเรื่อยๆ ในป่า ปัญหาทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการไม่สามารถพูดภาษาไทยได้และปัญหาการเกษตร

บ้านสองแคว

บ้านสองแคว หมู่ที่ 5 ตำบลสะเนี่ยน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดน่าน ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดน่านไปทางถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 สายน่าน - บ้านหลวง การคมนาคมด้วยรถยนต์มีความสะดวก ถนนลาดยางผ่านหมู่บ้าน บ้านสองแคว เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง อาศัยอยู่จำนวน 227 หลังคาเรือน 1,685 คน ชาย 867 คน 727 คน(ข้อมูลปี 2546) ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำไร่ ทำสวน เช่น สวนลิ้นจี่ กาแฟ และเริ่มมีการปลูกส้ม รองลงมาคือรับจ้าง ค้าขาย และ รับราชการ ในส่วนของที่อยู่อาศัยนั้น สภาพบ้านจะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว พื้นติดกับดิน หลังคามุงจาก ปัจจุบันได้แปรสภาพไปเป็นบ้านก่ออิฐฉาบปูน หลังคามุงสังกะสีและกระเบื้อง เป็นบ้านชั้นเดียวสองชั้นบางบ้านมีฐานะดี ปัญหาในชุมชนส่วนใหญ่ คือ ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาการศึกษาและปัญหาสุขภาพ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การศึกษาครั้งเก็บข้อมูลครอบคลุมในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยอี บ้านถ้ำลอด บ้านผาป่อง และบ้านเมืองแพม ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละหมู่บ้านดังนี้

บ้านห้วยอี

บ้านห้วยอี หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 50 กิโลเมตร แต่สภาพการคมนาคมไม่สะดวก ระยะทางนับจากทางแยกถนนสาย 108 (แม่สะเรียง - แม่ฮ่องสอน) เป็นถนนลูกรังและโคลน สูงชันและคดเคี้ยวเป็นระยะทางกว่า 30 กิโลเมตร มีประวัติยาวนานกว่า 200 ปี แต่เดิมประชากรบ้านห้วยอีได้กระจายกันอยู่ในตำบลห้วยปูลิง มีการโยกย้ายหมู่บ้านอยู่บ่อยๆ เนื่องจากต้องการที่ดินทำกินใหม่ และความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิพลของผีที่มีต่อการประกอบอาชีพและสุขภาพทำให้ผลผลิตพืชและสัตว์ไม่ดีและทำให้เจ็บป่วยอยู่เป็นประจำ ปัจจุบันชาวกระเหรี่ยงแดง (สะกอ) บ้านห้วยอีหมู่ที่ 8 ตำบลห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ปลูกสร้างหมู่บ้านอย่างถาวรเมื่อประมาณยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมาโดยมีพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมดประมาณ 31,000 ไร่ อาชีพหลักของชาวกระเหรี่ยงบ้านห้วยอี คือ การทำนา ทำข้าวไร่ ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ ไก่ หมู ควาย โดยเน้นทำการเกษตรแบบพอเพียงเพื่อยังชีพ ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาคริสต์มีมากกว่าครึ่งพูดภาษาไทยไม่ได้ (โดยเฉพาะวัยกลางคนและสูงอายุ) ในส่วนของที่อยู่อาศัยปัจจุบันหมู่บ้านห้วยอียังคงสภาพบ้านเรือนแบบดั้งเดิมไว้เป็นส่วนใหญ่ คือ สภาพบ้านจะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว พื้นติดกับดิน หลังคามุงจาก มีบางบ้านที่เปลี่ยนแปลงไป

เป็นบ้านสองชั้นหลังคามุงกระเบื้องแต่ก็มีไม่มากนัก ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ปัญหาด้านผลผลิตจากการเกษตร ปัญหาสิทธิในที่ดินทำกินและปัญหาของการคมนาคม

บ้านถ้ำลอด

บ้านถ้ำลอด หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประมาณ 77 กิโลเมตร ห่างจากถนนสายปาย - แม่ฮ่องสอนประมาณ 12 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวกเป็นทางลาดยางโดยตลอด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขาหินปูน ขนาดเล็ก มีแม่น้ำไหลผ่านพื้นที่ คือ แม่น้ำลาวงโดยไหลผ่านถ้ำลอด ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านถ้ำลอดเป็นคนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ยังคงมีการใช้ภาษาไทยใหญ่ในการติดต่อสื่อสารกัน มีประชากรประมาณ 1,600 คน จำนวน 240 ครัวเรือน อาชีพหลักคือการทำไร่ และทำนา เช่น กระเทียมและไม้ผล (มีน้อยมาก) อาชีพรองคือ อาชีพรับจ้างโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยผู้หญิงรับจ้างถือตะเกียงนำทางเที่ยวชมถ้ำลอด ผู้ชายรับจ้างก่อแพ โดยมีกรรมกรรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพถือตะเกียงและก่อแพ สภาพบ้านเรือนในปัจจุบันมีทั้งบ้านที่สร้างจากไม้และปูน มีสาธารณูปโภคครบถ้วน

บ้านผาบ่อง

บ้านผาบ่อง หมู่ที่ 1 ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนลงมาทางใต้ ประมาณ 10 กิโลเมตรเส้นทางคมนาคมสะดวกมาก ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่หรือไดโนนับถือศาสนาพุทธและคริสต์ เป็นชุมชนขนาดใหญ่กว่า 436 หลังคาเรือน (ข้อมูล ปี 2546) มีสาธารณูปโภคครบถ้วน สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นไม้ ครึ่งตึกครึ่งไม้ หรือปูนบ้านชั้นเดียว ส่วนใหญ่มีฐานะดีและปานกลาง ค่อนข้างเจริญเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นทั้งหมดของจังหวัดแม่ฮ่องสอน อาชีพหลัก คือ การทำการเกษตรกรรมและการรับจ้างซึ่งมีทั้งในและนอกหมู่บ้าน อาชีพรอง คือ ค้าขาย รับราชการ หัตถกรรมและท่องเที่ยว

บ้านเมืองแพม

บ้านเมืองแพม หมู่ที่ 5 ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นชุมชนที่ตั้งมานานประมาณ 40 ปี โดยโยกย้ายมาจากหมู่บ้านหัวแม่แมน อำเภอปางมะผ้า ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอปางมะผ้าประมาณ 20 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากบ้านถ้ำลอดประมาณ 6 กิโลเมตรซึ่งเป็นระยะทางลูกรังและสูงชัน ในฤดูฝนเดินทางลำบากมาก บ้านเมืองแพมเป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง (สะกอ) สภาพบ้านเรือนในปัจจุบัน สภาพบ้านเรือนในปัจจุบันจะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว พื้นติดกับดิน หลังคามุงจาก มีบางบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นบ้านสองชั้นหลังคามุงกระเบื้อง ในหมู่บ้านไม่มีไฟฟ้า แต่มีระบบประปาหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มี

ฐานะยากจนประกอบอาชีพหลัก คือ ทำการเกษตรแบบยังชีพ เช่น ปลูกข้าว กระเทียม และข้าวโพด อาชีพรองคือการออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน

จังหวัดเชียงใหม่

บ้านแม่สะละ

บ้านแม่สะละ หมู่ที่ 8 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านแม่สะละ 45 ครัวเรือน บ้านแม่จอก 31 ครัวเรือน และบ้านโป่งน้อย 8 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 451 คน ชาย 227 คน หญิง 224 คน ร้อยละ 60 เป็นชาวเขาเผ่า กระเหรี่ยง ร้อยละ 39 เป็นคนพื้นเมืองและร้อยละ 1 เป็นมุสลิม บ้านแม่สะละ หมู่ 8 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่แตงประมาณ 42 กิโลเมตร ตามทางสาย แม่มาลัย - ปาย โดยมีถนนเส้นผ่ากลางหมู่บ้านทำให้กลายเป็นที่พักแรมของคนเดินทางทั้งรถโดยสารประจำทางและรถส่วนตัว ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกชาเพื่อทำเมี่ยงและทำนา นอกจากนั้นมีอาชีพรับจ้างและค้าขายสภาพที่อยู่อาศัยแตกต่างกันตามหย่อมบ้าน บ้านแม่สะละเป็นที่อยู่อาศัยของคนเมืองมีสภาพเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวหรือสองชั้นหรือบ้านปูนชั้นเดียว ในขณะที่บ้านแม่จอกและโป่งน้อย ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ไผ่ได้ทุนสูงแบบบ้านชาวกระเหรี่ยงทั่วไป หลังคามุงจากหรือสังกะสี

บ้านแม่ตะมาน

บ้านแม่ตะมาน หมู่ที่ 2 ตำบล กี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติการก่อตั้งชุมชนมานานกว่า 80 ปี ตั้งอยู่ห่างจากทางหลวงสายเชียงใหม่ - ฝางประมาณ 7 กิโลเมตรและอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 50 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและสาธารณูปโภคทั้งไฟฟ้าและประปาหมู่บ้าน ประชากรทั้งหมดเป็นคนพื้นเมือง นับถือศาสนาพุทธ

บ้านห้วยหอย

บ้านห้วยหอย หมู่ที่ 19 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านห้วยหอย บ้านห้วยข้าวลิบ และบ้านประตูเมืองเส้นทางคมนาคมลำบากโดยเฉพาะหน้าฝน มีประชากรทั้งหมด 88 ครัวเรือน 466 คน ในส่วนของบ้านห้วยหอยนั้นมี 47 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 232 คน ชาย 111 คน หญิง 121 คน (ข้อมูลปี 2546) บ้านห้วยหอยเป็นกระเหรี่ยงละกอนับถือศาสนาคริสต์พูดภาษาไทยไม่ได้โดยเฉพาะผู้สูงอายุและวัยกลางคน อาชีพหลักคือ ทำนา (ขั้นบันได) ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ มีบ้างที่มีอาชีพรับจ้างสภาพบ้านเรือนเป็นบ้านชั้นเดียว หลังคามุงใบตองตึง ปลูกพันธุ์สูงพันธุ์ต่ำ ผัก บางหลังผนังบ้านทำด้วยฟากบางหลังทำด้วยไม้ ปัจจุบันเริ่มแปรสภาพเป็นบ้านไม้ 2 ชั้นหลังคามุงกระเบื้อง ได้ทุนโถง

บ้านแม่กำปอง

บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกิ่งอำเภอแม่ออน ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 50 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวก มีสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าและประปาหมู่บ้าน บ้านแม่กำปองนี้มีประวัติการก่อตั้ง ยาวนานกว่าร้อยปี โดยเริ่มจากการอพยพของชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจากเขตอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่ เพื่อประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยง ปัจจุบันบ้านแม่กำปองมีสมาชิกถึง 128 ครัวเรือน มีจำนวน ประชากรรวมทั้งสิ้น 418 คน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: 2546) ประชาชนทั้งหมดเป็นคนพื้น เมือง ประกอบอาชีพหลักทางการเกษตร คือ การทำสวนชาเพื่อทำเมี่ยง นอกจากนั้นมีกาแฟ สภาพบ้าน เรือนเป็นบ้านไม้ทั้งชั้นเดียวและสองชั้น หรือครึ่งตึกครึ่งไม้

1.2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การศึกษาค้นคว้านี้ได้ทำการแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการ ท่องเที่ยว และ ชาวบ้านทั่วไป ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน การท่องเที่ยวจำนวน 92 ราย และชาวบ้านทั่วไปจำนวน 198 ราย จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี ส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวมีอายุเฉลี่ย 42 ปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุน้อยที่สุดอายุ 19 ปี และอายุสูงที่สุด 77 ปี ในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านทั่วไปมีอายุน้อยที่สุด 15 ปีและมากที่สุด 78 ปี มีอายุเฉลี่ย 38 ปี

ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 65.20 เป็นเพศชาย ร้อยละ 89.10 แต่งงานแล้ว และส่วนใหญ่ร้อยละ 24.70 มีการศึกษาระดับประถม ศึกษปีที่ 4 รองลงมาร้อยละ 20.20 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และร้อยละ 12.40 จบการ ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23.60 มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนประมาณ 21 - 30 ปี มีระยะเวลาอาศัยในชุมชนเฉลี่ย 31 ปี มีสมาชิกในครัวเรือนสูงสุด 13 คนต่ำสุด 1 คน โดยเฉลี่ยมี สมาชิกประมาณ 5 คนต่อครอบครัว และในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายสมาชิก ในครัวเรือน โดยร้อยละ 5.70 มีการย้ายเข้า และร้อยละ 12.60 มีการย้ายออก กลุ่มตัวอย่างระบุว่าเริ่มมี ปรัชญาการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนปี พ.ศ. 2505 - 2544 โดยร้อยละ 50.00 ให้ข้อมูลว่าผู้ริเริ่มจัด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ คนภายนอกชุมชน และร้อยละ 48.60 พบว่าคนภายในชุมชน เป็นผู้ริเริ่มจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การศึกษาพบว่า ก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 60.50 มีที่ดินถือครองจำนวน 1 - 10 ไร่ มีการถือครองที่ดินเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่โดยมีการถือครองที่ดินมากที่สุด 90 ไร่และน้อยที่สุด 100 ตารางวา ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.30 กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน คือ ใบฉับบจอง รองลงมาร้อยละ 25.00 กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน คือ เสด.1 และร้อยละ 11.5 มีการมสิทธิ์ในการถือครองในรูปของ โฉนดที่ดิน หลังมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน พบว่า ร้อยละ 3.5 มีการขายที่ดิน โดยทั้งหมด ของที่ดินที่มีการขายถูกขายให้แก่คนนอกหมู่บ้าน โดยร้อยละ 50 ของกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ขาย คือ ที่ดินที่มีใบฉับบจอง และอีกร้อยละ 50 กรรมสิทธิ์ในที่ดินคือ โฉนดที่ดิน ในส่วนของการรวมกลุ่มพบว่า ร้อยละ 62.40 มีองค์กรหรือกลุ่มหรืออบรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยร้อยละ 66.70 เป็นกลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ และร้อยละ 33.30 เป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ มีในจำนวนนี้ร้อยละ 34.40 มีการจัดตั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 รองลงมาร้อยละ 11.40 มีการจัดตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2541 และ ปี พ.ศ. 2544

ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 68.3) มีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน ร้อยละ 73.80 ไม่มีการกำหนดเวลาเข้าออกแหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 61.50 มีการกำหนดระเบียบค่าธรรมเนียมการท่องเที่ยวในชุมชน ร้อยละ 54.50 มีการกำหนดระเบียบในการหักเงินที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการการท่องเที่ยวเข้ากองทุนของชุมชน ร้อยละ 68.80 มีการกำหนดระเบียบในการใช้จ่ายเงินสะสมที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชน และร้อยละ 87.90 ไม่ได้มีการกำหนดระเบียบในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมในชุมชน

ด้านการเชื่อมสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับองค์กร ชุมชน กลุ่ม หรือหน่วยงานภายนอก พบว่าร้อยละ 67.80 มีการเชื่อมสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับองค์กร ชุมชน กลุ่ม หรือหน่วยงานภายนอก ส่วนด้านการประชุมปรึกษาหารือในชุมชนพบว่า ร้อยละ 79.50 มีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉลี่ยแล้วมีการประชุม 2 ครั้งต่อเดือน

ข้อมูลจากชาวบ้านทั่วไป

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.60 เป็นเพศชาย ร้อยละ 79.80 แต่งงานแล้ว ร้อยละ 28.10 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาร้อยละ 21.90 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และร้อยละ 11.70 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แล้วกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23.30 มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนประมาณ 21 - 30 ปี มีระยะเวลาอาศัยในชุมชนเฉลี่ยเป็นเวลา 33 ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนสูงสุด 20 คนต่ำสุด 1 คน โดยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 5 คนต่อครอบครัว และในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายสมาชิกในครัวเรือนโดย ร้อยละ 4.30 มีการย้ายเข้า และร้อยละ 13.90 มีการย้ายออก โดยเริ่มมีปรากฏการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน

ชุมชนปี พ.ศ. 2505 - 2544 นอกจากนั้นร้อยละ 64.60 ระบุว่าผู้ริเริ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ คนภายในชุมชน และร้อยละ 34.80 ระบุว่าคนภายในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การศึกษายังพบว่า ก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 42.10 มีที่ดินถือครองจำนวนน้อยกว่า 10 ไร่ โดยกลุ่มตัวอย่างมีการถือครองที่ดินเฉลี่ยครัวเรือนละ 17 ไร่ โดยมีการถือครองที่ดินมากที่สุด 70 ไร่และน้อยที่สุด 60 ตารางวา ร้อยละ 45.00 มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินคือในรูปของใบจำนอง รองลงมาร้อยละ 35.00 ถือกรรมสิทธิ์ในรูปของ ทบ.5 หลังมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ร้อยละ 6.50 มีการขายที่ดิน โดยร้อยละ 100 ของที่ดินที่ขาย ถูกขายที่ดินให้แก่คนนอกหมู่บ้าน โดยร้อยละ 70 ของกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ขายคือ นส.3 รองลงมาร้อยละ 20 คือใบจำนอง และร้อยละ 10 กรรมสิทธิ์ในที่ดินคือ โฉนดที่ดิน ในส่วนของการรวมกลุ่มพบว่า ร้อยละ 62.40 มีองค์กรหรือกลุ่มหรืออบรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยในจำนวนนี้ร้อยละ 64.50 เป็นกลุ่มที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ และร้อยละ 34.40 เป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นร้อยละ 21.10 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2543 รองลงมาร้อยละ 14.00 มีการจัดตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2542

สำหรับระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว พบว่า ร้อยละ 51.10 ไม่มีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน ส่วนด้านการเชื่อมสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับองค์กร ชุมชน กลุ่ม หรือหน่วยงานภายนอก พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 66.70) มีการเชื่อมสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับองค์กร ชุมชน กลุ่ม หรือหน่วยงานภายนอก ส่วนด้านการประชุมปรึกษาหารือในชุมชนพบว่า ร้อยละ 77.90 มีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีการประชุมเฉลี่ย 1 ครั้งต่อเดือน

ตอนที่ 2 สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

2.1 เส้นทางหรือรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ ประเพณีวัฒนธรรม ความหลากหลายของชนเผ่า ตลอดจนทรัพยากรที่มีในแต่ละท้องถิ่น ในการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกรูปแบบการท่องเที่ยวได้ 3 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่การวิจัย ได้แก่ การเดินป่า ชมน้ำตก ดูนก ชี้อากาศ น้ำพุร้อน ล่องแพ เที่ยวชมถ้ำ ชมน้ำออกภูและชมแหล่งอนุรักษ์ เช่น อนุรักษ์พันธุ์ปลา และพันธุ์พืช

2. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเยี่ยมชมวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่การวิจัย จากการศึกษพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือ

ได้แก่ การชมพิพิธภัณฑ์ของชนเผ่า การศึกษาสภาพความเป็นอยู่ ประเพณีในรอบปี ตลอดจนความเชื่อของคนในแต่ละชนเผ่า

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเที่ยวชมสถานที่และวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่การวิจัย ได้แก่ ชมสวนกาแฟ ชมแหล่งกล้วยไม้ แหล่งชมกล้วยไม้ สวนชา การแปรรูปเมี่ยง และการแปรรูปอาหาร

รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่ศึกษาแต่ละแห่งมีรายละเอียดดังนี้

บ้านสันเจริญ

รูปแบบการท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านสันเจริญ เป็นการท่องเที่ยวที่รวมเอาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเยี่ยมชมวังปลา (แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา) น้ำผุดหรือน้ำออกภู (แหล่งน้ำที่ผุดออกจากใต้ภูเขา) และยอดดอยภูสัน (หรืออีกชื่อหนึ่งว่าดอยขาว) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเข้าด้วยกัน เช่น การเยี่ยมชมสวนกาแฟและสวนผลไม้ โดยเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านสันเจริญสามารถแบ่งได้เป็น 3 เส้นทาง ทั้งสามเส้นทางมีจุดเริ่มต้นที่ศูนย์วัฒนธรรมบ้านสันเจริญ ซึ่งจัดตั้งโดยชุมชน และได้รับการสนับสนุนของศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จ.น่าน) โดยเส้นทางแรกมีสถานที่ท่องเที่ยว คือ น้ำออกภู และมีจุดสิ้นสุดที่แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา (ถารมัจจา) นักท่องเที่ยวสามารถพักได้ที่ศูนย์วัฒนธรรมบ้านสันเจริญหรือที่พักแบบ Homestay ของบ้านสันเจริญ ส่วนเส้นทางที่สองนั้น มีจุดเริ่มต้นที่ศูนย์วัฒนธรรมบ้านสันเจริญ ผ่านสวนกาแฟ และมีจุดสิ้นสุดที่สวนยาหลวง ระหว่างทางนักท่องเที่ยวสามารถแวะชมทิวทัศน์ได้เป็นระยะๆ ตามจุดชมวิวที่กำหนดไว้ และเส้นทางสุดท้ายมีจุดเริ่มต้นที่ศูนย์วัฒนธรรมผ่านน้ำตกภูสัน และมีจุดสิ้นสุดที่ดอยขาว นักท่องเที่ยวสามารถพักแรมบนดอยขาว โดยมีที่พักให้ หากนักท่องเที่ยวต้องการพักเดินเท้า ก็สามารถทำได้ เนื่องจากบนดอยขาวมีลานกว้างสำหรับกางเต็นท์

บ้านห้วยหยวก

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านห้วยหยวก เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่รวมเอาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน โดยเส้นทางการท่องเที่ยวที่บ้านห้วยหยวกมีเส้นทางการท่องเที่ยวโดยสรุปคือ มีจุดเริ่มต้นที่บ้านห้วยหยวก ชมวิถีชีวิตชาวเขาเผ่าม้ง ชมการทำเกษตรของชาวเขาเผ่าม้ง ชมการปักผ้า ดูวัฒนธรรมการกินอยู่ชาวม้ง เดินป่าเพื่อดูทิวทัศน์และพันธุ์ไม้และสัตว์ในป่าและดูวิถีชีวิตชาวเขาเผ่าตองเหลือง โดยรูปแบบการท่องเที่ยวในบ้านห้วยหยวกนี้ไม่สามารถกำหนดเส้นทางที่ชัดเจนได้ เนื่องจากแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่ก็จะถูกกำหนดโดยคณะกรรมการท่องเที่ยวหมู่บ้าน และบริษัทท่องเที่ยวที่นำนักท่องเที่ยวมาสู่หมู่บ้าน

บ้านสองแคว

รูปแบบการท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านสองแคว เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงวัฒนธรรมโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มี คือ ชมน้ำตก และเดินป่า ซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่บ้านสองแคว ผ่านศูนย์วัฒนธรรมชาวเขаб้านสองแควซึ่งมีพิพิธภัณฑ์ที่จำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าม้งจัดแสดง อยู่ หากนักท่องเที่ยวต้องการพักค้างมีที่พักค้างแรมที่ศูนย์วัฒนธรรมบ้านสองแคว ผ่านป่าชุมชนบ้านสองแควในระหว่างทางจะผ่านน้ำตกห้วยละไลและสิ้นสุดเส้นทางที่น้ำตกห้วยสะเนี่ยน

บ้านห้วยอี

รูปแบบการท่องเที่ยวของบ้านห้วยอี เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมที่มีคือ เดินป่า ชมธรรมชาติ และชมวัฒนธรรมบ้านห้วยอี โดยมีเส้นเริ่มต้นที่บ้านห้วยอี ชมดอกกล้วยไม้ป่า ชมธรรมชาติ ชมนก และมีปลายทางที่ดอยปู่ ในระหว่างทางจะมีจุดพักริมทางเป็นระยะ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิวของเมืองแม่ฮ่องสอน นักท่องเที่ยวสามารถพักได้ทั้งบนดอยปู่ซึ่งเป็นจุดสูงสุดเพื่อชมทิวทัศน์และพันธุ์พืชป่าหรือเดินทางกลับมาพักแบบ Homestay ที่บ้านห้วยอี

บ้านถ้ำลอด

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านถ้ำลอด เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมสำคัญ คือ เที่ยวชมถ้ำ การล่องแพ และการพักค้างในชุมชน ถ้ำลอดประกอบไปด้วยถ้ำย่อยจำนวน 3 ถ้ำ แต่ละถ้ำมีชื่อแตกต่างกันไปตามลักษณะและทรัพยากรที่มีในถ้ำ ภายในถ้ำมีแม่น้ำไหลผ่าน โดยเส้นทางการท่องเที่ยวภายในถ้ำลอดมีจุดเริ่มต้นที่ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอดซึ่งดำเนินการโดยสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ซึ่งมีการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับถ้ำลอด โดยนักท่องเที่ยวต้องลงทะเลียนเข้าชมถ้ำ จากนั้นคนก่อแพและคนถือตะเกียงเป็นผู้พาเข้าชมถ้ำพร้อมบรรยายประวัติและข้อมูลพื้นฐานให้แก่นักท่องเที่ยว ถ้ำแรกที่จะพบคือ ถ้ำเสาหินซึ่งเป็นหินงอกหินย้อยมีลักษณะคล้ายเสาบ้าน ถ้ำต่อมาคือถ้ำตุ๊กตา ซึ่งมีหินงอกที่มีลักษณะเหมือนตุ๊กตาอยู่เป็นจำนวนมาก ถ้ำสุดท้ายคือ ถ้ำผีแมน ซึ่งเป็นถ้ำที่มีโครงศพผีแมน ซึ่งเป็นโครงศพของคนโบราณและเป็นแหล่งโบราณคดีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งการเดินทางไปยังถ้ำผีแมนต้องอาศัยแพซึ่งมีชาวบ้านเป็นผู้ก่อแพให้

บ้านผาบ่อง

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านผาบ่อง เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีกิจกรรมคือ ชมบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถอาบน้ำแร่ในอ่างสาธารณะและอ่างส่วนตัวได้ และการนวดแผนโบราณ โดยมีจุดศูนย์กลางท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน บ้านผาบ่อง ซึ่งจัดสร้างโดยองค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง

บ้านเมืองแพม

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านเมืองแพม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีจุดเริ่มต้นของเส้นทางการท่องเที่ยวที่บ้าน ผาหมอน เดินป่าผ่านป่าชุมชนบ้านผาหมอน ชมวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยงบ้านห้วยโป่งซึ่งนักท่องเที่ยวอาจพักค้างค้างแบบ Homestay ได้ที่บ้านเมืองแพมซึ่งมีการขี่ช้างและล่องแพบริการแก่นักท่องเที่ยวและสิ้นสุดเส้นทางที่บ้านเมืองแพม

บ้านแม่ตะมาน

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านแม่ตะมาน เป็นรูปแบบการผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมีเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ ได้แก่ ปางช้าง - ท่าแพแม่ตะมานและปางช้างแม่แตง นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวโดยแยกเป็นเส้นทางท่องเที่ยวของปางช้าง - ท่าแพแม่ตะมานและเส้นทางท่องเที่ยวของปางช้างแม่แตง ดังนี้

เส้นทางท่องเที่ยวของปางช้าง - ท่าแพแม่ตะมาน

โปรแกรมการเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ มีเส้นทางเริ่มต้นจากการนั่งช้างหรือนั่งรถยนต์ปางช้างแม่ตะมาน ไปยังบ้านชาวเขาเผ่าลีซอ ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 20 นาทีเพื่อชมการแสดงและวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าลีซอ จากนั้นนั่งกลับมายังท่าแพแม่ตะมานเพื่อชมโชว์ของช้าง จากนั้นโดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกนั่งรถยนต์หรือนั่งช้างนั่งวัวเทียมเกวียนชมหมู่บ้านแม่ตะมาน และนั่งแพตามลำน้ำแม่แตง โดยมีจุดสิ้นสุดเส้นทางที่จุดขึ้นแพของท่าแพแม่ตะมาน

เส้นทางการท่องเที่ยวของปางช้างแม่แตง

โปรแกรมเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ มีจุดเริ่มต้นที่ปางช้างแม่แตง เพื่อนั่งช้างเดินทางไปยังบ้านชาวเขาเผ่าลีซอ แล้วกลับมายังปางช้างแม่แตง ในปางช้างแม่แตงมีกิจกรรมหลากหลาย เช่น การโชว์ช้าง การสาธิตการทำนาและเกี่ยวข้าว และการล่องแพ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่ท่าแพปางช้างแม่แตงและมีจุดสิ้นสุดที่จุดขึ้นแพของปางช้างแม่แตง การล่องแพแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว โดยแต่ละระยะใช้เวลาแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระดับน้ำและความแรงของกระแสน้ำในแม่น้ำแม่แตง นักท่องเที่ยวสามารถเลือกระยะที่จะนั่งแพได้ตามที่ต้องการ ในบางฤดู หากปริมาณน้ำมีน้อยระยะการล่องแพก็จะเปลี่ยนไป

บ้านห้วยห้อย

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านห้วยห้อย เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยมีเส้นทางท่องเที่ยว 2 เส้นทาง เส้นทางแรกมีจุดเริ่มต้นเส้นทางท่องเที่ยวที่บ้านห้วยโป่ง เดินผ่านป่าเพื่อชมธรรมชาติตลอดทางบ้านห้วยห้อยไปยังบ้านขุนอาสา บ้านแม่ละป๊อกและล่องแพที่บ้านแม่วิน เส้นทางที่

สอง มีจุดเริ่มต้นที่บ้านห้วยโป่ง ผ่านบ้านห้วยหอย บ้านประตูเมือง บ้านผาหมอน บ้านแม่สะป๊อกและล่องแพจากบ้านแม่วินล่องไปตามแม่น้ำวาวและสิ้นสุดที่จุดขึ้นแพ โดยจุดแวะพักค้างคืนที่บ้านห้วยหอยมีที่พักแบบ Homestay ซึ่งมีน้ำตกที่มีชื่อว่าที่น้ำตกกลางน้ำตกบน

บ้านแม่สะ

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านแม่สะ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีเส้นทางการท่องเที่ยว 2 เส้นทาง เส้นทางแรกมีจุดเริ่มต้นที่ น้ำพุร้อนโป่งเดือดผ้าบ้านแม่สะ บ้านกระเหรียง (โป่งน้อย) พักที่ Homestay บ้านโป่งน้อยและมีจุดสิ้นสุดเส้นทางที่บ้านแม่ตะมาน เส้นทางที่ 2 มีจุดเริ่มต้นบ้านโป่งเดือดผ่านบ้านแม่สะ บ้านกระเหรียง (แม่จอก) พักค้างคืนแบบ Homestay ที่บ้านแม่จอกและมีจุดสิ้นสุดเส้นทางที่บ้านแม่ตะมาน

บ้านแม่กำปอง

รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของบ้านแม่กำปอง เป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานเอาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเข้าด้วยกัน มีเส้นทางการท่องเที่ยว 7 เส้นทาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เส้นทางเดินภายในหมู่บ้าน มีจุดเริ่มต้นจากบ้านแม่กำปองปางนอก หรือศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวผ่านหมู่บ้าน โรงเรียน วัด มีจุดแวะพักที่โรงเรียน วัด กลุ่มทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ กลุ่มทำหมวก และกลุ่มตีเหล็ก มีจุดสิ้นสุดที่บ้านแม่กำปองปางใน นักท่องเที่ยวสามารถพักค้างแรมได้ที่บ้านในหมู่บ้านซึ่งให้บริการที่พักแบบ Homestay หรือกางเต็นท์บริเวณน้ำตกแม่กำปอง มีระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาเดินทาง ½ ถึง 1 ชั่วโมง ใช้เส้นทางนี้ได้ตลอดปี

2. เส้นทางเดินป่าระยะใกล้ มีจุดเริ่มต้นจากบ้านแม่กำปองปางใน ผ่านน้ำตกแม่กำปอง ตัวหมู่บ้าน สวนเมี่ยง และกลับมายังบ้านแม่กำปองปางใน มีจุดแวะพักที่ น้ำตกแม่กำปอง พักค้างแรมในหมู่บ้านที่ให้บริการที่พักแบบ Homestay หรือกางเต็นท์บริเวณน้ำตกแม่กำปอง มีระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาเดินทาง ½ ถึง 1 ชั่วโมง ใช้เส้นทางนี้ได้ตลอดปี

3. เส้นทางเดินป่าระยะใกล้ มีจุดเริ่มต้นที่บ้านแม่กำปองปางใน ผ่านต้นไม้ใหญ่ (ต๋มเต้น) ผ่านน้ำตกแม่กำปอง สวนเมี่ยง ป่า น้ำตกแม่กำปอง มีจุดสิ้นสุดที่บ้านแม่กำปองปางในจุดแวะพักที่ต้นไม้ใหญ่ น้ำตกแม่กำปอง นักท่องเที่ยวสามารถพักค้างแรมในหมู่บ้านซึ่งให้บริการที่พักแบบ Homestay หรือกางเต็นท์บริเวณน้ำตกแม่กำปอง มีระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง สามารถใช้เส้นทางได้ตลอดปี

4. เส้นทางเดินป่าระยะไกล มีจุดเริ่มต้นที่บ้านแม่กำปองใน ผ่านน้ำตกแม่กำปอง ผาเก็บสวนสมุนไพร สวนชากระโทย จุดชมวิวที่ 1 บ้านพักป่าไผ่ 1 จุดชมวิวที่ 2 และสิ้นสุดเส้นทางที่ยอดดอยม่อน

ล้าน แวะพักที่ผาเก็บ สวนสมุนไพร สวนชากระไทย จุดชมวิวที่ 1 และ 2 และสามารถค้างแรมได้ที่สวนชากระไทยโดยการกางเต็นท์ หรือบ้านพักป่าไม้ 1 จุดชมวิวที่ 2 มีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 7 ชั่วโมง ใช้เส้นทางได้ตลอดปี

5. เส้นทางเดินป่าระยะไกล มีจุดเริ่มต้นที่บ้านแม่กำปองใน ผ่านสวนเมี่ยงกิวเก้าล้านนา บ้านพักป่าไม้ 2 และสิ้นสุดเส้นทางที่ยอดดอยม่อนล้าน แวะพักที่กิวเก้าล้านนา บ้านพักป่าไม้ 2 และสามารถค้างแรมกางเต็นท์ได้ที่บ้านพักป่าไม้ 2 บ้านพักป่าไม้ 1 และจุดชมวิวที่ 2 มีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 7 ชั่วโมง ใช้เส้นทางได้ตลอดปี

6. เส้นทางรถ มีจุดเริ่มต้นจากบ้านแม่กำปองปางในถึงบ้านพักป่าไม้ 2 ผ่านสวนเมี่ยง ป่าไม้ สวนสมุนไพร สวนชากระไทย บ้านพักป่าไม้ 1 จุดชมวิวที่ 1 และ 2 ระหว่างทางแวะพักได้ที่สวนสมุนไพร สวนชากระไทย จุดชมวิวที่ 1 และ 2 และสามารถพักแรมกางเต็นท์ได้ที่สวนชากระไทย บ้านพักป่าไม้ 1 และ 2 จุดชมวิวที่ 2 มีระยะทางประมาณ 5 - 8 กิโลเมตรใช้ระยะเวลาประมาณ $\frac{1}{2}$ ถึง 1 ชั่วโมง ใช้เส้นทางนี้ได้ตลอดปี

7. เส้นทางเดินป่าระยะไกล มีจุดเริ่มต้นจากวัดคันธาราพุกา ผ่านสวนเมี่ยง ป่าไม้ สันปะหาร สันเก้าปี แวะพักที่สันปะหาร และมีจุดสิ้นสุดที่โรงไฟฟ้าพลังน้ำ ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาประมาณ 8 ชั่วโมง ใช้เส้นทางตลอดทั้งปี

2.2 วิธีการและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัด

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพภูมิประเทศในแต่ละท้องที่ สามารถนำเสนอโดยแยกตามหมู่บ้านและเรียงลำดับกิจกรรมดังต่อไปนี้

2.2.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชมน้ำตก หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการชมน้ำตก ได้แก่ บ้านสองแคว บ้านสันเจริญ บ้านห้วยหอย และบ้านแม่กำปอง

เดินป่า หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการเดินป่าได้แก่ บ้านสองแคว บ้านห้วยหอย บ้านเมืองแพม บ้านห้วยฮี้ บ้านห้วยหอย และบ้านแม่กำปอง

ชมน้ำพุ หมู่บ้านที่มีกิจกรรมชมน้ำพุได้แก่ บ้านสันเจริญ (ชาวบ้านเรียกว่าน้ำออกกู

แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา หมู่บ้านที่มีกิจกรรมชมแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ได้แก่ บ้านสันเจริญ

ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

น้ำพุร้อน หมู่บ้านที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเยี่ยมชมและอาบน้ำพุร้อน ได้แก่ บ้านผาบ่อง น้ำพุร้อนโป่งเดือด (เส้นทางบ้านแม่และ)

ชมถ้ำ หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการชมถ้ำ ได้แก่ บ้านถ้ำลอด
 ล่องแพ หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการล่องแพ ได้แก่ บ้านถ้ำลอด บ้านเมืองแพม บ้านแม่ตะมาน
 และบ้านแมวิน (เส้นทางบ้านห้วยหอย)

ขี่ช้าง หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการขี่ช้าง ได้แก่ บ้านเมืองแพม และบ้านแม่ตะมาน
 ดูนก หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการดูนก ได้แก่ บ้านห้วยฮี้
 ชมสวนดอกไม้ไทย หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการชมสวนดอกไม้ไทย ได้แก่ บ้านแม่กำปอง (โดย
 ใช้ชื่อว่าสวนชากระไทย)

นวดแผนโบราณ หมู่บ้านที่มีกิจกรรมนวดแผนโบราณ ได้แก่ บ้านผาป่อง
 ชมกล้วยไม้ป่า หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการชมกล้วยไม้ป่า
 นั่งวัวเทียมเกวียน หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการนั่งวัวเทียมเกวียน ได้แก่ บ้านแม่ตะมาน
 ที่พักแบบกางเต็นท์ หมู่บ้านที่มีบริการที่พักแบบกางเต็นท์ ได้แก่ บ้านสันเจริญ (ดอยวาว)
 บ้านห้วยฮี้ (ดอยปุย) และบ้านแม่กำปอง

ที่พักแบบ Homestay หมู่บ้านที่มีที่พักแบบ Homestay ได้แก่ บ้านสันเจริญ บ้านถ้ำลอด
 บ้านห้วยฮี้ บ้านห้วยหอย บ้านโป่งน้อยและบ้านแม่จอก (เส้นทางบ้านแม่สะ)

2.2.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชมวัฒนธรรมและวิถีชีวิต หมู่บ้านที่มีกิจกรรมชมวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ บ้านสัน
 เจริญ บ้านห้วยหอย บ้านเมืองแพม บ้านห้วยฮี้ตำบลห้วยปูลิง และบ้านโป่งน้อยและบ้านแม่จอก (เส้น
 ทางบ้านแม่สะ) ตำบลป่าแป๋

การทำเมี่ยง หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการสาธิตการทำเมี่ยง คือ บ้านแม่กำปอง
 การทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการทำเครื่องเรือนไม้ไผ่ คือ บ้านแม่กำปอง
 การทำหมวก หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการทำหมวก คือ บ้านแม่กำปอง การตีเหล็ก หมู่บ้านที่มี
 กิจกรรมการตีเหล็ก คือ บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว

การปักผ้า หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการปักผ้า คือ บ้านห้วยหอย บ้านสองแคว และบ้านแม่กำ
 ปอง

2.2.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชมสวนกาแฟ หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการชมสวนกาแฟ คือ บ้านสันเจริญ
 สวนยาหลวง หมู่บ้านที่มีกิจกรรมเที่ยวชมสวนสมุนไพร คือ บ้านสันเจริญ (ชาวบ้านเรียกว่า
 สวนยาหลวง) และบ้านแม่กำปอง

ชมชาวเขาเผ่าม้งทำการเกษตร หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการทำเกษตร คือ บ้านห้วยหอย

การสาธิตการทำนา หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการสาธิตการทำนา คือ บ้านแม่ตะมาน ตำบลกั๊ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

สวนเมี่ยง หมู่บ้านที่มีกิจกรรมการเที่ยวชมสวนเมี่ยง คือ บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

2.3 ปริมาณนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละท้องถิ่นที่มีจำนวนแตกต่างกัน การศึกษาครั้งนี้จะสามารถประมวลข้อมูลได้ดังนี้

1. เส้นทางศูนย์วัฒนธรรมบ้านสันเจริญ - น้ำออกภู มีปริมาณนักท่องเที่ยวมากที่สุดประมาณ 500 คนต่อวันในช่วงฤดูท่องเที่ยวหรือช่วงเทศกาล ช่วงที่นักท่องเที่ยวมาน้อยที่สุดมีประมาณ 100 คนต่อวัน
2. เส้นทางศูนย์วัฒนธรรมบ้านสันเจริญ - ธารมัจฉา ช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวมามากที่สุด มีประมาณ 500 คนต่อวัน ช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวมาน้อยที่สุดมีประมาณ 100 คนต่อวัน โดยประมาณ
3. สวนยาหลวง ช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวมามากที่สุดมีประมาณ 300 คนต่อวัน ช่วงที่นักท่องเที่ยวมาน้อยที่สุดมีประมาณ 50 คนต่อวัน
4. สวนกาแฟ มีนักท่องเที่ยวมามากที่สุดจำนวน 300 คน ช่วงที่นักท่องเที่ยวมาน้อยที่สุดมีประมาณ 100 คนต่อวัน
5. น้ำตกภูสัน มีนักท่องเที่ยวมามากที่สุดจำนวนประมาณ 100 คน ในช่วงที่นักท่องเที่ยวมาน้อยที่สุดมีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 50 คนต่อวัน
6. เส้นทางบ้านห้วยหยวก - ดองเหลือง ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 100 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 50 คนต่อวัน
7. เส้นทางบ้านห้วยหยวก - บ้านเฝ้า ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 100 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 50 คนต่อวัน
8. ท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนบ้านผาบ่อง ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 200 คนต่อวัน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 2 - 3 คนต่อวัน
9. นวดแผนโบราณบ้านผาบ่อง ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 200 - 300 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 10 - 20 คนต่อวัน
10. เส้นทางน้ำพุร้อน - แม่ตะมาน(เส้นทางบ้านโป่งน้อย) ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 500 คน โดยประมาณ และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 20 คนต่อวัน

11. เส้นทางน้ำพุร้อน - แม่ตะมาน(เส้นทางบ้านแม่จอก) ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 400 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 20 คนต่อวัน
12. เส้นทางถ้ำลอด ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 500 คนต่อวัน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 20 คนต่อวัน
13. เส้นทางบ้านสองแคว - น้ำตกช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 100 - 200 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 50 คนต่อวัน
14. เส้นทางน้ำตก - บ้านสองแคว - ศูนย์วัฒนธรรม - น้ำตก ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 200 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 50 คนต่อวัน
15. เส้นทางเดินป่า - บ้านสองแคว - ธารน้ำไหล - ศูนย์วัฒนธรรม - ยอดดอย ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 200 คนต่อวัน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 50 คนต่อวัน
16. เส้นทางเดินป่าบ้านห้วยหอย - น้ำตก - บ้านห้วยข้าวลิบ ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดประมาณ 80 คนต่อวัน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 15 คนต่อวัน
17. เส้นทางบ้านผามอน - เมืองแพม ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 500 - 900 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 100 - 200 คนต่อวัน
18. เส้นทางถ้ำลอด - เมืองแพม ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 500 - 700 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 100 - 200 คนต่อวัน
19. เส้นทางเมืองแพม - แอลา ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 30 คน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 10 คนต่อวัน
20. เส้นทางเดินภายในหมู่บ้านแม่กำปอง ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 150 คนต่อวัน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 70 คนต่อวัน
21. เส้นทางเดินป่าระยะไกลแม่กำปองปางใน - น้ำตกแม่กำปอง - แม่กำปองปางใน และเส้นทางแม่กำปองปางใน - ด่านไม้ใหญ่ - น้ำตกแม่กำปอง ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 200 คนต่อวัน และในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดมีนักท่องเที่ยวประมาณ 100 คนต่อวัน

2.4 ค่าใช้จ่ายที่คิดกับนักท่องเที่ยว

ส่วนใหญ่ร้อยละ 74.20 ของแหล่งท่องเที่ยวที่ศึกษาการคิดค่าบริการกับนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศไม่แตกต่างกัน โดยอัตราสูงสุดที่คิดกับนักท่องเที่ยวชาวไทย คือ 500 บาท และอัตราสูงสุดที่คิดกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ คือ 500 บาท/คน อัตราต่ำสุดที่คิดกับนักท่องเที่ยวชาวไทยคือ

30 บาท และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ คือ 30 บาท โดยเฉลี่ยนักท่องเที่ยวชาวไทยต้องจ่ายค่าบริการเฉลี่ย 240 บาท/คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศก็ต้องจ่ายเป็นเงินเฉลี่ย 240 บาท/คน

2.5 ปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การศึกษาพบว่าปัญหาการจัดการนำเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีหลายประการซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ปัญหาขยะและมลภาวะ โดยส่วนใหญ่ชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักมีปัญหาในด้านการจัดการขยะและของเสียประเภทต่างๆ เช่น เศษอาหาร กระดาษ พลาสติก ตลอดจนน้ำเสียจากห้องน้ำ เป็นต้น เนื่องจากเมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้นขยะ สิ่งปฏิกูลและของเสียที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวก็จะมากขึ้นเป็นเงาตามตัว โดยเฉพาะในชุมชนที่ยังไม่มีการจัดการขยะและของเสียที่มีประสิทธิภาพ มักมีปัญหาไม่มีที่ทิ้งขยะมีความสกปรก เกิดมลภาวะด้านต่างๆ เช่น ทางน้ำและทางดิน แต่ในชุมชนที่มีกฎระเบียบและการจัดการที่ดีก็ไม่มีปัญหาในเรื่องดังกล่าว

2. ปัญหาการสื่อสาร ทุกชุมชนมีปัญหาในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการใช้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะในชุมชนซึ่งประกอบด้วยชนเผ่ามักมีปัญหาในการสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศกับนักท่องเที่ยว ทำให้ผลประโยชน์ในการท่องเที่ยวตกอยู่กับผู้ที่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ดี ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นมัคคุเทศก์และล่ามจากบริษัทนำเที่ยวหรือเอกชนที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน ชาวบ้านที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ จึงมีข้อจำกัดอย่างมากในการถ่ายทอดข้อมูลของชุมชนตนเองสู่นักท่องเที่ยวตลอดจนขาดโอกาสในการชักชวนให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าและบริการที่มีอยู่ในชุมชน

3. ปัญหาด้านความขัดแย้ง ปัญหาด้านความขัดแย้งที่เกิดในชุมชนประกอบด้วย ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์และความขัดแย้งด้านวัฒนธรรม ปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์เกิดขึ้นในชุมชนที่มีกลุ่มการท่องเที่ยวที่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เกิดความไม่โปร่งใสในด้านการจัดสรรรายได้ การแบ่งปันเงินที่ได้รับจากการท่องเที่ยวและการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นธรรม มีบางชุมชนผลประโยชน์ตกเป็นของผู้ประกอบการจากภายนอก สำหรับปัญหาความขัดแย้งด้านวัฒนธรรม ได้แก่ นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่นและปัญหานักท่องเที่ยวนำเอาวัฒนธรรมจากภายนอกไปเผยแพร่ให้แก่เด็กวัยรุ่นในชุมชนโดยไม่ได้ตั้งใจเกิดการเลียนแบบวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยว เช่น ในบางชุมชนเด็กวัยรุ่นเลียนแบบการแต่งกายของนักท่องเที่ยว ซึ่งขัดแย้งหรือไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่า จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ให้ข้อมูลในบางชุมชนระบุว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนไม่ให้เกียรติชาวบ้าน บางครั้งนักท่องเที่ยวส่งเสียงดังรบกวนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านทำให้กระทบกระเทือนถึงการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

4. ปัญหาด้านความพร้อมของสถานที่และบุคลากร ปัญหาด้านความพร้อมของสถานที่และบุคลากรเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นเกือบทุกชุมชนที่ศึกษา ทั้งปัญหาดัศยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงการให้บริการที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น ซึ่งรวมไปถึงที่พักที่มีอย่างจำกัด ในช่วงเทศกาลมักประสบปัญหาที่พัก มีไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งได้กล่าวแล้วในข้อ 2

5. ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ปัญหานี้พบในแทบทุกชุมชนที่ศึกษา โดยเฉพาะชุมชนที่ยังไม่มีการบริหารการท่องเที่ยวในรูปของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่ชัดเจน หรือเป็นกลุ่มที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ผู้ให้ข้อมูลในบางชุมชนระบุว่า การกระตุ้นการท่องเที่ยวในชุมชนต้องอาศัยเงินทุนในการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปาหรือโทรศัพท์ ตลอดจนการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น บริการที่พักและอาหาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยเงินลงทุนทั้งสิ้น ซึ่งโดยปกติชาวบ้านในชุมชนดำรงอาชีพเป็นเกษตรกรซึ่งรายได้น้อย หรือบางคนมีอาชีพรับจ้าง มีรายได้พอเพียงเพื่อการสะสมเงินเพื่อนำมาลงทุนในการท่องเที่ยวด้วยตนเองจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากจำเป็นต้องอาศัยเงินลงทุนจากภายนอกชุมชน เช่น จากความช่วยเหลือของหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

6. ปัญหารายได้จากการท่องเที่ยวไม่มีความต่อเนื่อง แม้ว่าในบางชุมชน ผู้ให้ข้อมูลจะไม่ใช่ว่าได้หลักแต่ผู้ให้ข้อมูลหลายคนระบุว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ตนเองและครอบครัว ดังนั้นเมื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมีข้อจำกัด ทำให้บุคคลเหล่านี้ขาดรายได้ เนื่องจากในบางพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวนั้นมีข้อจำกัดด้านสภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าใช้บริการได้ตลอดปี รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวไม่มีความแน่นอนและต่อเนื่อง ตลอดจนสภาพและบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในโดยเฉพาะฤดูฝนซึ่งการคมนาคมลำบากเมื่อนักท่องเที่ยวขาดหายไป รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวขาดหายไปด้วยเช่นกัน

ตอนที่ 3 แนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
 ผู้ให้ข้อมูลระบุแนวโน้มการขยายตัวด้านต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือตอนบนไว้ประมวลรายละเอียดได้ดังนี้

3.1 เส้นทางหรือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ

เส้นทางหรือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยที่มีแนวโน้มในการขยายตัวสูง ได้แก่ ถ้ำลอด แม่กำปอง แม่ตะมาน สันเจริญ ห้วยบุลึง (ห้วยอี) เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ มีเส้นทางที่ชัดเจน และมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ บางชุมชนมีการบริหารจัดการโดยเอกชน บางชุมชนมีการรวม

กลุ่มในชุมชน เพื่อการให้บริการการท่องเที่ยวและมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน ทำให้พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีแนวโน้มในการขยายตัวสูง

3.2 วิธีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในปัจจุบันวิธีการจัดการนำเที่ยวของชุมชนโดยชุมชน ส่วนใหญ่ยังไม่มี ความชัดเจนมากนักวิธีการจัดการโดยเฉพาะการนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวยังต้องอาศัยบุคคลจากภายนอก เช่น บริษัทนำเที่ยว เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เริ่มเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และมีหน่วยงานเข้าไปให้การสนับสนุนตลอดจนให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนเริ่มมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีระบบมากขึ้น และในอนาคตคาดว่าจะมีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก ที่เป็นระบบและหลากหลายมากขึ้น

3.3 ปริมาณนักท่องเที่ยว

ในอนาคตคาดว่าจะปริมาณนักท่องเที่ยวตามเส้นทางต่างๆ จะเพิ่มขึ้น เนื่องจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล ซึ่งมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เช่น โครงการเที่ยวทั่วไทย

3.4 ค่าใช้จ่ายในการนำเที่ยว

ค่าใช้จ่ายในการนำเที่ยวในชุมชนยังคงไม่แน่นอน บางชุมชนมีค่าใช้จ่ายสูง บางชุมชนมีค่าใช้จ่ายต่ำ แม้แต่ในชุมชนเดียวกัน ในบางชุมชนยังมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวไม่เท่ากัน ผู้ให้ข้อมูลหวังว่าการเข้ามาให้การสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ในด้านความรู้ในการบริหารจัดการและการกำหนดราคาจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนากระบวนการคิดค่าบริการที่สมเหตุสมผลเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งชุมชน

3.5 ความต้องการในการพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ

ความต้องการพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวของสมาชิกในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน สามารถแบ่งออกเป็น ความต้องการทางวัตถุ อันได้แก่ สาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และระบบสื่อสาร เป็นต้น และความต้องการด้านความรู้ โดยความต้องการรังสรรค์รูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าต้องการการสนับสนุนในรูปของเงินทุนจากหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะเป็น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. หรือเทศบาลหน่วยงานของภาครัฐ หรือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ทั้งนี้รายละเอียดความต้องการของการท่องเที่ยวแต่ละชุมชน มีดังนี้

บ้านสันเจริญ

1. ระบุความต้องการทางด้านวัตถุ เช่น ต้องการให้มีการปรับปรุงถนน การสร้างถนนคอนกรีตเข้าหมู่บ้าน และการปรับปรุงศูนย์วัฒนธรรม

2. ความต้องการด้านกฎระเบียบ ได้แก่ การกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน

3. ความต้องการให้มีการจัดแสดงประเพณีวัฒนธรรม

4. ความต้องการการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวตลอดจนความต้องการด้านความรู้ต้องการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

บ้านห้วยหยวก

1. ระบุความต้องการทางวัตถุ ได้แก่ การจัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ การสร้างเส้นทางใหม่ให้มีความสะดวกสบายในการเดินทาง การพัฒนาสภาพทางกายภาพแหล่งท่องเที่ยว การสร้างพิพิธภัณฑ์เก็บของใช้จากภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม การสร้างที่พักและร้านอาหารบริการนักท่องเที่ยว การสร้างห้องน้ำให้สะอาดมีมาตรฐาน

2. ความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ททท.ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดให้มีบริษัทนำเที่ยวของหมู่บ้าน การอนุรักษ์ป่าไม้ ตลอดจนการนำวัฒนธรรมประเพณีมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม

บ้านสองแคว

1. ความต้องการทางด้านวัตถุ ได้แก่ การสร้างที่พักและร้านอาหารบริการแก่นักท่องเที่ยว การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ โทรศัพท์สาธารณะ การพัฒนาถนน การสร้างร้านขายของที่ระลึก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาด การดูแลความสะอาดเรียบร้อยของแหล่งท่องเที่ยว การสร้างและพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้าน

2. ความต้องการด้านการอนุรักษ์ ได้แก่ การรื้อฟื้นประเพณีศิลปวัฒนธรรม การกำหนดเขตอนุรักษ์วัฒนธรรม ตลอดจนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและการจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบ Homestay

บ้านห้วยอี

1. ความต้องการทางด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาที่พักนักท่องเที่ยวให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม

2. ความต้องการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ

3. ความต้องการด้านความรู้ โดยมีการระดมความคิดเพื่อปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้ดีกว่าเดิม การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักตามสื่อต่างๆ การสร้างความรู้ความเข้าใจและให้การฝึกอบรมแก่ชาวบ้านโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดมความคิดช่วยกันสร้างและปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม การศึกษาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเชิงนิเวศโดยสมาชิกในชุมชน การให้ความรู้แก่คนในชุมชนทั้งในด้านภาษาต่าง

ประเทศ การบริหารการท่องเที่ยวในชุมชน การประเมินผล วางแผนโครงการ หรือวางแผนนโยบายการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยคณะกรรมการท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้อง

บ้านถ้ำลอด

1. ระบุความต้องการในการพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวของผู้ให้ข้อมูลในบ้านถ้ำลอดนั้น สามารถแบ่งเป็นความต้องการทางด้านวัตถุ ได้แก่ การสร้างที่พักเป็นของชุมชนเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาการคมนาคม มีการพัฒนาหมู่บ้านให้น่าอยู่น่าเที่ยว การดูแลรักษาบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม การสร้างป้ายบอกทาง การสร้างป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ การสร้างร้านค้าขายของที่ระลึก

2. ความต้องการการช่วยเหลือ อันได้แก่ การขอการสนับสนุนจากทางราชการ ตลอดจนการพัฒนาท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า

บ้านผาบ่อง

1. ระบุความต้องการให้มีการปรับปรุงสถานที่ มีการสร้างสถานที่นวด การพัฒนาบ่อน้ำร้อนให้มีความสะอาด

2. ความต้องการด้านระบบการบริหาร ได้แก่ การมีการบริหารจัดการที่ดี การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และความต้องการให้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อชักชวนนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว และการพัฒนามาตรฐานการนวด

บ้านเมืองแพม

1. ความต้องการทางด้านวัตถุ ได้แก่ การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

2. ความต้องการด้านกฎระเบียบ ได้แก่ การจัดตั้งกฎระเบียบในการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความชัดเจน

3. ความต้องการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวทราบ

บ้านแม่ฮะ

1. ระบุความต้องการด้านวัตถุ คือ การปรับปรุงเส้นทาง

2. ความต้องการด้านอาชีพ ได้แก่ การส่งเสริมด้านอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ชาวบ้าน

3. ความต้องการให้มีการดูแลความสะอาดภายในหมู่บ้านและต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

บ้านแม่ตะมาน

1. ระบุความต้องการด้านวัตถุ ได้แก่ การสร้างร้านค้าชุมชน

2. ความต้องการด้านการพัฒนา ได้แก่ การรักษาความสะอาดของบ้านเรือนและชุมชน การปรับปรุงระบบกำจัดขยะ

3. ความต้องการการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

บ้านห้วยหอย

1. ระบุความต้องการด้านวัตถุ ได้แก่ การปรับปรุงถนนเข้าหมู่บ้าน การสร้างป้ายแสดงเส้นทางท่องเที่ยวและแผนผังชุมชน สร้างที่พักและร้านอาหารแก่นักท่องเที่ยว

2. ความต้องการด้านการอนุรักษ์ ได้แก่ การอนุรักษ์การเล่นของคนในหมู่บ้านและจัดให้มีการแสดงแก่นักท่องเที่ยวได้ชม

3. ความต้องการด้านความสะอาด ได้แก่ การรักษาความสะอาดในชุมชน การจัดให้มีที่ทิ้งขยะแก่นักท่องเที่ยว

4. ความต้องการด้านการอนุรักษ์ อันได้แก่ การรักษาสภาพความสมบูรณ์ทางธรรมชาติให้คงเดิมมากที่สุด

บ้านแม่กำปอง

1. ความต้องการด้านวัตถุ ได้แก่ การสร้างที่พักนักท่องเที่ยว การพัฒนาการให้ที่พักแบบบ้านอิสระ การสร้างห้องน้ำ การสร้างลานกางเต็นท์ การพัฒนาห้องน้ำ ที่พัก สร้างร้านอาหารและขายของที่ระลึก

2. ความต้องการด้านความรู้และการสร้างจิตสำนึก ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักษาความสะอาดในหมู่บ้านและจิตสำนึกของการไม่ทำลายป่าไม้

3. ความต้องการความรู้ด้านการท่องเที่ยวและการต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น การต้องการความรู้ในการแปรรูปเมี่ยง การต้องการความรู้ด้านคุณภาพกาแฟ การอบรมด้านภาษาต่างประเทศ การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น

4. ความต้องการด้านการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์และโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวให้แก่บุคคลภายนอก ในการส่งเสริมการขายและการส่งเสริมด้านการตลาด การรื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมของหมู่บ้าน การพัฒนาด้านการทัวร์ป่าและพัฒนาด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและการนำวิถีชีวิตดั้งเดิมมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป ความต้องการส่วนใหญ่ของชุมชนที่ศึกษา สามารถแบ่งความต้องการออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการทางกายภาพ หมายถึง ความต้องการพัฒนาด้านรูปธรรมของการท่องเที่ยว โดยเน้นการให้เกิดการพัฒนาด้านวัตถุ เช่น ความต้องการสาธารณูปโภค ที่เกี่ยวกับการบริการนักท่องเที่ยว

(ถนน ไฟฟ้า) ความต้องการสถานที่ (ที่พักอาศัย ที่ทิ้งและกำจัดขยะ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก) ความต้องการสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

2. ความต้องการความรู้ในการท่องเที่ยว หมายถึง ความต้องการองค์ความรู้ด้านต่างๆ ของการท่องเที่ยว เช่น การบริหารจัดการการท่องเที่ยว (เช่น การจัดเวทีเพื่อให้บริการ การจัดแบ่งผลประโยชน์ การจัดทำบัญชี ฯลฯ) การบริการนักท่องเที่ยว (เช่น ภาษาในการสื่อสาร การทำให้นักท่องเที่ยวพอใจ ความสะอาดและสุขอนามัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ฯลฯ)

3. ความต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (เช่น สภาพภูมิประเทศ ถ้ำ น้ำตก สวนป่า ป่าชุมชน ฯลฯ) และทรัพยากรทางวัฒนธรรม (เช่น ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่น การแต่งกาย ฯลฯ)

ตอนที่ 4 ความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ผลการศึกษาด้านความเข้มแข็งในด้านต่างๆ ของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีดังนี้

4.1 ด้านระบบความคิดและภูมิปัญญาในชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้น ทำให้คนในชุมชนค้นหาคำศักยภาพและทุนด้านต่างๆ ที่มีในชุมชน เช่น ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางด้านทรัพยากร ทุนทางสังคม ฯลฯ เพื่อนำศักยภาพและทุนเหล่านี้มาใช้เป็นจุดเด่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนที่มีในทุกชุมชนได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้เป็นจุดขายของการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น

4.2 ด้านการจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีจำนวนน้อย และในจำนวนนี้ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดการรวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามบางชุมชน เช่น ห้วยอี สันเจริญ แม่กำปอง และถ้ำลอด มีระบบการจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่ชัดเจน มีระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและมีการบริหารจัดการที่ดี

4.3 ด้านกระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปรากฏให้เห็นน้อยมาก ชุมชนส่วนมากยังขาดการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีบางชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แม่กำปองและสันเจริญ เท่านั้นที่ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้าไปสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือสถาบันการศึกษา ควรเข้ามาให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ขยายมากขึ้น ตลอดจนมีการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปในอนาคต

ตอนที่ 5 ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบท ภาคเหนือของประเทศไทย

เมื่อการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนใดก็ตาม จะเกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการ ในขณะเดียวกันก็เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปฏิสัมพันธ์นี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านดีและด้านไม่ดีแก่ชุมชน ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชน และผลของการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นก็ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ชุมชนเช่นกัน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถประมวลผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบทภาคเหนือตอนบน ในด้านต่างๆ ได้จากมิติของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และมีมิติของชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนเหล่านั้น โดยจะนำเสนอในผลกระทบด้านต่างๆ เรียงตามลำดับคือ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และผลกระทบด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และนำเสนอโดยแยกออกเป็นรายชุมชนที่ศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อชุมชนในด้านสังคม (รายละเอียดดังตารางในภาคผนวก)

5.1.1 ความมีน้ำใจในชุมชน และการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ

บ้านสันเจริญ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 75.00 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนยังเหมือนเดิม ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 62.50 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพียงครั้งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกันในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านห้วยหยวก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนยังเหมือนเดิม ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 89.70 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลง และร้อยละ 95.70 มีระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนยังเหมือนเดิม และร้อยละ 83.30 ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 89.30 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนยังเหมือนเดิม และร้อยละ 96.00 ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านห้วยอี - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนยังเหมือนเดิมและร้อยละ 86.70 ให้ข้อมูลว่า การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านผาบ่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ (ร้อยละ 100) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม ชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ให้ข้อมูลว่า ความมีน้ำใจในชุมชน และการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 85.70 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 60.00 ให้ข้อมูลว่า ความมีน้ำใจในชุมชน ยังเหมือนเดิมและชาวบ้านทั่วไปทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านแม่ละ - ทั้งหมดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไปเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.40) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงและร้อยละ 82.10 ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่าความมีน้ำใจในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิมทำนองเดียวกับชาวบ้านทั่วไปที่

เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.30) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชน และการพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.80) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนยังเหมือนและร้อยละ 66.70 ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 89.50 ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลง และร้อยละ 90.00 ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

บ้านแม่กำปอง - ทั้งหมดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชน และการพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม เช่นเดียวกันกับชาวบ้านทั่วไป ที่เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.70) ระบุว่า ความมีน้ำใจในชุมชน และร้อยละ 89.70 ระบุว่า การพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ยังเหมือนเดิม

โดยสรุป จากการศึกษาพบว่า ทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ศึกษา ต่างให้ข้อมูลเกือบเหมือนกันว่า ชุมชนของตนยังคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้มองว่า ชุมชนของตนยังรักษาไว้ซึ่งความเอื้ออาทร และความมีน้ำใจซึ่งกันและกันของคนในชุมชน นอกจากนั้นบุคคลเหล่านี้ยังเชื่อมั่นว่า เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชนสมาชิกในชุมชนของพวกเขายังสามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้เช่นที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ครั้งอดีต

5.1.2 การย้ายเข้าของคนจากถิ่นอื่น

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่า มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 72.70 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของตน

บ้านห้วยห้วยก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 76.00 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 69.00 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของตน

บ้านห้วยอี - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

บ้านผาป่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ ระบุว่าไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 57.10 ระบุว่า มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

บ้านแม่สะละ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91.30) ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 84.60 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

บ้านแม่กำปอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ทั้งหมดระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 84.60 ระบุว่า ไม่มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

จากข้อมูลพอสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน) ยืนยันว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในชุมชนของตน เกือบไม่มีบุคคลที่อาศัยอยู่ต่างถิ่นโยกย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ จะมีแต่เพียงบ้านถ้ำลอดที่ระบุว่า มีบุคคลภายนอกหรือบุคคลต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนของตน

5.1.3 การย้ายออกของคนในชุมชน

บ้านสันเจริญ - ชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 85.70 ระบุว่า มีชาวบ้านในชุมชนของตนย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม

บ้านห้วยหยวก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม เช่นเดียวกับชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 60.00 ที่ระบุเหมือนกันว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิมเช่นกัน

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 87.50 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิมเช่นกัน

บ้านห้วยฮี้ - ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากกว่าเดิม

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 75.00 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปนอกหมู่บ้านมากกว่าเดิม ซึ่งต่างจากข้อมูลจากชาวบ้านทั่วไปที่ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม

บ้านผาป่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิมเช่นกัน

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากกว่าเดิม ชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 66.70 ระบุตรงกันข้ามว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม

บ้านแม่ละ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม และชาวบ้านทั่วไปก็เช่นเดียวกันส่วนใหญ่ร้อยละ 85.00 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิมเช่นกัน

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 88.90 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากกว่าเดิม สำหรับชาวบ้านทั่วไปก็เช่นเดียวกันส่วนใหญ่ร้อยละ 92.60 มีระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากกว่าเดิมเช่นกัน

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไป มีเพียงครึ่งเดียว (ร้อยละ 50.00) ที่ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม

บ้านแม่กาป่อง - มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเพียงครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากกว่าเดิมซึ่งตรงกันข้าม ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปที่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.40) ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากกว่าเดิมเช่นกัน

โดยสรุปพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่ม (กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และกลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน) มีความเห็นค่อนข้างแตกต่างกันในประเด็นของการย้ายออกไปของคนในชุมชน และในแต่ละชุมชนที่ศึกษาก็มีความแตกต่างกันเช่นกัน บางชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชาวบ้านทั่วไประบุข้อมูลที่ตรงข้ามกัน เช่น กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระบุว่า มีบุคคลภายในชุมชนย้ายออกไปมาก ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไประบุว่า มีบุคคลภายในชุมชนย้ายออกไปที่อื่นในจำนวนน้อย อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่แล้วพบว่า มีหลายชุมชนที่ทั้งสองกลุ่มให้ข้อมูลตรงกันว่า มีบุคคลในชุมชนย้ายออกจากชุมชนน้อยลงกว่าเดิม)

5.2 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านวัฒนธรรม

5.2.1 วัฒนธรรมการอยู่

5.2.1.1 ที่อยู่อาศัย

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนชาวบ้านทั่วไปมีเพียงร้อยละ 58.30 ที่ให้ข้อมูลว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการสร้างบ้านที่เน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านห้วยหยวก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวมีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไป (ร้อยละ 64.30) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านที่เน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านที่เน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านห้วยอี - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวมีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดที่เป็นชาวบ้านทั่วไประบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านผาบ่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 มีระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 61.10 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ สำหรับชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านแม่และ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 72.00 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเพียงร้อยละ 55.60 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 63.30 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวมีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเพียงครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 55.60) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 57.90) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 90.00) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.70) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการสร้างบ้านซึ่งเน้นวัสดุสมัยใหม่

ผลการศึกษาผลกระทบด้านที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่ม (ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชาวบ้านทั่วไป) ส่วนใหญ่ในเกือบทุกชุมชนที่ศึกษาระบุข้อมูลตรงกันว่า หลังจากเกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนน้อย อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ การสร้างบ้านจะเน้นวัสดุสมัยใหม่ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ที่อยู่อาศัยมีความแข็งแรงมั่นคงมากขึ้น โดยการใช้วัสดุที่มีความทนทานและแข็งแรงกว่าเดิม หรือวัสดุที่ทำให้สะดวกสบายกว่าเดิม เช่น การเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาจากหญ้าคาหรือตอติ่งเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง เนื่องจากคงทนถาวรกว่า และการมุงด้วยกระเบื้องทำให้อุณหภูมิในบ้านเย็นลงกว่าการมุงด้วยสังกะสี

5.2.1.2 การใช้เครื่องอำนวยความสะดวก

บ้านสันเจริญ - ทั้งหมดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 64.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 78.60 ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านห้วยฮี้ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 57.10 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 54.50 มีระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านผาบ่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 60.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 57.10 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 75.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านแม่สะละ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 50.00 ให้ข้อมูลว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 61.50 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 70.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวไม่มีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 63.20 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 70.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 83.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

จากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชาวบ้านทั่วไปที่อยู่ในชุมชน อาจสรุปได้ว่า หลังจากที่มีการท่องเที่ยวในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงของการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น หม้อหุงข้าว เตาแก๊ส ฯลฯ มากขึ้น ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การใช้เครื่องอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นก็เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

5.2.1.3 การใช้ภาษาต่างประเทศ

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านของการใช้ภาษาต่างประเทศโดยภาษาที่

ทั่วไปทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในใช้ภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น และผู้ใช้ภาษาต่างประเทศนั้นจะจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นกัน

บ้านแม่สะ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการใช้ภาษาต่างประเทศโดยภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น ผู้ที่ใช้ภาษาต่างประเทศจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 73.10 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการใช้ภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น และผู้ใช้ภาษาต่างประเทศจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นกัน

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนมีใช้ภาษาต่างประเทศโดยมีการใช้ภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 73.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในใช้ภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น และผู้ใช้ภาษาต่างประเทศจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นกัน

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 75.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการใช้ภาษาต่างประเทศโดยภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น ผู้ที่ใช้ภาษาต่างประเทศจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการใช้ภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น และผู้ใช้ภาษาต่างประเทศจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นกัน

บ้านแม่กาบอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 90.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการใช้ภาษาต่างประเทศโดยภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น ผู้ที่ใช้ภาษาต่างประเทศจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 86.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในใช้ภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ใช้ยังเป็นภาษาท้องถิ่น และผู้ใช้ภาษาต่างประเทศจำกัดเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นกัน

โดยสรุปพบว่า การมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มได้ให้ข้อมูลตรงกันในด้านนี้ ทั้งสองกลุ่มให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า คนในชุมชนยังคงใช้ภาษาท้องถิ่นในการติดต่อสื่อสารเช่นเดิม บุคคลที่สามารถใช้ภาษาต่างประเทศมักเป็นบุคคลภายนอก เช่น ไกด์ทัวร์ มีบางชุมชนที่มีการท่องเที่ยวมานาน เช่น ถ้ำลอด มีชาวบ้านบางคนสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศโดยอาศัยภาษาอังกฤษบางคำอย่างง่าย เช่น สวัสดี ขอคุณ ลาก่อน เป็นต้น

บ้านแม่ตะ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ

ละ 76.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 88.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง ส่วนชาวบ้านทั่วไปมีเพียงครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 55.60 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง ส่วนชาวบ้านทั่วไปร้อยละ 63.20 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 90.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 93.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง

จากผลการศึกษาในด้านผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการร้องเพลงพื้นบ้านหรือเพลงพื้นเมือง พอสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวและชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการร้องเพลงพื้นบ้านหรือเพลงพื้นเมือง มีเพียงบางชุมชนที่ระบุว่ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้

5.2.1.5 การเลี้ยงดูบุตร

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร ส่วนชาวบ้านทั่วไปเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91.70) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร

บ้านห้วยหวก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร ส่วนชาวบ้านทั่วไปเพียงครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 55.20) ให้ข้อมูลว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่

ชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 90.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร

ผลการวิจัยพอสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเลี้ยงดูบุตรของชุมชนแตกต่างกัน แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลในส่วนใหญ่ของชุมชนที่ศึกษายืนยันว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร แต่มีหลายชุมชน เช่น บ้านสันเจริญ และบ้านสองแคว ที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่ม ระบุข้อมูลที่แตกต่างกัน

5.2.1.6 การแบ่งงานกันทำระหว่างชายหญิง

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านห้วยหยวก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 71.40 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพียงครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านห้วยอี - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกือบทั้งหมดร้อยละ 91.70 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านผาบ่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปทั้งหมดระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ร้อยละ 76.90 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 100 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านแม่ตะ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 96.20 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 96.70 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ร้อยละ 87.50 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 89.50 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่ร้อยละ 90.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิง ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 100 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการแบ่งปันการทำงานระหว่างชายหญิงเช่นกัน

สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวและชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ศึกษา ให้ข้อมูลไปในทางเดียวกันเกือบทุกชุมชนว่า แม้ว่าจะมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในชุมชน ก็ไม่มีผลกระทบต่อการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศชายและหญิง แต่ละเพศต่างก็ทำหน้าที่ของตนเช่นเดิม

5.2.2 วัฒนธรรมการบริโภค

5.2.2.1 ลักษณะอาหารในชีวิตประจำวัน

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน สำหรับชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวันเช่นกัน

บ้านห้วยห้วยก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวบ้านทั่วไป มีเพียงครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) ระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 60.70 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน

บ้านห้วยอี - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 71.40 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 63.60 ระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน

บ้านผาป่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวันเช่นกัน

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวมีเพียงครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวันเช่นกัน

บ้านแม่สะละ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 83.30 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 83.30 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวันเช่นกัน

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ร้อยละ 77.80 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 63.20 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวันเช่นกัน

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะชนิดอาหารในชีวิตประจำวัน ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปทั้งหมดระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะและชนิดอาหารในชีวิตประจำวันเช่นกัน

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มของชุมชนที่ศึกษาให้ข้อมูลว่า ไม่เกิดผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนในภาคเหนือในด้านลักษณะและชนิดอาหารที่บริโภคในชีวิตประจำวัน มีเพียงชุมชนเดียว คือ บ้านห้วยหอยก ที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มระบุว่า เกิดผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการบริโภคอาหารของคนในชุมชน

5.2.2.2 วัฒนธรรมการกิน

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการกิน ส่วนชาวบ้านทั่วไป

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 87.50 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการกิน ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 78.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการกินเช่นกัน

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการกิน ส่วนชาวบ้านทั่วไปทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการกินเช่นกัน

สรุปข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบด้านวัฒนธรรมการกิน การศึกษาครั้งนี้พบว่า แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มในเกือบทั้งหมดของชุมชนที่ศึกษาจะระบุว่า ไม่มีผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชน อย่างไรก็ตาม การวิจัยพบว่ามี 2 ชุมชน คือ บ้านห้วยหอยกและบ้านสองแคว ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และชาวบ้านทั่วไปในชุมชน ระบุแตกต่างกัน

5.2.3 วัฒนธรรมการแต่งกาย

5.2.3.1 ด้านความทันสมัยในการแต่งกาย

บ้านสันเจริญ - ทั้งหมดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 88.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกายเช่นกัน

บ้านห้วยหอยก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 มี ระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 71.40 ระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกายเช่นกัน

บ้านสองแคว - ทั้งหมดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 88.90 ระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกายเช่นกัน

บ้านห้วยฮี้ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 81.80 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกายเช่นกัน

บ้านผาปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 53.80 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกายเช่นกัน

บ้านแม่สะละ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 96.20 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 55.60 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 81.50 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 52.60 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกายเช่นกัน

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่าหลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกาย ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 90.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในความทันสมัยในการแต่งกายเช่นกัน

จากข้อมูลทั้งหมดพอสรุปได้ว่า แม้ว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่ม (ร้อยละ 52.40 สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และร้อยละ 59.10 สำหรับชาวบ้านโดยทั่วไป) ของชุมชนเกือบทั้งหมดให้ข้อมูลว่า มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการแต่งกายของคนในโดยแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสมัยใหม่มากขึ้น และมีแต่เพียงผู้สูงอายุในชุมชนเท่านั้นที่ยังคงเอกลักษณ์การแต่งกายของตนไว้เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม มีจำนวนไม่น้อยของผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในการแต่งกายของคนในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.3. ผลกระทบการทองเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจหลายประการ เช่น การสร้างงาน การสร้างรายได้ การขยายตัวของการลงทุน ตลอดจนการกระจายรายได้ การศึกษาค้นคว้านี้สามารถสะท้อนให้เห็นผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดแต่ละประการดังต่อไปนี้

5.3.1 การประกอบอาชีพ

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปเป็นมัคคุเทศก์ ส่วนชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 66.66 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปเป็นมัคคุเทศก์ รองลงมาร้อยละ 33.33 เปลี่ยนอาชีพไปขายผ้าปัก

บ้านห้วยหยวก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.66 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นมัคคุเทศก์ รองลงมาร้อยละ 33.33 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชาวบ้านมีการเปลี่ยนอาชีพไปขายผ้าปัก ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 35.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปผลิตและขายของที่ระลึกจากงานหัตถกรรม เช่น ผ้าปัก รองลงมาร้อยละ 27.50 ชาวบ้านเปลี่ยนไปประกอบอาชีพเป็นมัคคุเทศก์

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวจำนวนครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นมัคคุเทศก์ รองลงมาร้อยละ 25.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนชาวบ้านเปลี่ยนไปประกอบอาชีพปักผ้า และอาชีพเขียนลายเทียนโบราณ ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 37.50 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปเป็นมัคคุเทศก์ รองลงมาร้อยละ 25.00 เปลี่ยนอาชีพไปเป็นเจ้าของร้านเครื่องเงินชมพู่ภูคา และร้อยละ 12.50 เปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพ ทำเครื่องเงิน ปักผ้า และขายของที่ระลึก

บ้านห้วยอี - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 86.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพจากการเกษตรไปประกอบอาชีพทอผ้ามากขึ้น

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว จำนวนครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพรับจ้างถ่อแพ รองลงมาร้อยละ 33.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพถือตะเกียงนำทางในถ้ำ ส่วนชาวบ้านทั่วไปทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปขายของที่ระลึก

บ้านผาป่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปเป็นนวดแผนโบราณ ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปเป็นมัคคุเทศก์ รองลงมาร้อยละ 33.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปเป็นนวดแผนโบราณ

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 53.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นทอผ้าขายแก่นักท่องเที่ยว รองลงมาร้อยละ 20.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นรับจ้างขี่ช้างและมัคคุเทศก์ ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพทอผ้าขายแก่นักท่องเที่ยว รองลงมาร้อยละ 20.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพรับจ้างขี่ช้างและมัคคุเทศก์

บ้านแม่ละ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นมัคคุเทศก์ ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 47.40 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นอาชีพค้าขาย รองลงมาร้อยละ 10.50 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพรับจ้างหาบของและมัคคุเทศก์

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นเป็นลูกจ้างปางช้าง - ทำแพ ส่วนชาวบ้านทั่วไปทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างปางช้าง - ทำแพ

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิม ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 ระบุว่า มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านน้อยกว่าเดิมเช่นกัน

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมด (ร้อยละ 100) ระบุว่า ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปทำอาชีพให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว ส่วนชาวบ้านทั่วไป จำนวนครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50) ระบุว่า มีชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวและจำนวนครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50) ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์

จากข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนภาคเหนือในด้านการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไป พอสรุปได้ว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวชาวบ้านในชุมชนมีการเปลี่ยน

อาชีพ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งระบุว่า อาชีพที่เปลี่ยนไปนั้นมักเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว เช่น อาชีพมัคคุเทศก์ อาชีพอู่แพ อาชีพผลิตของที่ระลึก (เช่น ผ้าปัก และหัตถกรรมเครื่องเงิน) อาชีพหมอนวดแผนโบราณ อาชีพรับจ้างในสถานประกอบการท่องเที่ยวของเอกชน เป็นต้น ซึ่งอาชีพเหล่านี้แตกต่างไปตามสถานที่ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น บ้านผาป่อง ชาวบ้านหลายคนเปลี่ยนไปเป็นหมอนวดแผนโบราณ และบ้านถ้ำลอดซึ่งชาวบ้านจำนวนมากเปลี่ยนไปเป็นคนอู่แพและคนถือตะเกียง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งมักคล้ายคลึงกันในหลายชุมชน อันได้แก่ การขายอาหาร การขายของที่ระลึก (ซึ่งประเภทของที่ระลึกจะแตกต่างกัน ตามชนเผ่าของแต่ละชุมชน เช่น ผ้าของเผ่าม้ง และผ้าทอของปะกาเกอญอ เป็นต้น)

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวแล้ว ชาวบ้านทั่วไประบุการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพน้อยกว่า โดยชาวบ้านเหล่านี้ระบุว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพหลัก ซึ่งได้แก่ การเกษตร (การทำไร่ ทำนา และทำสวน) เป็นหลัก มีเพียงส่วนน้อยที่หันไปประกอบอาชีพอื่น โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ มัคคุเทศก์ ขายของที่ระลึก หรือขายอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

5.3.2 ค่าครองชีพในชุมชน

บ้านสันเจริญ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ค่าครองชีพในชุมชนไม่เพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 85.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้นเช่นกัน

บ้านห้วยหยวก - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 80.80 ให้ข้อมูลว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น

บ้านสองแคว - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเพียงครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 84.60 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น

บ้านห้วยอี - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น

บ้านถ้ำลอด - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 76.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไป ทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น

บ้านผาบ่อง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 90.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไป ทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น

บ้านเมืองแพม - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 57.10 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 75.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น

บ้านแม่สะละ - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเพียงครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) มี ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 91.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น

บ้านแม่ตะมาน - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 88.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 63.30 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้นเช่นกัน

บ้านแม่กำปอง - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไป ทั้งหมดระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนค่าครองชีพไม่เพิ่มขึ้น

ผลการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสถานการณ์ค่าครองชีพในชุมชน พบว่า ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มจากชุมชนที่ศึกษาทั้งหมดมีความแตกต่างกัน มีชุมชนจำนวน 6 ชุมชนที่ทั้งสองกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลระบุว่า ค่าครองชีพในชุมชนของตนไม่มีการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ 2 ชุมชน (บ้านถ้ำลอด และบ้านแม่ตะมาน) ระบุว่า ค่าครองชีพสูงมากขึ้น และอีก 3 ชุมชนมีความหลากหลายในข้อมูลของทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชาวบ้าน

5.3.3 รายได้จากการท่องเที่ยว

บ้านสันเจริญ - ครึ่งหนึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเพียงครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 50.00) ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

บ้านห้วยหอย - ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 66.70 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.90 ระบุว่า หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ลวด และบ้านแม่ตะมาน ที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มระบุตรงกันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของพวกเขาเพิ่มขึ้น ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มของบ้านห้วยหยวกให้ข้อมูลตรงกันว่า การมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนไม่ทำให้รายได้ในชุมชนเพิ่มขึ้น

5.4. ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนในด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า เกิดการรวมกลุ่มในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนบางชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บ้านสันเจริญ - เกิดการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตน เช่น บริเวณ(น้ำออกภู) และแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ได้มีการจัดเวรยามผลัดเปลี่ยนดูแลรักษาตลอดจนจัดตั้งกลุ่มการจัดการการท่องเที่ยวคอยดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยว และควบคุมดูแลกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

บ้านห้วยหยวก - มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ การเดินป่า และการเยี่ยมชมเผ่าตองเหลือง สำหรับกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนยังไม่มีดำเนินการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

บ้านสองแคว - แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนด้านการจัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมบ้านสองแคว เพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของชุมชน และการส่งเจ้าหน้าที่ไปให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ชุมชน จากศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดน่าน แต่ชุมชนยังไม่มีมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่ชัดเจน รวมทั้งยังไม่ปรากฏกิจกรรมที่ชัดเจนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน

บ้านห้วยฮี้ - ด้วยการสนับสนุนจากโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่พัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเผ่าปะกาเกญอ ในจ.แม่ฮ่องสอนทำให้บ้านห้วยฮี้ มีรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ชัดเจนมีคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารจัดการการดำเนินการและผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันอย่างชัดเจน รวมถึงการมีกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

บ้านถ้ำลอด - เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการท่องเที่ยวมานาน บ้านถ้ำลอดจึงมีกลุ่มจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ได้แก่ กลุ่มผู้ดูแล และกลุ่มผู้ถือตะเกียงนำทาง ซึ่งแต่ละกลุ่มมีกฎระเบียบเกี่ยวกับค่าตอบแทน และสิทธิประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกที่ชัดเจน สำหรับกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก็มีการวางกิจกรรม และกฎระเบียบในการอนุรักษ์ เช่น การวางกฎระเบียบของการแบ่งเวรเพื่อดูแลรักษาบริเวณรอบถ้ำ และพื้นที่ใกล้เคียง การรณรงค์ในการทิ้งขยะ เป็นต้น

บ้านผาป่อง - ไม่ปรากฏกลุ่มดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน การบริหารจัดการน้ำพุร้อนซึ่งเป็นที่ท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับการบริหารส่วนตำบลผาป่อง ส่วนกิจกรรมนวดแผนโบราณมีกลุ่มนวดแผนโบราณซึ่งอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการนวด แต่การดำเนินการยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น นอกจากนั้นการวิจัยยังไม่ปรากฏกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

บ้านเมืองแพม - ไม่มีรูปแบบการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

บ้านห้วยห้อย - ไม่มีรูปแบบการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดำเนินการโดยชุมชน

บ้านแม่ตะมาน - การดำเนินการและการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดำเนินการโดยบริษัทเอกชนและผู้ประกอบการจากภายนอก ชุมชนมีส่วนน้อยมาก คนในชุมชนเกี่ยวข้องในด้านของการรับจ้างทำงาน

บ้านแม่กำปอง - ด้วยการสนับสนุนช่วยเหลือด้านวิชาการและบริหารจัดการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหลายหน่วยงาน มีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนในรูปแบบของคณะกรรมการการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบชัดเจน มีระบบในการดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยว และมีกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ เช่น การปลูกต้นพริกไทยใต้ไม้ยืนต้นเพื่อความชุ่มชื้น เช่น การดูแลรักษาสถานที่ และการจัดเก็บขยะ มีเพียงน้อยชุมชนที่มีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแต่ด้านอื่น เช่น การปลูกป่า และการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ในป่า อย่างไรก็ตามมีหลายชุมชนที่ไม่มีรูปแบบของการจัดการ และไม่มีกิจกรรมของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติปรากฏให้เห็น

จากข้อมูลข้างต้นพอสรุปได้ว่า ในชุมชนที่ศึกษามีทั้งชุมชนที่มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งรวมทั้งมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีหลายชุมชนเน้นในด้านรักษาความสะอาดและความสวยงามสถานที่ เช่น การดูแลสถานที่ และการจัดเก็บขยะ มีบางชุมชนที่มีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านอื่น เช่น การปลูกป่า และการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ในป่า และหลายชุมชนที่ไม่มีรูปแบบของการจัดการและไม่มีกิจกรรมของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติปรากฏให้เห็น

ตอนที่ 6 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในสถาบันการศึกษาในภาคเหนือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้นำท้องถิ่นที่มีการท่องเที่ยวสามารถ ได้มาซึ่ง

ข้อเสนอในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย ดังต่อไปนี้

1. ในด้านการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น โดยเน้นแนวคิดในเรื่องสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรเป็นหลัก โดยในด้านการท่องเที่ยวที่ชุมชนควรเป็นผู้บริหารจัดการ รัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาเท่านั้น เมื่อชุมชนตระหนักในเรื่องสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการ จะทำให้ชุมชนมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรเกิดความหวงแหนและดูแลรักษาทรัพยากรเสมือนเป็นของตน ทำให้การใช้ทรัพยากรเกิดความยั่งยืน
2. เพื่อลดปัญหาผลกระทบด้านการสิ่งแวดล้อมจากการการท่องเที่ยว ควรมีการกำหนดและประกาศเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพราะการเปลี่ยนแปลงเส้นทางท่องเที่ยวอยู่เรื่อย ๆ อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อไปได้ เนื่องจากการไปเหยียบย่ำหรือทำลายต้นไม้ ควรมีการจัดทำป้ายสื่อความหมายและเส้นทางในบริเวณที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยการกระทำดังกล่าวดำเนินการโดยเน้นความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานและผู้ประกอบการ
3. เพื่อประสิทธิภาพในการจัดการป่าอนุรักษ์ และป่าชุมชน และลดความขัดแย้งระหว่างชุมชน ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ประกอบการ ควรจัดทำแผนกำหนดแนวทางในเรื่องนักท่องเที่ยว ทั้งในด้านการกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งหมด ตลอดจนการควบคุมดูแลพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในเส้นทางท่องเที่ยว
4. ควรมีการสร้างแนวทางในการนำเอากองทุนในชุมชน เช่นกองทุนหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน เข้ามาลงทุนดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยลงทุนจัดทำในรูปแบบของธุรกิจชุมชน
5. เนื่องจากธรรมชาติของการท่องเที่ยวในชุมชนมีลักษณะไม่แน่นอน บางฤดูกาลนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก ชุมชนจึงมีการดูแลรักษาเส้นทางเป็นอย่างดี แต่ในบางฤดูกาลไม่มีนักท่องเที่ยวชุมชนไม่มีการดูแลเส้นทางท่องเที่ยว ปลดปล่อยให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นเสื่อมโทรม การหามาตรการให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็น จึงควรมีการประชาสัมพันธ์ในฤดูกาลที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อย และเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนกับการท่องเที่ยวในลักษณะอื่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ เป็นต้น

บทที่ 5

สรุป และอภิปราย

การศึกษาลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของชุมชนและครัวเรือนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เป็นหลักในการตอบปัญหาการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
4. เพื่อศึกษาลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย
5. เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

พื้นที่ดำเนินการศึกษาอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่มาก โดยชุมชนที่ศึกษามีจำนวน 11 ชุมชน จำแนกตามจังหวัดได้ดังนี้

จังหวัดเชียงใหม่ - ชุมชนที่ศึกษา 4 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านแม่กำปอง อ.แม่ออน
2. ชุมชนบ้านแม่สะ อ.แม่แตง
3. ชุมชนบ้านแม่ตะมาน อ.แม่แตง
4. ชุมชนบ้านห้วยหอย อ.แม่วาง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน - ชุมชนที่ศึกษา 4 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านผาบ่อง อ.เมือง
2. ชุมชนบ้านถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า
3. ชุมชนบ้านเมืองแพม อ.ปางมะผ้า
4. ชุมชนบ้านห้วยฮี้ อ.เมือง

จังหวัดน่าน - ชุมชนที่ศึกษา 3 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา
2. ชุมชนบ้านห้วยหยวก อ.เวียงสา
3. ชุมชนบ้านสองแคว อ.เมือง

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งสร้างขึ้นมาเพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสองกลุ่ม คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียการท่องเที่ยว จำนวน 92 คนและชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนจำนวน 198 คนและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในกลุ่มเป้าหมาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือ

การศึกษาพบว่า ปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของไทยมีความหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ ประเพณีวัฒนธรรม และความหลากหลายของแต่ละชุมชน ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นนั้น อย่างไรก็ตามในรูปแบบของชุมชนที่ศึกษาสามารถจำแนกออกได้ 3 รูปแบบที่สำคัญ คือ

1. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ - ประกอบด้วยกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของพืชและสัตว์ตามธรรมชาติในเขตร้อน ตลอดจนเพื่อความเพลิดเพลิน ตื่นเต้นและเข้าใจในกิจกรรมที่ทำหาย กิจกรรมในการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ที่พบได้แก่ การเดินป่า การชมน้ำตก การดูนก การขี่ช้าง การชมกล้วยไม้และพันธุ์พืชป่า การชมน้ำพุร้อน การล่องแพ ตลอดจนการได้เห็นสถานที่ธรรมชาติ เช่น ยอดเขา น้ำผุด และวังปลา เป็นต้น

2. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม - ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นการศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คน การเยี่ยมชมและสัมผัสประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เช่น สถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย การบริโภคและการแต่งกาย การชมการแสดงและการแสดงของชนเผ่า และการซื้อสินค้าที่เป็นผลผลิตการเกษตรหรือหัตถกรรมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ผ้าปักของชนเผ่า ผ้าทอพื้นเมือง และสินค้าที่ทำจากไม้ไผ่ เป็นต้น

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร - ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นการเยี่ยมชมพื้นที่การเกษตรในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การชมสวนกาแฟ การเยี่ยมชมสวนสมุนไพร และการเยี่ยมชม ป่าเมือง เป็นต้น

นอกเหนือจากรูปแบบที่แตกต่างกัน จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมแต่ละชุมชนก็มีความแตกต่างกัน จากข้อมูลพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่พบคือ 500 - 700 คนต่อวัน และ ต่ำสุดคือ 2 - 3 คนต่อวัน จำนวนนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากในช่วงฤดูท่องเที่ยวและตรงกับช่วงวันหยุดเทศกาล โดยเฉพาะวันหยุดเทศกาลที่มีความต่อเนื่องกันหลายวัน เช่น ช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือช่วงเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ สำหรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่น้อยมักอยู่ในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งในภาคเหนือมักเป็นช่วงฤดูฝน นอกจากนั้นจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละฤดูกาลก็ไม่มีแนวโน้ม

สำหรับอัตราค่าบริการที่แต่ละชุมชนคิดจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศไม่แตกต่างกัน โดยอัตราสูงสุด คือ 500 บาท/คน/วัน อัตราต่ำสุด คือ 30 บาท/คน/วัน และอัตราเฉลี่ย คือ 240 บาท/คน/วัน ซึ่งค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวต้องจ่ายส่วนใหญ่ คือ ค่าบริการต่างๆ เช่น ค่าเข้าชมสถานที่ ค่าบริการนำเดินป่า ค่าพาหนะ (ค่ารถ ค่าแพ ฯลฯ) ค่าที่พัก (ในกรณีที่ต้องพักค้างในชุมชน) ค่าเข้าชมการแสดง ฯลฯ

การศึกษายังพบปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหลายประการ คือ 1.) ปัญหาความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะปัญหาเยาะ 2.) ปัญหาด้านการสื่อสารการใช้ภาษาต่างประเทศ (โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ) กับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ 3.) ปัญหาด้านความขัดแย้ง ทั้งความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับไม่เท่ากัน ความขัดแย้งด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยวที่ประพฤติดนไม่เหมาะสมสอดคล้องประเพณีและวัฒนธรรม 4.) ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน 5.) ปัญหาความไม่ต่อเนื่องของรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งขึ้นอยู่กับฤดูกาล

เห็นได้ว่าปัญหาข้างต้นเป็นปัญหาระดับบุคคล (เช่น ปัญหาการสื่อสาร และปัญหาผลประโยชน์) และปัญหาระดับชุมชน (เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว) ซึ่งปัญหาที่พบจากการศึกษาค้นครั้งนี้บางประเด็นไม่แตกต่างจากการศึกษาของสุริย์ บุญญานุพงศ์ (2539:138) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวในชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

2. แนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนภาคเหนือ

การศึกษาค้นครั้งนี้พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพและแนวโน้มการขยายตัวสูง ได้แก่ การท่องเที่ยวที่บ้านถ้ำลอด แม่กำปอง แม่ตะมาน สันเจริญ และห้วยฮี้ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีการกำหนดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ชุมชนทุกแห่งได้มีการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดและมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ แม้ว่าการบริหารจัดการในบางแห่ง (เช่น แม่ตะมาน) ไม่ได้ถูกดำเนินการโดยชุมชน แต่เป็นบริษัทเอกชนจากภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ส่วนใหญ่มีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในชุมชนเพื่อดำเนินการและบริหารงานการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาการหานักท่องเที่ยวไปเที่ยวชุมชนจากหน่วยงานภายนอก เช่น แม่กำปองมีบริษัทนำเที่ยวเอกชนช่วยในด้านการตลาด ในขณะที่ห้วยฮี้มีหน่วยงานภาคเอกชน (NGO) ช่วยเหลือในการหานักท่องเที่ยว

ผู้ให้ข้อมูลคาดหวังว่าวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนจะมีประสิทธิภาพและเป็นระบบมากขึ้นในอนาคต และคาดหวังว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

เนื่อง ด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ นโยบายของรัฐที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นรายได้หลักของประเทศ ทำให้มีนักท่องเที่ยวต่างประเทศและไทยนิยมเที่ยวในภาคเหนือมากขึ้น ประกอบกับการมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มให้ความสนใจอย่างจริงจังในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้ให้ข้อมูลยังคาดหวังด้วยว่า นักท่องเที่ยวจะใช้จ่ายมากขึ้นในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลคาดหวังความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกในการให้ความรู้ด้านการกำหนดราคาค่าบริการ เนื่องจากปัญหาของความเหลื่อมล้ำของราคาค่าบริการด้านต่างๆ ในชุมชนเดียวกันที่ไม่เท่ากัน

สำหรับความต้องการของผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีความต้องการทั้งด้านวัตถุ เช่น สาธารณูปโภค (ถนนไฟฟ้า) สถานที่บริการ นักท่องเที่ยว (ที่พักอาศัย ร้านอาหาร ร้านขายของ ที่ทิ้งขยะ ห้องน้ำ ฯลฯ)

3. ความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนภาคเหนือ

การศึกษาค้นคว้าความเข้มแข็งในด้านต่างๆ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านระบบความคิดและภูมิปัญญาในชุมชน ด้านการจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และด้านกระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถทำให้ระบบความคิดและภูมิปัญญาของหลายชุมชนฟื้นกลับมาได้ ในขณะที่ความเข้มแข็งด้านการจัดตั้งหรือรวมกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวยังมีน้อยและส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากความต้องการภายในชุมชนแต่เป็นการกระตุ้นหรือแรงสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอก สำหรับความเข้มแข็งด้านกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ก็เช่นเดียวกันกับด้านการรวมกลุ่มหรือองค์กร ที่พบว่า มีความอ่อนแอในด้านนี้ ชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีกระบวนการการเรียนรู้และขาดการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ แม้ว่ามีองค์กรหลายหน่วยงานเข้าไปกระตุ้นก็ตาม

ผลการศึกษาสະท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นมองผลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ชุมชนสามารถอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาได้ ซึ่งตรงข้ามกับผลการศึกษาของชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2539) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะด้านพิธีกรรมหรือศิลปหัตถกรรมลดลง จนกลายเป็น "วัฒนธรรมย่อมนว" เนื่องจากผลผลิตของวัฒนธรรมถูกเลียนแบบผลิตเป็นจำนวนมากเพื่อจำหน่าย จึงขาดความประณีตบรรจงและคุณค่าทางความรู้สึกหรือจิตใจไป และเป็นการทำลายอาชีพบางอาชีพ อย่างไรก็ตามผลการศึกษาค้นคว้าความเข้มแข็งด้านการรวมกลุ่มและกระบวนการเรียนรู้กลับสอดคล้องกับผลการศึกษาหลายเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (รวม

ทั้งการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว) ที่ระบุว่า ชุมชนขาดการรวมกลุ่มเพื่อมีส่วนร่วมในแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ตั้งแต่การร่วมกระทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมนผล (มนตรี กรรพุมมาลย์, 2539:97) เมื่อชุมชนขาดการทดลองปฏิบัติโดยการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ๆ ก็เกิดขึ้นได้ยาก

4. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชนบทภาคเหนือ

การศึกษานี้กำหนดผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนชนบทของภาคเหนือ ได้ 4 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร ผลการศึกษาลงรูปได้ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนด้านสังคมน้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อความมีน้ำใจและการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน หรือการย้ายเข้าของคนต่างถิ่นและการย้ายออกของคนในชุมชน โดยผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่า คนต่างถิ่นที่ย้ายเข้ามาเกิดจากการย้ายเข้ามาแต่งงานกับคนในชุมชนมากกว่าเหตุอื่น สำหรับบุคคลภายนอกที่ทำงานกับบริษัทนำเที่ยว เช่น ทัวร์ไกด์ ก็มักมาอาศัยอยู่เพียงชั่วคราว สำหรับการย้ายออกของคนในชุมชนนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนแต่เป็นการย้ายออกเพื่อไปหางานทำที่อื่นชั่วคราวหรือไปเรียนหนังสือ หรือหากประสบความสำเร็จในการทำงานนอกชุมชนก็อาจย้ายออกไปจากชุมชนเป็นการถาวร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบทางวัฒนธรรมการอยู่ของชุมชนในหลายด้าน เช่น 1.) วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย โดยการเปลี่ยนแปลงวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัยจากวัสดุชั่วคราว เช่น ตอตึง หรือไม้ไผ่เป็นวัสดุที่มั่นคงถาวรมากขึ้น เช่น คอนกรีต กระเบื้อง และสังกะสี 2.) วัฒนธรรมด้านการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น หม้อหุงข้าว กาต้มน้ำไฟฟ้ามากขึ้น อย่างไรก็ตามหากพิจารณาแล้วพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมองว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งสองด้านนี้ไม่ได้เป็นผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่เป็นผลกระทบทางอ้อม โดยเมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพบริการนักท่องเที่ยว ทำให้สามารถปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ โดยเปลี่ยนแปลงที่อาศัยและซื้อเครื่องอุปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกให้ตนเองและเมื่อแก่นักท่องเที่ยวที่ตนบริการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบน้อยมากต่อวัฒนธรรมการอยู่ด้านอื่น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การละเล่นพื้นเมือง (โดยเฉพาะการร้องเพลงพื้นเมือง) การเลี้ยงดูบุตร และการแบ่งงานกันทำระหว่างชายหญิง อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้ภาษา โดยมีโดยความต้องการให้มีการใช้ภาษาต่างประเทศเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการเลี้ยงดูบุตรนั้นผู้ให้ข้อมูลมองว่า อาจมีผลกระทบบ้างโดยเฉพาะในช่วงฤดูท่องเที่ยวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยว

มาก คนในชุมชนอาจต้องใช้เวลาในการบริการนักท่องเที่ยวมากกว่าปกติ ทำให้เวลาในการดูแลบุตรลดลง และยกภาระการเลี้ยงดูบุตรให้กับบุคคลอื่น เช่น บิดามารดาหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก

ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อวัฒนธรรมการกินของชุมชนมีน้อยเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะหรือชนิดของอาหารที่บริโภคหรือวัฒนธรรมการกินในชีวิตประจำวัน ชุมชนยังบริโภคอาหารพื้นเมืองของแต่ละชนเผ่า โดยผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมักมีทัวร์ไกด์เป็นพ่อครัวประกอบอาหารให้ และอาหารที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยวก็มักเป็นชนิดอาหารที่ขายโดยทั่วไปทุกแห่ง ไม่ใช่อาหารที่ประกอบด้วยวัตถุดิบในท้องถิ่น ชุมชนจึงบริโภคชนิดอาหารที่อย่างที่เคยบริโภคก่อนมีการท่องเที่ยว สำหรับบ้านห้วยหยวกที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า มีการเปลี่ยนแปลงด้านอาหารบริโภค ผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่าอาจเนื่องมาจากบ้านห้วยหยวกเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก และเป็นชนเผ่าปะกาเกญอ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชุมชน มักนำอาหารเอาไปประกอบในชุมชน เมื่อมีอาหารมากเกินจำนวนก็เผื่อแผ่ให้คนในชุมชน จึงทำให้ชนิดของอาหารที่บริโภคเปลี่ยนแปลงไป เช่น หันไปบริโภคอาหารแห้งประเภทปลากระป๋อง และบะหมี่สำเร็จรูปมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลประมาณครั้งหนึ่งระบุการเปลี่ยนแปลงของการแต่งกาย อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้ามาในชุมชน โดยระบุว่า คนในชุมชนมีการแต่งกายทันสมัยหรือแต่งกายในรูปแบบคล้ายคนในเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตามไม่อาจจะสรุปได้แน่ชัดว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายของคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนชนบทในภาคเหนือในปัจจุบันไม่ใช่ชุมชนที่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอกโดยสิ้นเชิง คนในชุมชนมีโอกาสดูรับวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมการแต่งกายจากภายนอก โดยอาศัยสื่ออื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์ที่แพร่กระจายการรับส่งสัญญาณได้แพร่หลายมากขึ้น นอกจากนั้นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น มีพาหนะในการเดินทางโดยเฉพาะอย่างยิ่งมอเตอร์ไซด์ที่มีใช้กันแทบทุกชุมชนที่ศึกษา ทำให้คนในชุมชนเดินทางไปยังเมืองได้สะดวกมากขึ้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายของคนในชุมชนอาจเกิดจากสาเหตุอื่นนอกเหนือจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สำหรับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจสรุปได้ว่า ชุมชนภาคเหนือตอนบนไม่ได้รับผลกระทบด้านวัฒนธรรมบางด้านจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ความเข้มแข็งของชุมชนในการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่งเข้าไปในชุมชนไม่นานพอที่จะทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมบางด้าน เช่น การแต่งกายและที่อยู่อาศัยที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน อย่างไรก็ตามการวิจัยยังไม่อาจชี้ชัดลงไปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะสาเหตุจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น การวิจัยครั้งนี้จึงไม่อาจระบุได้ชัดเจนเหมือนกับการศึกษาของ ชยามภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2539) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมระหว่างคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบอย่างมากต่อผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งผลกระทบทางเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านอาชีพที่ประกอบ ด้านค่าครองชีพในชุมชน และด้านรายได้ ซึ่งผลกระทบมักเกิดกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (เช่น เจ้าของที่พัก เจ้าของร้านอาหาร และแม่ค้าที่ขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว) มากกว่าชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยผลกระทบที่เด่นชัดคือ ด้านการประกอบอาชีพ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายคนในหลายหมู่บ้านระบุว่า การมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ตัดสินใจหันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และอาชีพเหล่านี้กลายเป็นอาชีพหลักแทนอาชีพการเกษตรที่ทำอยู่ก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามชาวบ้านโดยทั่วไปซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ยืนยันว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้ามาในชุมชนไม่ได้เปลี่ยนการประกอบอาชีพของตนแต่อย่างใด

สิ่งที่ควบคู่กับการประกอบการ คือ รายได้ ซึ่งจากการศึกษาค้นพบว่า มีชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมานาน เช่น บ้านถ้ำลอด ที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองฝ่ายให้ข้อมูลตรงกันว่า การท่องเที่ยวทำให้รายได้ของพวกเขาเพิ่มขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่ของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีอาชีพต่อแพและถือตะเกียงนำนักท่องเที่ยวในถ้ำ จึงทำให้รายได้เพิ่มขึ้น สำหรับบ้านแม่ตะมานที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มให้ข้อมูลตรงกันว่ารายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคคลเหล่านั้นส่วนใหญ่ ซึ่งแต่เดิมมีอาชีพการเกษตรหรือรับจ้างเล็กๆน้อยๆ มีรายได้ไม่แน่นอนเข้าไปทำงานรับจ้างในศูนย์ช้างแม่ตะมาน ซึ่งดำเนินการโดยบริษัทเอกชน ทำให้มีรายได้แน่นอนขึ้น สิ่งนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ารายได้เพิ่มขึ้นสำหรับชุมชนที่ผู้ให้ข้อมูลทั้งสองฝ่ายระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้นั้น เช่น บ้านห้วยห้อย อาจอธิบายได้ว่า ชุมชนเหล่านั้นเป็นชุมชนขนาดเล็กและเพิ่งเริ่มมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และที่สำคัญกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่ในกำมือของบริษัทนำเที่ยวแทบทั้งหมด ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงออกไปสู่นักกลางภายนอกชุมชนมากกว่า

สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านค่าครองชีพนั้นมีผลกระทบต่อชุมชนน้อยมาก ผลกระทบด้านนี้มี mốiความเชื่อมโยงกับผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม การที่วิถีความเป็นอยู่โดยเฉพาะอาหารการกิน สภาพความเป็นอยู่และการแต่งกายไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ทำให้ค่าครองชีพในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน ทั้งนี้เพราะค่าครองชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนชนบทมักเกี่ยวข้องกับปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค มากกว่าการใช้สินค้าฟุ่มเฟือยชนิดอื่น

โดยสรุปพบว่า ผลการศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจครั้งนี้ มีทั้งความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันกับการศึกษาของนักวิชาการที่ผ่านมา เช่น จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544:9 - 15) ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวทำให้ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญมีราคาสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการอาชีพในสาขาอื่น ในขณะที่การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไม่ปรากฏผลเช่นนั้น สำหรับประเด็นของผลกระทบด้านการสร้างอาชีพและการสร้างรายได้ ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความสอดคล้องกันกับนักวิชาการหลายคน เช่น จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) ชูชาติ ชูชาติ และคณะ (2544) พงษ์อนันต์ สรร

พานิช (2528) และปฐพี อาคมานนท์ มอนซอนและคณะ (2535) ที่ต่างระบุว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงาน การจ้างงาน และการกระจายรายได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนภาคเหนืออยู่บ้าง ส่วนใหญ่มีผลกระทบในชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดี หรือเป็นชุมชนที่มีการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลานาน การศึกษายังค้นพบด้วยว่า การที่ชุมชนภาคเหนือบางชุมชนมีการบริหารจัดการดี เนื่องจากได้รับการสนับสนุนด้านความรู้ในการบริหารจัดการจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชนเหล่านี้จึงมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอยู่หลายรูปแบบ เช่น การรักษาความสะอาดสถานที่ และการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ในท้องถิ่น สำหรับชุมชนที่เริ่มดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ไม่มีการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ไม่ปรากฏผลกระทบในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งหากมองว่าชุมชนเหล่านี้มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในกิจกรรมอนุรักษ์ควบคู่ไปกับกิจกรรมของการท่องเที่ยว มิเช่นนั้นผลกระทบเชิงลบของการท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นกับชุมชนเร็วกว่าที่คาดคิด เนื่องจากประมาณนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี ดังผลการศึกษาของ พงศ์อนันต์ สรรพานิช (2528) และเนาวรัตน์ พลายน้อย (2539) ที่ระบุว่า ผลกระทบด้านลบที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวคือ การทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม

5. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนชนบทภาคเหนือ

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนภาคเหนือประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ 1) การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวโดยเน้นการใช้สิทธิ์และการมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบ 2) การลดความขัดแย้งโดยเฉพาะความขัดแย้งด้านผลประโยชน์จากภายนอก 3) การส่งเสริมการลงทุน โดยการระดมทุนจากกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และให้ดำเนินการในรูปแบบธุรกิจชุมชน เพื่อก่อให้เกิดเม็ดเงินและการกระจายรายได้สู่ชุมชน และ 4) การส่งเสริมการตลาด โดยเน้นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนผ่านสื่อทุกรูปแบบ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงหลายประการเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนชนบทภาคเหนือ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษา ทำให้ผู้วิจัยใคร่เสนอแนะประเด็นต่างๆ แก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เนื่องจากชุมชนภาคเหนือหลายชุมชนมีศักยภาพอย่างมากในการจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้น และในบางชุมชนกำลังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นการให้ความรู้ที่ถูกต้องกับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบและยั่งยืน โดยคำนึงถึงการจัดการทรัพยากรด้านต่างๆ ภายในชุมชน พร้อมกับการจัดการการตลาดท่องเที่ยวโดยเน้นการพึ่งตนเอง โดยการเลือกสรรคุณภาพและจำนวนของนักท่องเที่ยวผู้ที่จะมาเที่ยวชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถควบคุมกิจกรรมและรักษาสมดุลของทรัพยากรชุมชนทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน ความรู้ความเข้าใจเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ชุมชนควรได้รับการถ่ายทอดจากหน่วยงานทั้งรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชุมชนรู้เท่าทันสถานการณ์ เข้าใจ และมีศักยภาพพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเองได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

2. เนื่องด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่ พึ่งพาองค์กรภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทนำเที่ยวเอกชนในการนำนักท่องเที่ยว (โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างประเทศ) มาเป็นลูกค้าในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ปรากฏการณ์ที่ค้นพบจากการศึกษา คือ การหาผลประโยชน์จากหน่วยงาน/องค์กรภายนอกเหล่านั้น ที่พยายามหาผลประโยชน์ตนให้มากที่สุด ผลประโยชน์เพียงส่วนน้อยที่ตกอยู่ในมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน โดยเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพการให้บริการรายย่อยในชุมชน ชาวบ้านโดยทั่วไปได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมท่องเที่ยวเหล่านั้นน้อยมากหรือไม่มีเลย ดังนั้นหากต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน การเชื่อมโยงประสานความร่วมมือกันระหว่างบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก ผู้ประกอบการในชุมชนและองค์กรตัวแทนชาวบ้านในการวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชนล่วงหน้าเป็นสิ่งจำเป็น การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้มีโอกาสพบปะพูดคุยและร่วมกันกำหนดกิจกรรม รวมทั้งการกำหนดประเภทและจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพที่ชุมชนมี และอยู่ในวิสัยที่จะรับรองนักท่องเที่ยวได้ โดยที่ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป จนก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่สภาพแวดล้อม และไม่รบกวนวิถีชีวิต แต่ให้ชุมชนะอ้าวงไว้ซึ่งประเพณีศิลปวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันสามารถก่อให้เกิดรายได้ที่พอสมควรอย่างสม่ำเสมอ หากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายของแต่ละชุมชนสามารถเชื่อมโยงและประสานกันโดยอาศัยความจริงใจ และความเชื่อมั่นของการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนภาคเหนือคงมีศักยภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3. แม้ว่าหลายชุมชนที่ศึกษามีการรวมกลุ่มของคนในท้องถิ่นเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตนได้ดี แต่หลายชุมชนยังขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากคนส่วนใหญ่ในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิ์และหน้าที่ของตนในฐานะผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้ผู้คนมาเยือน การขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตน มีผลทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่เหล่านั้นไม่มีส่วนร่วมทั้งในการคิดตัดสินใจ และเข้าร่วมกิจกรรมหรือรวมกลุ่มเพื่อบริหารจัดการในกิจกรรมการท่องเที่ยวในทุกด้าน ดังนั้นการกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักในสิทธิและกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่พึงกระทำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการดำเนิน

การนี้ต้องอาศัยความร่วมมือขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในทุกฝ่าย มิใช่ตกเป็นภาระของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงแห่งเดียว

4. การศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนส่วนใหญ่ขาดการประชาสัมพันธ์ตนเอง ทั้งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชาวบ้านโดยทั่วไปมีความต้องการที่จะประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในชุมชนของตนให้สาธารณะชนได้ทราบ มีเพียงบางชุมชนที่มีความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น บริษัทนำเที่ยว หรือหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ จึงสามารถประชาสัมพันธ์ได้บ้าง แต่การประชาสัมพันธ์เหล่านั้นขาดความต่อเนื่อง หรือจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานอื่นอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาให้ชุมชนมีความสามารถทำการประชาสัมพันธ์ตนเองโดยอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสาร เช่น การให้ชุมชนสามารถมีแผนประชาสัมพันธ์หรือมีเว็บไซต์ของตนเอง เพื่อประชาสัมพันธ์ตลอดจนรับนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง น่าจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนเพื่อให้มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งแรกที่พึงกระทำ

5. การศึกษาพบว่า เส้นทางและรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละชุมชนมีระยะเวลาสั้น ส่วนใหญ่ในแต่ละชุมชนมีระยะเวลาไม่เกิน 3 วัน หากต้องการให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในภาคเหนือมากขึ้น การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงกันที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเหมือนกัน เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการกิจกรรมท่องเที่ยวเฉพาะด้าน เช่น กิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นความอดทนท้าทาย หรือผจญภัย ประเภทเดินป่าและล่องแพ หากมีการเชื่อมโยงกิจกรรมเหล่านี้เข้าด้วยกันในหลายชุมชน ก็อาจสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยู่ในพื้นที่นานขึ้น หรือหากเชื่อมโยงกิจกรรมที่แตกต่างกันเข้าด้วยกัน เช่น กิจกรรมท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมกับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหลายชุมชนเข้าด้วยกัน เป็นทางเลือกที่มีความหลากหลายมากขึ้น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยู่ในพื้นที่นานขึ้นเช่นเดียวกัน

การศึกษารังนี้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงเพียงบางส่วนของผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนชนบทภาคเหนือ ดังนั้นเพื่อให้สถานการณ์ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องที่ชัดเจนมากขึ้น คณะผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะแนวทางการวิจัยในครั้งต่อไปเพิ่มเติมในประเด็นต่อไปนี้

1. การศึกษารังนี้เป็นการศึกษาในด้านอุปทานของการการท่องเที่ยว (Supply side) หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนที่มีการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามหากต้องการให้เห็นภาพที่สมบูรณ์ของผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีต่อชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเรื่องดังกล่าวในมุมมองของนักท่องเที่ยว ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ ในฐานะที่คนเหล่านี้เป็นอุปสงค์หรือผู้ที่ต้องการบริโภคการท่องเที่ยว (Demand side) เพื่อให้ผลกระทบด้านต่างๆ ชัดเจนขึ้น

2. หากต้องการความต่อเนื่องของภาพสะท้อนของผลกระทบด้านสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนในภาคเหนือ การศึกษาระยะยาว (Longitudinal study) เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็น

สิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้เพราะการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาในช่วงหนึ่งของเส้นทางเวลาของผลกระทบด้านต่างๆ เหล่านั้น การที่ผู้เกี่ยวข้องจะสามารถเห็นภาพรวมในระยะยาวของผลกระทบทุกด้านที่มีต่อชุมชน การศึกษาในระยะเวลาที่ต่อเนื่องยาวนานทำให้เห็นผลกระทบด้านต่างๆ ทั้งผลกระทบในด้านดีและด้านเสียของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนได้ชัดเจนมากขึ้น

3. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยเน้นชุมชนภาคเหนือที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยไม่เน้นความแตกต่างของความเป็นชนเผ่าที่มีระบบสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การศึกษาเชิงลึกของผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนชนบทที่มีเผ่าพันธุ์แตกต่างกัน เป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่ง เพราะการวิจัยในประเด็นเฉพาะโดยแยกออกเป็นชนเผ่า เช่น ม้ง อีเก้อ ปะกาเกอญอ ฯลฯ เพราะจะสามารถสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และหากการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบเหล่านั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่ดีต่อศีลธรรมประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่าต่อชุมชน ดังนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงาน บุคคล และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องต้องพิจารณาบทบาทเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนให้ชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น

4. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เน้นผู้ตัวอย่างเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพียง 3 จังหวัด ซึ่งในความเป็นจริง ปัจจุบันหลายจังหวัดในภาคเหนือตอนบนเป็นพื้นที่ที่เริ่มมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้นเรื่อยๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังนั้นหากต้องการศึกษาในประเด็นเหล่านี้อีกครั้ง ควรขยายพื้นที่ศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง 8 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน หรือขยายพื้นที่ศึกษาให้ครอบคลุมทุกภาคของประเทศไทย การศึกษาในภาพกว้างนี้ ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกันนโยบายการท่องเที่ยวเห็นภาพรวมของผลกระทบของนโยบายการท่องเที่ยวได้กว้างขึ้น

5. ผลการศึกษาส่งสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบทบาทที่น้อยของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นการจัดให้มีการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participating Action Research: PAR) โดยการให้ชุมชนในภาคเหนือไว้ทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยตนเอง หรือการทดลองเชื่อมโยงเครือข่ายกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เพื่อแบ่งปันทรัพยากรและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน การทดลองดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยชุมชนเอง ทำให้คนในชุมชนทั้งหมดเรียนรู้ไม่แต่เฉพาะข้อดีข้อเสียของการจัดการการท่องเที่ยว แต่เรียนรู้วิธีการในการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินงาน รับทราบผลลัพธ์ตลอดจนผลกระทบด้านต่างๆ ทั้งที่เป็นประโยชน์และโทษต่อชุมชน จนในที่สุดชุมชนสามารถตัดสินใจนำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่ชุมชนของตน

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. งานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. 2536. สรุปปัญหาและการป้องกันแก้ไขผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. 2538. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี 2538-2539. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. 2547. สถิติการท่องเที่ยว. แหล่งที่มา [ระบบออนไลน์] <http://www.tot.or.th>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กองวางแผนโครงการ. 2528. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ลำพูน. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. 2538. การศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546. แหล่งที่มา [ระบบออนไลน์].
- การสัมมนาแนวทางการแก้ไข พ.ร.บ.การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 2544. เอกสารประกอบการสัมมนาแนวทางการแก้ไข พ.ร.บ.การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัย. คณะวนศาสตร์. ศูนย์วิจัยป่าไม้. 2538. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ. มปป. การท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะเศรษฐศาสตร์. 2537. แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างไทยพม่า และจีนตอนใต้. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. 2537. การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. 2544. โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำแม่วาง. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.

- เดือนรัตน์ รัตนศิริ. 2534. ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิติ เขียวศรีวงศ์. 2532. "วัฒนธรรมพื้นบ้านกับการท่องเที่ยว" วัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีอีสาน. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. "พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย." ใน จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 15 เล่ม 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2539).
- _____. 2537. การประเมินโครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พ.ศ. 2530-2536. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรหมเมธ นาถมทอง. 2539. "แนวทางพัฒนาท่องเที่ยวไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8." ใน พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืนครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2538.
- มิตรา สามารถ. 2543. รายงานผลการศึกษามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: แอล. ที. เพรส จำกัด.
- ยศ สันตสมบัติ และอัมมาร สยามวาลา. 2541. นิเวศน์วิกฤตความรู้กับวาทะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- ปฐพี อาคมนนท์ มอนซอน และคณะ. 2535. การท่องเที่ยวเดินป่า: ผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ประเวศ วะสี. 2541. ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ปิยาภรณ์ ณ เชียงใหม่. 2545. การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พงษ์อนันต์ สรรพพานิช. 2526. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อประชาชนชาวภูเก็ต. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- พรพิมล วิกรัยพัฒน์. 2542. การประเมินความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ : กรณีศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาสุหิตย์ อบอุ่น. 2541. การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณีเส้นทางสายลำน้ำกก. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน
มหาบัณฑิต. คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณา วงษ์วานิช. 2539. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์.
- วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์. บรรณาธิการ. 2536. สิทธิชุมชน การกระจายอำนาจการจัดการ
ทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สันทัต เสริมศรี และคณะ. 2529. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม กรณี
ศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม ภาควิชา
สังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2525. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
_____. 2536. ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การพัฒนาประเมินค่า และการใช้ประโยชน์.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2536. โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการ
พัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ไทย.
- สยามล ชัยรัตน์อุดมกุล. 2544. ความรู้และความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของนักท่องเที่ยว
ชาวไทย : กรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
- สุรีย์ บุญญาพวงศ์. 2534. ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาจังหวัด
แม่ฮ่องสอน. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวิมล ตีรกานนท์. 2542. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10. 2546. แหล่งที่มา [ระบบออนไลน์]

- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, บรรณาธิการ. 2536 (ข). **ป่าชุมชนในประเทศไทยแนวทางการพัฒนาเล่ม 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย**. พิมพ์ ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- _____. 2536 (ข). **ป่าชุมชนในประเทศไทยแนวทางการพัฒนา เล่ม 2 ป่าชุมชนภาคเหนือศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2537. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุชาติ พวงลำสี และ อรทัย อาจอ่ำ. บรรณาธิการ. 2539. **การพัฒนาคุณภาพเครื่องใช้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.).
- Boo Elizsbeth. 1990. **Ecotourism: The Potentials and Pitfalls**. Vol 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.,
- _____. 1991. "Making Ecotourism Sustainable: Recommendations for Planning, Development, and Management." In **Nature Tourism Managing for the Environment**. Island Press, Washington, D.C.,
- Nadler, Leonard and Zeace Nadler. 1994. **Designing Training Program : The Critical Events Mode**. 2nd ed. Houston, Texas : Gulf Publishing Company Inc.
- _____. 1994. **Human Resource Management & Development Handbook**. William R.Tracey (editor). United States of America.
- Preece Noel. 1995. "Discovery Ecotourism: Sustainable Tourism in Outback Australia." In **Sustainable Tourism An Australian Perspective**. Chatswood Australia,
- Randy L. Desimone and David M. Harris. 1998. **Human Resource Development**. United States of America.
- Tracey, Williams. 1982. **Designing Training and Development System**. New York: Amacom.
- Whelan Tensie. 1991. "Ecotourism and Its Role in Sustainable Development." in **Nature Tourism Managing for the Environment**. Island Press, Washington, D.C.,

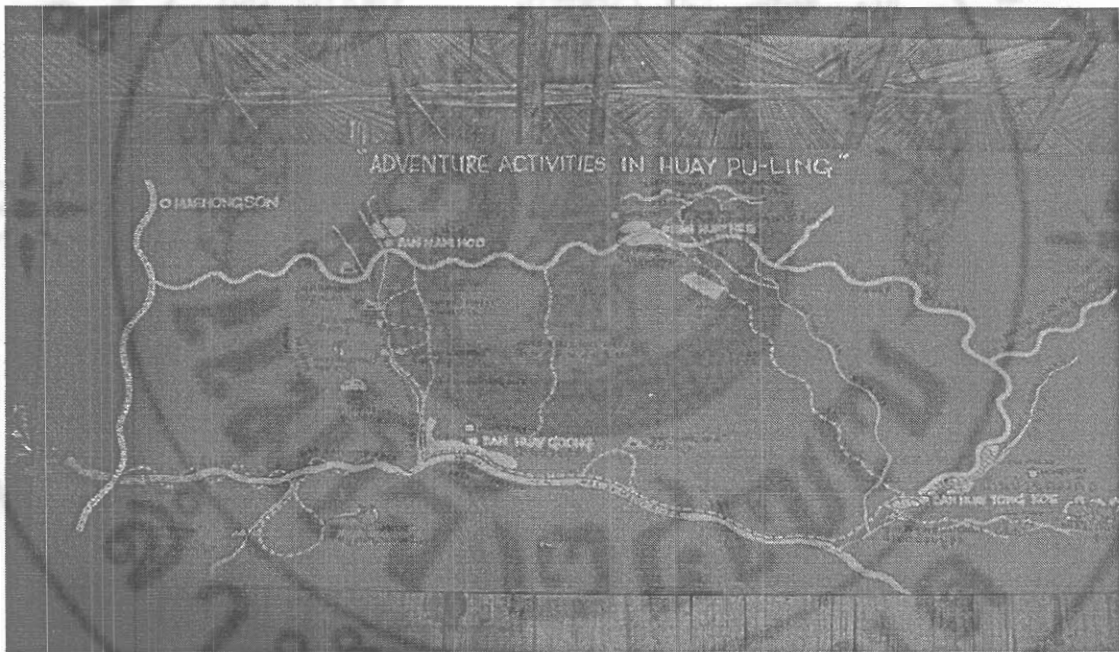

ภาคผนวก

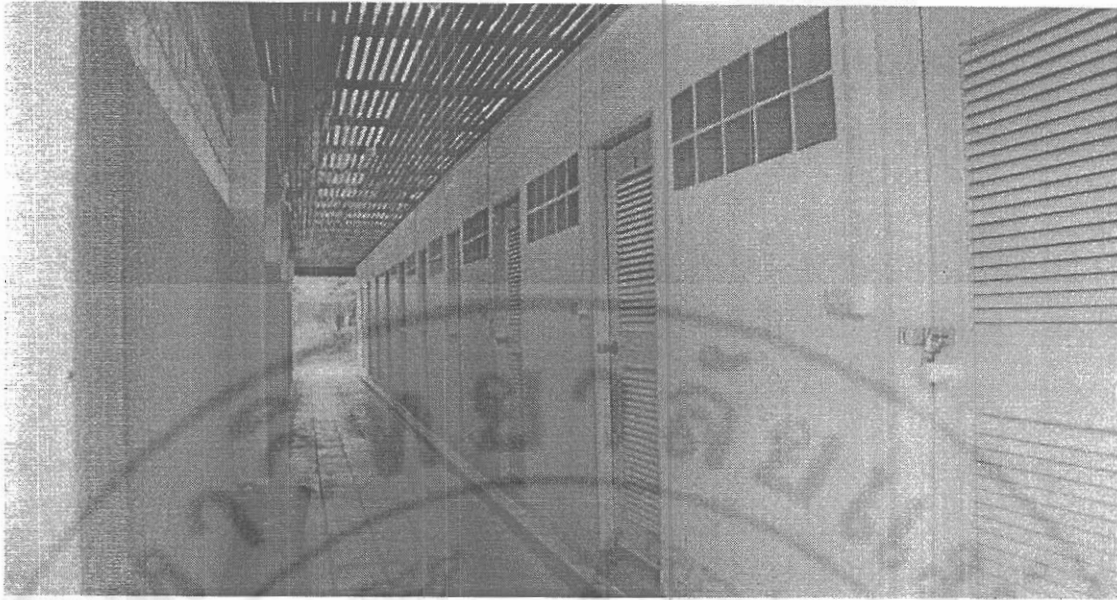

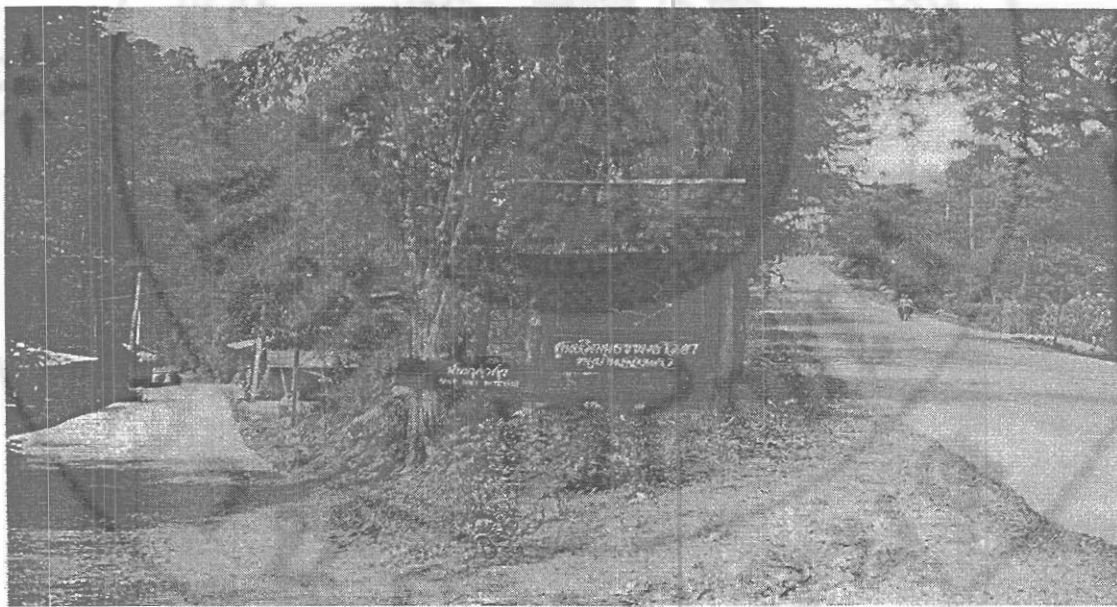
ภาพที่ 1 เส้นทางคมนาคมสู่บ้านห้วยฮี้ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

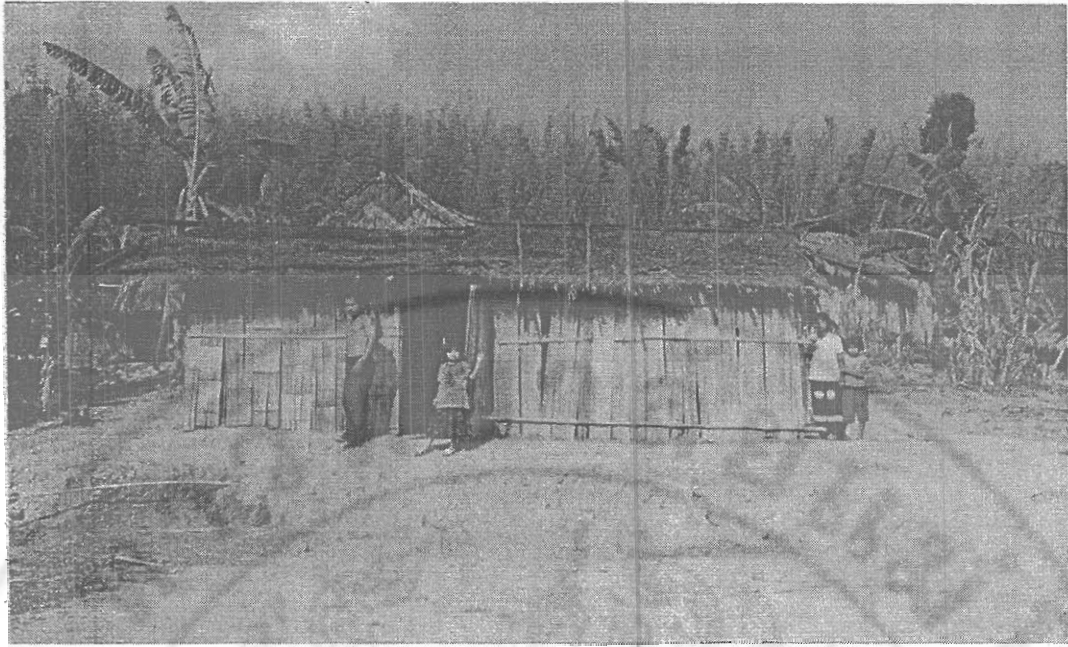
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวของบ้านห้วยฮี้ - ห้วยปูลิง ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3 ห้องบริการอาบน้ำแร่ บ้านผาบ่อง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งจัดสร้างโดยองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน

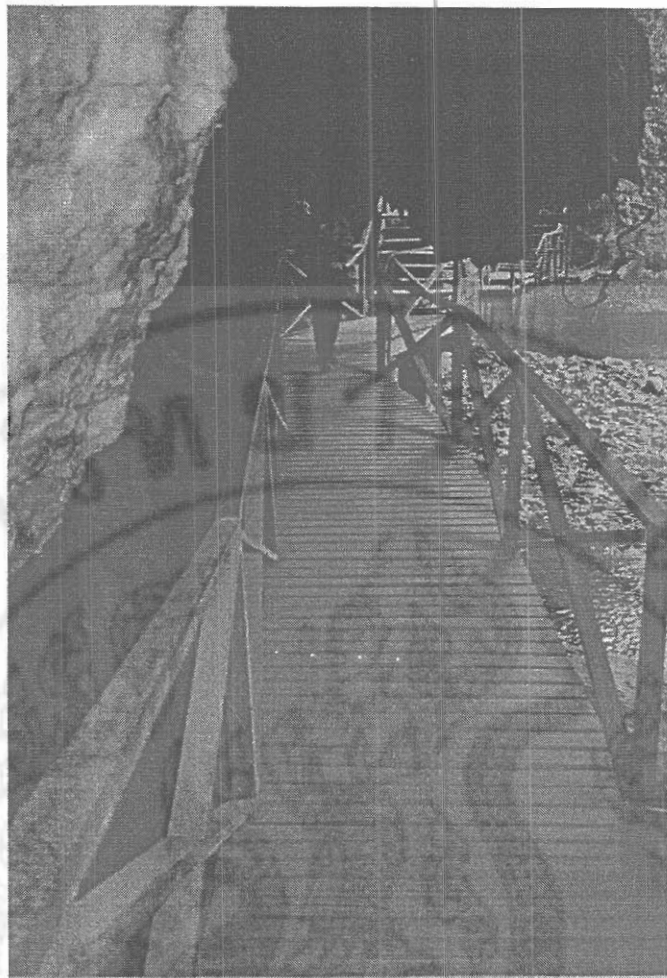
ภาพที่ 4 ป้ายแสดงศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสองแคว อ.เมือง จ.น่าน

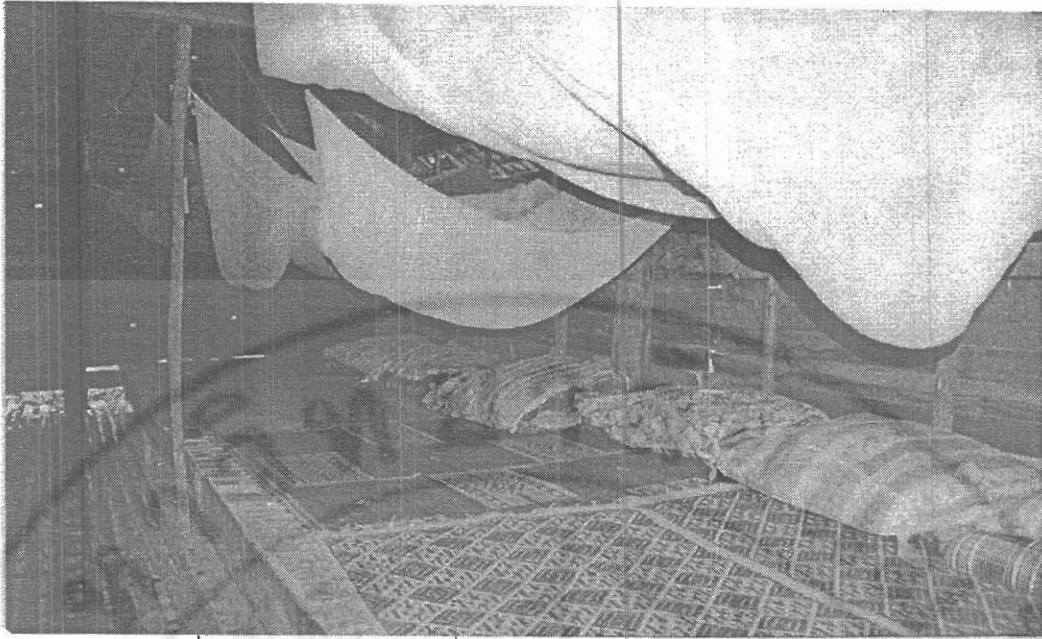
ภาพที่ 5 ชนเผ่าตองเหลือง – แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านห้วยหยวก อ. เวียงสา จ.น่าน

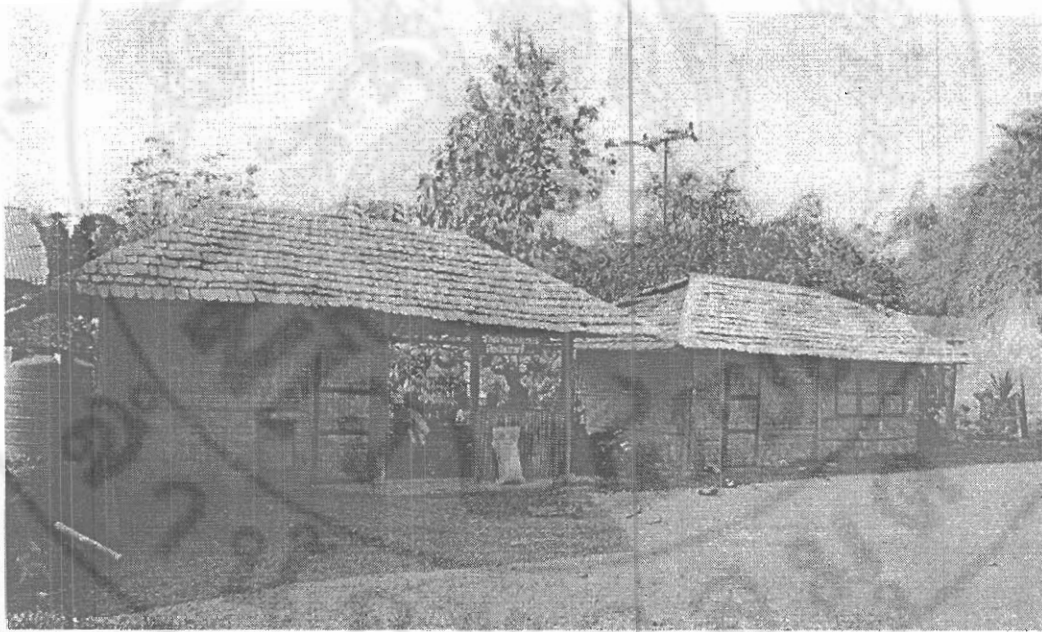
ภาพที่ 6 ดอยขาว (ภูสัน) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของบ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา จ.น่าน

ภาพที่ 7 อีกตัวอย่างของการเดินเข้าถ้ำซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อสร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
ของบ้านถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

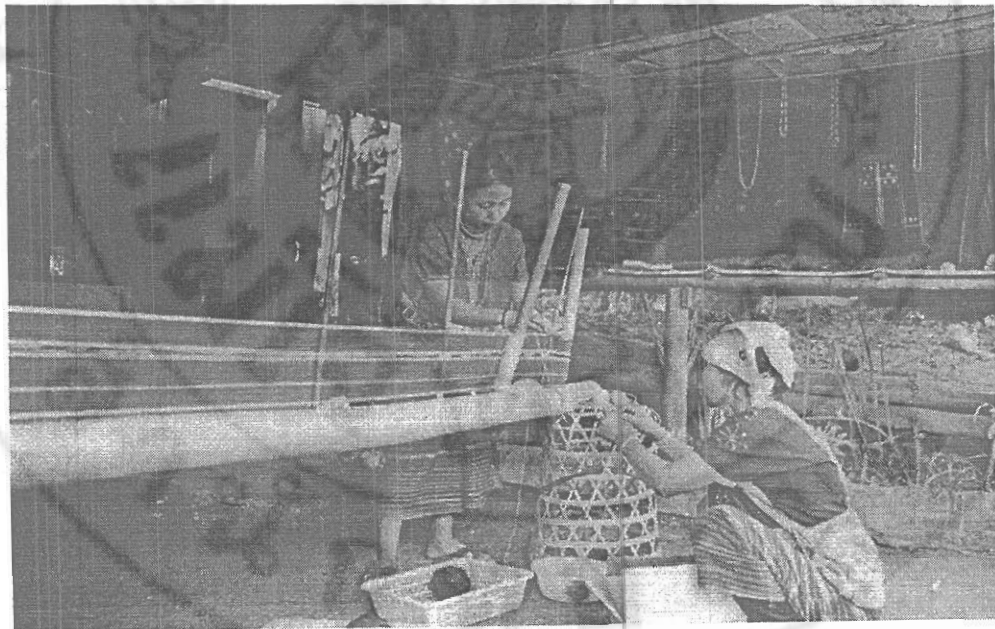
ภาพที่ 8 การให้บริการที่พักแบบ Home stay ที่บ้านห้วยหอย อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 9 ศูนย์ท่องเที่ยวบ้านสันเจริญ อ.ท่าวังผา จ.น่านซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์วิจัยและส่งเสริม
ชาวเขา จ.น่าน

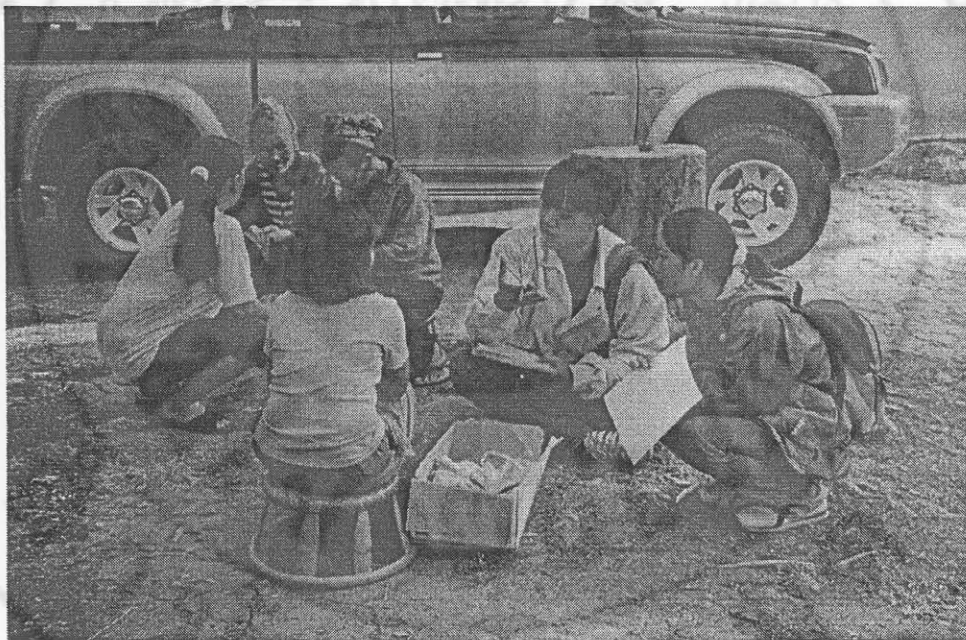
ภาพที่ 10 สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ของบ้านถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ. แม่ฮ่องสอน

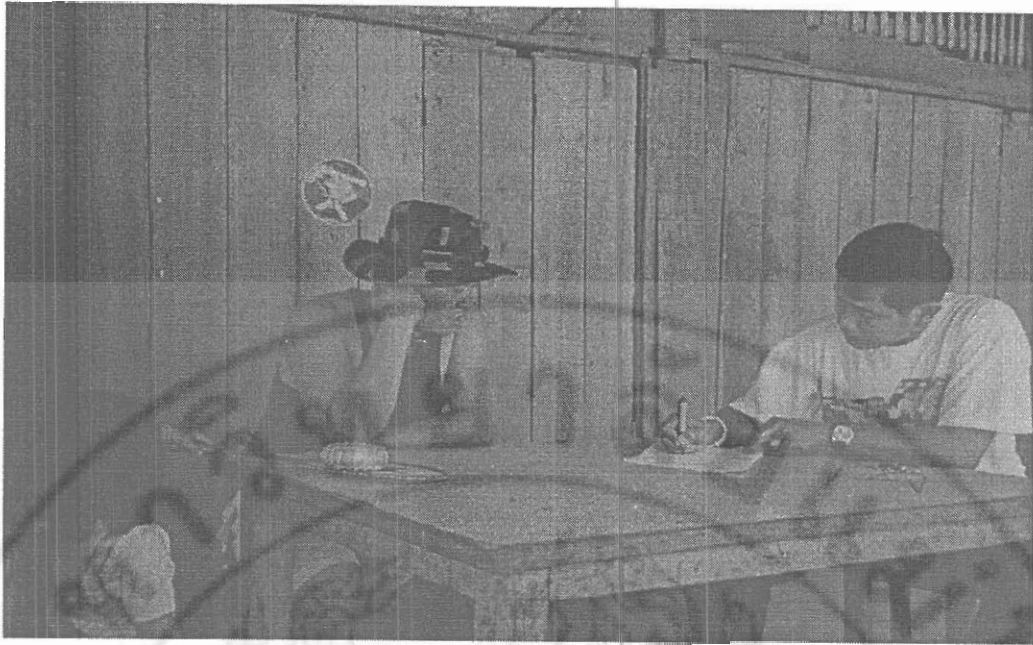
ภาพที่ 11 วิถีชีวิตของชนเผ่าปกาญเยอ บ้านห้วยหอย อ.แม่วาง จ. เชียงใหม่

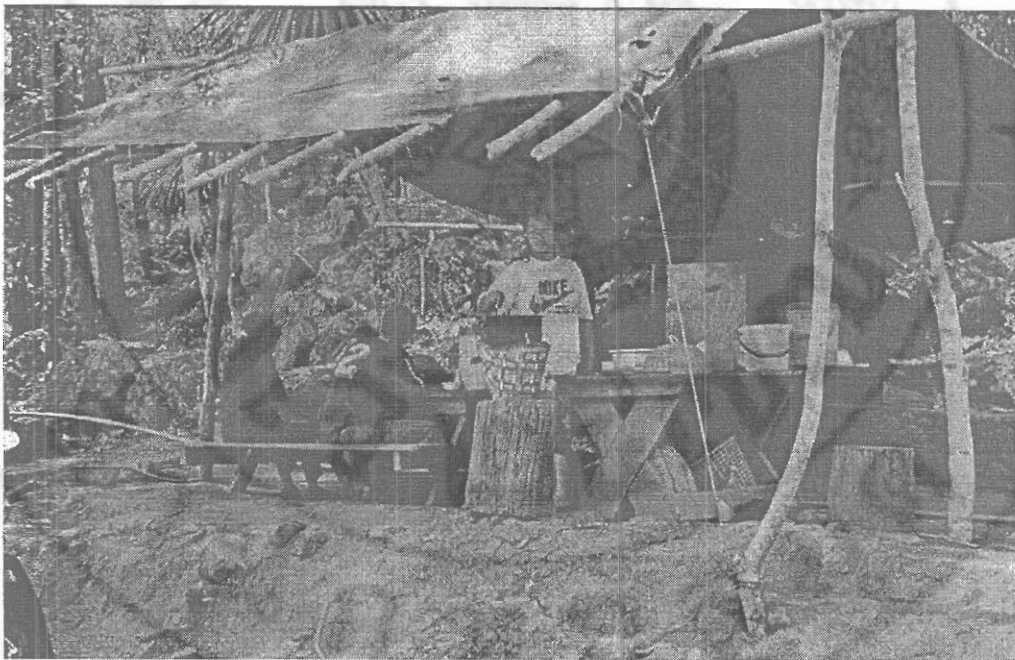
ภาพที่ 12 บรรยากาศการท่องเที่ยวที่ปางช้างแม่ตะมาน อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 13 บรรยากาศการสัมผัสภาษา จ.น่าน

ภาพที่ 14 บรรยากาศการสัมภาษณ์ บ้านแม่และ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 15 ร้านอาหารที่สร้างขึ้นเพื่อให้บริการคนในชุมชนที่ทำอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่ไม่ได้ให้บริการนักท่องเที่ยว

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว
เช่น ผู้ประกอบการ, ผู้ประกอบธุรกิจค้าขาย,
ผู้ประกอบธุรกิจบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว ฯลฯ

โครงการวิจัยเรื่องการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชน
และครัวเรือนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	นามสกุล.....
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....	อำเภอ.....
จังหวัด.....	เริ่มสัมภาษณ์เวลา..... ถึง.....
วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....	
ชื่อผู้สัมภาษณ์.....	

แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น 6 ตอน มีจำนวน 16 หน้า

ข้อมูลที่ได้จะจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดจะเป็นความลับ และข้อมูลจะถูกนำเสนอ
ในภาพรวมเท่านั้น

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี
3. สถานภาพ

☐ โสด	☐ สมรส
☐ หย่าร้าง	☐ อื่นๆ
4. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษาปีที่ 4	☐ ประถมศึกษาปีที่ 6
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า
☐ อนุปริญญาตรี/เทียบเท่า	☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี	☐ อื่นๆ
5. ท่านอยู่ชุมชนนี้นาน.....ปี
6. ภูมิลำเนาเดิม

☐ หมู่บ้านนี้	
☐ ย้ายมาจากหมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....	
ย้ายเพราะ.....	
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนรวม.....คน สมาชิกที่หารายได้ให้ครัวเรือน จำนวน.....คน
8. ในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายจำนวนสมาชิกในครัวเรือนหรือไม่
 - 8.1 การย้ายเข้า

☐ ไม่มี	
☐ มี จำนวน.....คน สาเหตุเพราะ.....	
 - 8.2 การย้ายออก

☐ ไม่มี	
☐ มี จำนวน.....คน สาเหตุเพราะ.....	
9. ชุมชนเริ่มมีปรากฏการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อ พ.ศ. จำนวน.....ปี ใครเป็นคนริเริ่ม.....

☐ คนในชุมชน	☐ คนนอกชุมชน มาจาก.....
------------------------------------	--

10. ก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน คร่าวเรือนของท่านมีที่ดินถือครองจำนวน.....ไร่

สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่

สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่

สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่

11. เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน คร่าวเรือนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินหรือไม่

[] ไม่มี

[] มี สาเหตุเพราะ(ระบุรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลง)

.....

12. เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ท่านมีการขายที่ดินไปหรือไม่

12.1 [] ไม่มีการขาย

[] ขาย

12.2 ถ้าขาย จำนวน.....ไร่ เป็นราคา.....บาท

12.3 กรรมสิทธิในการถือครองที่ดินที่ขาย

สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่

สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่

สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่

12.4 ขายให้แก่ [] คนในหมู่บ้าน

[] คนนอกบ้าน

12.5 ท่านใช้เงินส่วนใหญ่นายที่ขายที่ดินไปทำอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[] ลงทุน (ระบุ).....

[] บริโภค(ระบุ).....

[] ซื้อที่ดินใหม่ (ระบุ).....

[] อื่นๆ ระบุ.....

13. ก่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ท่านมีรายได้จากแหล่งใด

อาชีพหลัก.....รายได้.....บาท/ปี

อาชีพรอง 1.....รายได้.....บาท/ปี

2.....รายได้.....บาท/ปี

3.....รายได้.....บาท/ปี

14. ปัจจุบันท่านมีรายได้จากแหล่งใด

- อาชีพหลัก.....รายได้.....บาท/ปี
 อาชีพรอง 1.....รายได้.....บาท/ปี
 2.....รายได้.....บาท/ปี
 3.....รายได้.....บาท/ปี

ตอนที่ 2 : ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

15. ในชุมชนของท่านมีองค์กรหรือกลุ่มหรืออบรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนหรือไม่

[] ไม่มี

[] มี.....

[] กลุ่มเป็นทางการ [] กลุ่มไม่เป็นทางการ

15.1 ชื่อกลุ่มหรือชุมชน.....

15.2 จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือน.....พ.ศ.....

15.3 สมาชิกกลุ่มในปัจจุบันมีจำนวน.....คน

15.4 วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม.....

.....

.....

.....

16. ในชุมชนของท่านมีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชนหรือไม่

[] ไม่กำหนด (ข้ามไปตอบข้อ 17)

[] กำหนด

17. กรณีที่มีการกำหนดระเบียบการท่องเที่ยวในชุมชน

องค์ประกอบ/ระเบียบ	มี	ไม่มี
17.1 กำหนดระยะเวลาเข้า - ออก แหล่งท่องเที่ยว		
17.2 ระเบียบค่าธรรมเนียมการท่องเที่ยวในชุมชน		
17.3 ระเบียบการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการในชุมชน		
17.4 ระเบียบในการหักเงินที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการท่องเที่ยวเข้ากองทุนของชุมชน		
17.5 ระเบียบการใช้จ่ายเงินสะสมที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชน		
17.6 ระเบียบการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมในชุมชน		

18. ในชุมชนของท่านมีการเชื่อมสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับองค์กร ชุมชน กลุ่ม หรือหน่วยงานภายนอกหรือไม่

[] ไม่มี

[] มี

โปรดระบุ [] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

[] มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา

[] กรมป่าไม้

[] อื่นๆ ระบุ.....

19. ในชุมชนท่านมีการประชุมหรือปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนหรือไม่

[] ไม่มี

[] มีการประชุมโดยเฉลี่ย.....ครั้ง/เดือน

[] ไม่ทราบ

[illegible]

21. จากข้อ 20 เส้นทางดังกล่าวมีกิจกรรมบริการนักท่องเที่ยวอย่างไร

ชื่อเส้นทาง	กิจกรรม (เดินป่า, ดูนก, ส่องแพ, ชี้อ่าง)	ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว		ผู้กำหนดหรือตัดสินใจไม่เก็บค่าธรรมเนียม(ชาวบ้าน, กรรมการหมู่บ้าน, บริษัททัวร์ ฯลฯ)	สิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวในเส้นทางนี้ (เช่น ทำพาย, วัฒนธรรม, ธรรมชาติ)
		สูงสุด	ต่ำสุด		

22. ปริมาณนักท่องเที่ยว ที่มาท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของท่าน

ชื่อเส้นทางท่องเที่ยว (จากไหน ไปไหน)	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	High season	Low season
1.....		
2.....		
3.....		

23. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน มีปัญหาอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24. ช่วงเดือนที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการ**มากที่สุด** /ชาวไทย

คือ.....

ชาวต่างประเทศ คือ.....

25. ช่วงเดือนที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการ**น้อยที่สุด** /ชาวไทย

คือ.....

ชาวต่างประเทศ คือ.....

26. ค่าบริการที่คิดกับนักท่องเที่ยว

อัตราค่าบริการนักท่องเที่ยว ต่างชาติ/ไทย ต่างกันหรือไม่.....

26.1 อัตราสำหรับนักท่องเที่ยวไทย

เหมาจ่าย

อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน

อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน

ต่อกิจกรรม

อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน

อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน

อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน

อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน

อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน

อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน

เหมาจ่ายสูงสุด.....บาท/เที่ยว ระบุจำนวนคนสูงสุด.....คน

เหมาจ่ายต่ำสุด.....บาท/เที่ยว ระบุจำนวนคนต่ำสุด.....คน

26.2 อัตราสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

เหมาจ่าย

อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน

อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน

ต่อกิจกรรม

อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน

อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน

อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน
 อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน
 อัตราสูงสุดบาท/วัน/คน
 อัตราต่ำสุดบาท/วัน/คน
 เหมายจ่ายสูงสุด.....บาท/เที่ยว ระบุจำนวนคนสูงสุด.....คน
 เหมายจ่ายต่ำสุด.....บาท/เที่ยว ระบุจำนวนคนต่ำสุด.....คน

27.การกำหนดค่าบริการท่านคิดจากอะไรเป็นสำคัญ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] ระยะเวลา
 [] การบริการ (กิจกรรม).....
 [] จำนวนนักท่องเที่ยว
 [] อาหาร
 [] จำนวนวัน
 [] ผู้นำทาง
 [] อื่น ๆ ระบุ

28. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ครัวเรือนของท่านมีรายได้สูงขึ้นหรือไม่

- [] ใช่
 [] ไม่ใช่

29. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ครัวเรือนของท่านมีรายจ่ายสูงขึ้นหรือไม่

- [] ใช่ ระบุรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น.....

 [] ไม่ใช่

30. ท่านและครัวเรือนของท่านต้องการเรียนภาษาต่างประเทศหรือไม่

- [] ไม่ต้องการเพราะ.....
 [] ต้องการเพราะ
 ภาษาที่ต้องการเรียน.....

31. ท่านต้องการให้สร้างที่พัก

31.1 [] ของตนเอง สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

31.2 [] ของเพื่อนบ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

31.3 [] ของบริษัททัวร์ สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

31.4 [] ของชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

32. ท่านต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าบ้านพักของท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

33. ท่านต้องการให้สร้างร้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านของท่านหรือไม่

33.1 [] ของตนเอง สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

33.2 [] ของเพื่อนบ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

33.3 [] ของบริษัททัวร์ สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

34. ท่านคิดว่าใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยเพียงใด

[] ชุมชน

[] ผู้ประกอบการทั่วไป.....

[] ใกล้เคียง

[] ອື່ນໆ (ລະບ)

35. ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ได้รับความนิยม และมีคุณภาพ ท่านคิดว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรทำอย่างไร.....

36. ท่านคิดว่าชุมชนของท่าน ควรมีแนวคิดในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไรต่อไปในอนาคต โดยท่านคิดว่าสมควรหาเส้นทางใหม่ หรือจัดกิจกรรมใหม่ประเภทใดเพิ่มเติมจากที่มีอยู่หรือไม่อย่างไร

[illegible]

ตอนที่ 4 : ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชน

37. หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ในครัวเรือนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ข้อความ	การเปลี่ยนแปลง	
	ไม่เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลงโดยระบุรายละเอียด
1.ลักษณะ/ชนิดอาหารประจำวัน		
2.วัฒนธรรมการกิน(เช่น อาหาร พื้นบ้านเป็นอาหารในเมือง)		
3.การใช้เครื่องอำนวยความสะดวก ประจำวัน		
4.การแต่งกายพื้นบ้าน/พื้นเมือง		
5.การร้องเพลงพื้นบ้าน/พื้นเมือง		
6.ความทันสมัยในการแต่งกาย		
7.การใช้ภาษาต่างประเทศ		
8.การแบ่งปันการทำงานระหว่าง ชายหญิง		
9.ลักษณะการสร้างบ้านซึ่งเน้น วัสดุสมัยใหม่		
10.การเลี้ยงดูบุตร		
11.การให้ความสำคัญของเงิน		
12.ความมีน้ำใจในชุมชน		
13.การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนใน กิจกรรมต่างๆ		
14.อื่นๆระบุ.....		

38. เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในหมู่บ้าน มีชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวอะไรบ้าง

1. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

2. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

3. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

4. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

ถ้าไม่มีการเปลี่ยนอาชีพมาทำกิจการท่องเที่ยวเนื่องจากร.....

39. มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากหรือน้อยลงกว่าเดิม(ระบุรายละเอียด).....

40. มีบุคคลภายนอกหมู่บ้านย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือไม่ (ระบุรายละเอียดกิจกรรมที่ทำ).....

41. การเปลี่ยนแปลงในสิทธิที่ดินทำกินหรือไม่ (ระบุรายละเอียด)

42. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านดีและไม่ดีต่อลักษณะทางกายภาพของชุมชนอย่างไร

42.1 ป่าไม้

ด้านดี.....

ไม่ดี.....

42.2 สัตว์ป่า

ด้านดี.....

**ตอนที่ 5 : ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มที่มีศักยภาพการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ของชุมชนในอนาคต**

43. รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่คาดว่าจะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในอนาคต
คือ

1.).....ชื่อเส้นทาง.....จุดเริ่มต้น -
จุดสิ้นสุด.....เส้นทางผ่าน.....ระยะทาง.....
ระยะเวลา.....วัน.....กิจกรรมที่จัดบริการ.....
เหตุจูงใจที่จัดกิจกรรมเส้นทางนี้.....เหตุผลที่เลือกเส้นทาง
นี้.....

.....ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น.....
จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะมาเที่ยว.....
2.).....ชื่อเส้นทาง.....จุดเริ่มต้น -
จุดสิ้นสุด.....เส้นทางผ่าน.....ระยะทาง.....ระยะ
เวลา.....วัน.....กิจกรรมที่จัดบริการ.....เหตุจูงใจที่จัดกั
กรรมเส้นทางนี้.....
.....เหตุผลที่เลือกเส้นทางนี้.....

.....ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น.....
จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะมาเที่ยว.....
3.).....ชื่อเส้นทาง.....จุดเริ่มต้น -
จุดสิ้นสุด.....เส้นทางผ่าน.....ระยะทาง.....ระยะ
เวลา.....วัน.....กิจกรรมที่จัดบริการ.....เหตุจูงใจที่
จัดกิจกรรมเส้นทางนี้.....
.....เหตุผลที่เลือกเส้นทาง
นี้.....

ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น.....

จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะมาเที่ยว.....

44. ท่านต้องการให้มีการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง (โปรดระบุ)

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

ตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

45. ชุมชนของท่านมีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีวิธีดำเนินการอย่างไร (เช่น NGO อบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การการท่องเที่ยว บริษัททัวร์)

1)..... วิธีการ.....

2)..... วิธีการ.....

3)..... วิธีการ.....

4)..... วิธีการ.....

46. ใครกำหนดหรือตัดสินใจ ให้มีกิจกรรมบริการนักท่องเที่ยวหรือกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านของท่าน (เช่น ชาวบ้าน คณะกรรมการ บริษัททัวร์).....

และระบุความเป็นมา.....

.....และสาเหตุจุดใจสำคัญทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....

47. สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้มีการท่องเที่ยวในหมู่บ้านหรือไม่

เห็นด้วย เพราะ.....

ไม่เห็นด้วย เพราะ.....

48. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอะไรบ้าง ?

กิจกรรม	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม ระบุสาเหตุ
ขายของที่ระลึก		
จัดบริการนำเที่ยว		
จัดบริการที่พักนักท่องเที่ยว		
จัดบริการอาหารให้นักท่องเที่ยว		
จัดบริการให้เช่าอุปกรณ์เดินป่า		
จัดเช่าบริการยานพาหนะ		
จัดบริการนำทางในการเดินป่า		
จัดบริการเช่าช้าง		
จัดบริการเช่าแพ		
จัดบริการเช่าเรือ		
อื่นๆ ระบุ.....		

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

สำหรับชาวบ้านทั่วไป

โครงการวิจัยเรื่อง

การศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือน
ในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....ถึง.....
วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....
ชื่อผู้สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น 6 ตอน มีจำนวน 14 หน้า

ข้อมูลที่ได้จะจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดจะเป็นความลับ และข้อมูลจะถูกนำเสนอ
ในภาพรวมเท่านั้น

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี
3. สถานภาพ

☐ โสด	☐ สมรส
☐ หย่าร้าง	☐ อื่นๆ
4. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษาปีที่ 4	☐ ประถมศึกษาปีที่ 6
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า
☐ อนุปริญญาตรี/เทียบเท่า	☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี	☐ อื่นๆ
5. ท่านอยู่ชุมชนนี้นาน.....ปี
6. ภูมิลำเนาเดิม

☐ หมู่บ้านนี้
☐ ย้ายมาจากหมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ย้ายเพราะ.....
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนรวม.....คน สมาชิกที่หารายได้ให้ครัวเรือน จำนวน.....คน
8. ในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายจำนวนสมาชิกในครัวเรือนหรือไม่
 - 8.1 การย้ายเข้า

☐ ไม่มี
☐ มี จำนวน.....คน สาเหตุเพราะ.....
 - 8.2 การย้ายออก

☐ ไม่มี
☐ มี จำนวน.....คน สาเหตุเพราะ.....
9. ชุมชนเริ่มมีปรากฏการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อ พ.ศ. จำนวน.....ปี

ใครเป็นคนริเริ่ม.....

☐ คนในชุมชน	☐ คนนอกชุมชน มาจาก.....
------------------------------------	--

10. ก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน คราวเรือนของท่านมีที่ดินถือครองจำนวน.....ไร่
 สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่.....
 สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่.....
 สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่.....
11. เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน คราวเรือนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินหรือไม่
☐ ไม่มี
☐ มี สาเหตุเพราะ(ระบุรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลง)
12. เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ท่านมีการขายที่ดินไปหรือไม่
 12.1 ☐ ไม่มีการขาย
☐ ขาย
 12.2 ถ้าขาย จำนวน.....ไร่ เป็นราคา.....บาท
 12.3 กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินที่ขาย
 สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่.....
 สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่.....
 สิทธิในการถือครองที่ดิน..... จำนวนไร่.....
 12.4 ขายให้แก่ ☐ คนในหมู่บ้าน
☐ คนนอกบ้าน
 12.5 ท่านใช้เงินส่วนใหญ่ที่ขายที่ดินไปทำอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ลงทุน (ระบุ).....
☐ บริโภค(ระบุ).....
☐ ซื้อที่ดินใหม่ (ระบุ).....
☐ อื่นๆ ระบุ.....
13. ก่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ท่านมีรายได้จากแหล่งใด
 อาชีพหลัก.....รายได้.....บาท/ปี
 อาชีพรอง 1.....รายได้.....บาท/ปี

2.....รายได้.....บาท/ปี

3.....รายได้.....บาท/ปี

14. ปัจจุบันท่านมีรายได้จากแหล่งใด

อาชีพหลัก.....รายได้.....บาท/ปี

อาชีพรอง 1.....รายได้.....บาท/ปี

2.....รายได้.....บาท/ปี

3.....รายได้.....บาท/ปี

ตอนที่ 2 : ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

15. ในชุมชนของท่านมีองค์กรหรือกลุ่มหรืออบรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี.....

☐ กลุ่มเป็นทางการ ☐ กลุ่มไม่เป็นทางการ

15.5 ชื่อกลุ่มหรือชุมชน.....

15.6 จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือน.....พ.ศ.....

15.7 สมาชิกกลุ่มในปัจจุบันมีจำนวน.....คน

15.8 วัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม.....

.....

.....

.....

16. ในชุมชนของท่านมีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชนหรือไม่

☐ ไม่กำหนด (ข้ามไปตอบข้อ 17)

☐ กำหนด

17. กรณีที่มีการกำหนดระเบียบการท่องเที่ยวในชุมชน

องค์ประกอบ/ระเบียบ	มี	ไม่มี
17.1 กำหนดระยะเวลาเข้า - ออก แหล่งท่องเที่ยว		
17.2 ระเบียบค่าธรรมเนียมการท่องเที่ยวในชุมชน		
17.3 ระเบียบการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการในชุมชน		
17.4 ระเบียบในการหักเงินที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการท่องเที่ยวเข้ากองทุนของชุมชน		
17.5 ระเบียบการใช้จ่ายเงินสะสมที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชน		
17.6 ระเบียบการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมในชุมชน		

18. ในชุมชนของท่านมีการเชื่อมสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับองค์กร ชุมชน กลุ่ม หรือหน่วยงานภายนอกหรือไม่

[] ไม่มี

[] มี

โปรดระบุ [] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

[] มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา

[] กรมป่าไม้

[] อื่นๆ ระบุ.....

19. ในชุมชนท่านมีการประชุมหรือปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนหรือไม่

[] ไม่มี

[] มีการประชุมโดยเฉลี่ย.....ครั้ง/เดือน

[] ไม่ทราบ

20. ปริมาณนักท่องเที่ยว ที่มาท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนของท่าน

ชื่อเส้นทางท่องเที่ยว (จากไหน ไปไหน)	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	High season	Low season

1.....		
2.....		
3.....		

21. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน มีปัญหาอะไรบ้าง

.....

.....

.....

22. ช่วงเดือนที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการมากที่สุด /ชาวไทย คือ.....

ชาวต่างประเทศ คือ.....

23. ช่วงเดือนที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการน้อยที่สุด /ชาวไทย คือ.....

ชาวต่างประเทศ คือ.....

24. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ครัวเรือนของท่านมีรายได้สูงขึ้นหรือไม่

[] ใช่

[] ไม่ใช่

25. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ครัวเรือนของท่านมีรายจ่ายสูงขึ้นหรือไม่

[] ใช่ ระบุรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น.....

[] ไม่ใช่

26. ท่านและครัวเรือนของท่านต้องการเรียนภาษาต่างประเทศหรือไม่

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

[] ต้องการเพราะ
ภาษาที่ต้องการเรียน.....

27. ท่านต้องการให้สร้างที่พัก

27.1 [] ของตนเอง สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

27.2 [] ของเพื่อนบ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

27.3 [] ของบริษัททัวร์ สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

27.4 [] ของชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

28.ท่านต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าบ้านพักของท่านหรือไม่

[] ต้องการเพราะ

[] ไม่ต้องการเพราะ.....

29. ท่านต้องการให้สร้างร้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านของท่านหรือไม่

29.1 ☐ ของตนเอง สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

☐ ต้องการเพราะ

☐ ไม่ต้องการเพราะ.....

29.2 ☐ ของเพื่อนบ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

☐ ต้องการเพราะ

☐ ไม่ต้องการเพราะ.....

29.3 ☐ ของบริษัททัวร์ สำหรับนักท่องเที่ยวใกล้บ้านท่านหรือไม่

☐ ต้องการเพราะ

☐ ไม่ต้องการเพราะ.....

30. ท่านคิดว่าใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยเพียงใด

☐ ชุมชน

☐ผู้ประกอบการทัวร์.....

☐ ไกด์

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

31. ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ได้รับความนิยม และมีคุณภาพ ท่านคิดว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรทำอย่างไร.....

32. ท่านคิดว่าชุมชนของท่าน ควรมีแนวคิดในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไรต่อไปในอนาคต โดยท่านคิดว่าสมควรหาเส้นทางใหม่ หรือจัดกิจกรรมใหม่ประเภทใดเพิ่มเติมจากที่มีอยู่หรือไม่อย่างไร.....

ตอนที่ 4 : ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชน

33. หลังจากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ในครัวเรือนของท่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ข้อความ	การเปลี่ยนแปลง	
	ไม่เปลี่ยนแปลง	เปลี่ยนแปลงโดยระบุรายละเอียด
1.ลักษณะ/ชนิดอาหารประจำวัน		
2.วัฒนธรรมการกิน(เช่น อาหาร พื้นบ้านเป็นอาหารในเมือง)		
3.การใช้เครื่องอำนวยความสะดวก ประจำวัน		
4.การแต่งกายพื้นบ้าน/พื้นเมือง		
5.การร้องเพลงพื้นบ้าน/พื้นเมือง		
6.ความทันสมัยในการแต่งกาย		
7.การใช้ภาษาต่างประเทศ		
8.การแบ่งปันการทำงานระหว่าง ชายหญิง		
9.ลักษณะการสร้างบ้านซึ่งเน้น วัสดุสมัยใหม่		
10.การเลี้ยงดูบุตร		
11.การให้ความสำคัญของเงิน		
12.ความมีน้ำใจในชุมชน		
13.การพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนใน กิจกรรมต่างๆ		
14.อื่นๆระบุ.....		
.....		
.....		

34. เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในหมู่บ้าน มีชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวอะไรบ้าง

1. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

2. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

3. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

4. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

5. อาชีพ.....ประมาณ.....คน

ถ้าไม่มีการเปลี่ยนอาชีพมาทำกิจการท่องเที่ยว เนื่องจาก.....

35. มีชาวบ้านย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากหรือน้อยลงกว่าเดิม (ระบุรายละเอียด).....

36. มีบุคคลภายนอกหมู่บ้านย้ายเข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือไม่ (ระบุรายละเอียดกิจกรรมที่ทำ).....

37. การเปลี่ยนแปลงในสิทธิที่ดินทำกินหรือไม่ (ระบุรายละเอียด)

38. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านดีและไม่ดีต่อลักษณะทางกายภาพของชุมชนอย่างไร

38.1 ป่าไม้

ด้านดี.....

ไม่ดี.....

38.2 สัตว์ป่า

ด้านดี.....

ไม่ดี.....

38.3 ความอุดมสมบูรณ์ของดิน

ด้านดี

ไม่ดี

38.4 การพังทลายของดิน

ด้านดี

ไม่ดี

38.5 แหล่งน้ำธรรมชาติ

ด้านดี

ไม่ดี

38.6 น้ำตก/ลำธาร

ด้านดี

ไม่ดี

ตอนที่ 5 : ข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มที่มีศักยภาพการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ของชุมชนในอนาคต

39. รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่คาดว่าจะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในอนาคต คือ

1.).....ชื่อเส้นทาง.....จุดเริ่มต้น -
จุดสิ้นสุด.....เส้นทางผ่าน.....ระยะทาง.....
ระยะเวลา.....วัน.....กิจกรรมที่จัดบริการ.....
.....เหตุจูงใจที่จัดกิจกรรมเส้นทางนี้.....เหตุผลที่เลือก
เส้นทางนี้.....

.....ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น.....
จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะมาเที่ยว.....
2.).....ชื่อเส้นทาง.....จุดเริ่มต้น -
จุดสิ้นสุด.....เส้นทางผ่าน.....ระยะทาง.....ระยะ
เวลา.....วัน.....กิจกรรมที่จัดบริการ.....เหตุจูงใจที่
จัดกิจกรรมเส้นทางนี้.....
.....เหตุผลที่เลือกเส้นทางนี้.....

.....ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น.....
จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะมาเที่ยว.....
3.).....ชื่อเส้นทาง.....จุดเริ่มต้น -
จุดสิ้นสุด.....เส้นทางผ่าน.....ระยะทาง.....ระยะ
เวลา.....วัน.....กิจกรรมที่จัดบริการ.....เหตุจูงใจที่จัด
กิจกรรมเส้นทางนี้.....
.....เหตุผลที่เลือกเส้นทางนี้.....

.....ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น.....
จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะมาเที่ยว.....

40. ท่านต้องการให้มีการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง (โปรดระบุ)

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

ตอนที่ 6 : การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

41. ชุมชนของท่านมีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีวิธีดำเนินการอย่างไร (เช่น NGO อบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารท้องถิ่น บริษัททัวร์)

- 1).....วิธีการ.....
- 2).....วิธีการ.....
- 3).....วิธีการ.....
- 4).....วิธีการ.....

42. ใครกำหนดหรือตัดสินใจ ให้มีกิจกรรมบริการนักท่องเที่ยวหรือกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านของท่าน (เช่น ชาวบ้าน คณะกรรมการ บริษัททัวร์).....

และระบุความเป็นมา.....
.....และสาเหตุจุดใจสำคัญทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....

43. สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้มีการท่องเที่ยวในหมู่บ้านหรือไม่

เห็นด้วย เพราะ.....
ไม่เห็นด้วย เพราะ.....

44. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอะไรบ้าง ?

กิจกรรม	เข้าร่วม	ไม่เข้าร่วม ระบุสาเหตุ
ขายของที่ระลึก		
จัดบริการนำเที่ยว		
จัดบริการที่พักนักท่องเที่ยว		
จัดบริการอาหารให้นักท่องเที่ยว		
จัดบริการให้เช่าอุปกรณ์เดินป่า		
จัดเช่าบริการยานพาหนะ		
จัดบริการนำทางในการเดินป่า		
จัดบริการเช่าช้าง		
จัดบริการเช่าแพ		
จัดบริการเช่าเรือ		
อื่นๆ ระบุ.....		

ตาราง 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

รายละเอียด	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ประชาชนทั่วไป
<u>อายุ (ปี)</u>		
เฉลี่ย	42	38
ต่ำสุด	19	15
สูงสุด	79	78
<u>เพศ ()</u>		
ชาย	(65.20%)	(56.60%)
หญิง	(34.80%)	
<u>สถานภาพสมรส</u>		
แต่งงาน	(89.10%)	(79.80%)
ไม่ได้แต่งงาน	(10.90%)	
<u>การศึกษา</u>		
ประถมศึกษา 4	(24.70%)	(28.10%)
ประถมศึกษา 6	(20.20%)	(21.90%)
มัธยมศึกษาตอนต้น	(12.40%)	(11.70%)
<u>ระยะเวลาอาศัยในชุมชน (ปี)</u>		
0 - 10 ปี		
11 - 20 ปี	(23.60%)	(23.30%)
21 - 30 ปี		
เฉลี่ย	31 ปี	33 ปี
<u>จำนวนสมาชิกในครัวเรือน</u>		
สูงสุด	13	20
ต่ำสุด	1	1
เฉลี่ย	5	5
<u>การเคลื่อนย้ายสมาชิกในครัวเรือน</u>		
ย้ายเข้า	(5.70%)	(4.30%)
ย้ายออก	(12.60%)	(13.90%)
<u>ผู้ริเริ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</u>		
คนภายนอก	(50.00%)	(64.60%)
คนภายใน	(48.60%)	(34.60%)

ตาราง 2 การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของที่ดินในชุมชนก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
จากผู้ให้ข้อมูล

รายละเอียด	ก่อนมีการท่องเที่ยว	
	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ชาวบ้านทั่วไป
<u>จำนวนที่ดิน (ไร่)</u>		
• 1 – 10 ไร่	(60.50%)	(42.10%)
สูงสุด	90	70
ต่ำสุด	0.25	60
เฉลี่ย	15	17
<u>กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน</u>		
• จ้างจาง	(42.30%)	(45.00%)
• สค.1	(25.00%)	(10.00%)
• โฉนด	(11.50%)	(10.00%)
• ทบ.5	(21.20%)	(35.00%)
<u>กรรมสิทธิ์ของที่ดินขาย</u>		
• จ้างจาง	(50.00%)	(20.00%)
• โฉนดที่ดิน	(50.00%)	(10.00%)
• น.ส. 3	----	(70.00%)

ตาราง 3 การเปลี่ยนแปลงของที่ดินในชุมชนก่อนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนจากผู้ให้ข้อมูล

รายละเอียด	ก่อนมีการท่องเที่ยว	
	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ชาวบ้านทั่วไป
<u>บุคคลที่ขายที่ดินให้</u>		
• คนในหมู่บ้าน		
• คนนอกหมู่บ้าน	(100.00%)	(100.00%)
<u>การรวมกลุ่มท่องเที่ยว</u>		
• มี	(62.40%)	(62.40%)
• ไม่มี		
<u>ลักษณะของกลุ่มท่องเที่ยว</u>		
• ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ	(66.70%)	(64.50%)
• ไม่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ	(33.30%)	(35.50%)
<u>ปี พ.ศ. ที่จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยว</u>		
• พ.ศ. 2540	(33.40%)	
• พ.ศ. 2541	(11.40%)	
• พ.ศ. 2542	(14.00%)	
• พ.ศ. 2543	(21.00%)	
• พ.ศ. 2544	(11.40%)	

ตาราง 4 กฎระเบียบและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากผู้ให้ข้อมูล

รายละเอียด	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (n = 92)		บุคคลทั่วไป (n = 198)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
<u>กฎระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว</u>				
• มี	63	68.30	97	48.90
• ไม่มี	29	31.70	101	51.10
<u>การกำหนดเวลาเข้าออกการท่องเที่ยว</u>				
• มี	24	26.20	*	*
• ไม่มี	68	73.80	*	*
<u>การกำหนดค่าธรรมเนียมการท่องเที่ยว</u>				
• มี	56	61.50	*	*
• ไม่มี	36	38.50	*	*
<u>การกำหนดระเบียบในการหักเงินที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการท่องเที่ยวเข้ากองทุนชุมชน</u>				
• มี	50	54.50	*	*
• ไม่มี	42	45.50	*	*
<u>การกำหนดระเบียบในการใช้จ่ายเงินสะสมที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชน</u>				
• มี	64	68.80	*	*
• ไม่มี	28	31.20	*	*
<u>การกำหนดระเบียบในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว</u>				
• มี	81	87.90	*	*
• ไม่มี	11	12.10	*	*
<u>การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับชมรม กลุ่ม หรือหน่วยงานภายนอก</u>				
• มี	62	67.80	132	66.70
• ไม่มี	30	32.20	66	33.30
<u>การประชุมปรึกษาหารือในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน</u>				
• มี	73	79.50	154	77.90
• ไม่มี	19	20.50	44	22.10

ตาราง 5 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสังคมของชุมชน

ผลกระทบด้านสังคม	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ
➤ ความมีน้ำใจในชุมชน				
สันเจริญ	25.00	75.00	37.50	62.50
ห้วยหยวก	-	100.00	10.30	89.70
สองแคว	-	100.00	10.70	89.30
ห้วยฮี้	-	80.00	*	*
ถ้ำลอด	-	100.00	25.00	75.00
ผาบ่อง	-	100.00	25.00	75.00
เมืองแพม	14.30	85.70	40.00	60.00
แม่สะ	3.60	96.40	17.90	82.10
แม่ตะมาน	16.70	93.30	16.70	93.30
ห้วยหอย	22.20	77.80	10.00	90.00
แม่กำปอง	3.30	96.70	3.30	96.70
➤ การย้ายเข้าของคนจากถิ่นอื่น				
สันเจริญ	66.70	33.30	27.30	72.70
ห้วยหยวก	-	100.00	31.00	76.00
สองแคว	20.00	80.00	31.00	69.00
ห้วยฮี้	-	100.00	*	*
ถ้ำลอด	-	-	-	100.00
ผาบ่อง	20.00	80.00	24.20	76.80
เมืองแพม	57.10	43.10	40.00	60.00
แม่สะ	-	100.00	8.70	91.30
แม่ตะมาน	33.30	66.70	-	100.00
ห้วยหอย	-	100.00	16.40	84.60
แม่กำปอง	-	100.00	16.40	84.60

ตาราง 5 (ต่อ)

ผลกระทบด้านสังคม	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ
การย้ายออกของคนในชุมชน				
สันเจริญ	*	*	14.30	85.70
ห้วยหยวก	33.30	66.70	40.00	60.00
สองแคว	100.00	-	12.50	87.50
ห้วยอี	100.00	-	-	100.00
ถ้ำลอด	75.00	25.00	100.00	-
ผาป่อง	20.00	80.00	-	100.00
เมืองแพม	66.70	33.30	15.00	85.00
แม่สะ	-	-	92.60	7.40
แม่ตะมาน	88.90	11.10	100.00	-
ห้วยหอย	-	100.00	50.00	50.00
แม่กำปอง	50.00	50.00	82.40	17.60

ตาราง 6 ผลกระทบด้านที่อยู่อาศัย

ผลกระทบด้านที่อยู่อาศัย	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ
สันเจริญ	100.00	-	58.30	41.70
ห้วยหยวก	66.70	33.30	36.70	64.30
สองแคว	-	100.00	24.10	75.90
ห้วยอี	66.70	33.30	-	100.00
ถ้ำลอด	20.00	80.00	25.00	75.00
ผาป่อง	20.00	80.00	25.00	75.00
เมืองแพม	38.90	61.10	20.00	80.00
แม่สะ	-	100.00	28.00	72.00
แม่ตะมาน	44.40	55.60	63.30	36.70
ห้วยหอย	44.40	55.60	42.10	57.90
แม่กำปอง	96.00	24.00	96.70	23.30

ตาราง 7 ผลกระทบด้านการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก

ผลกระทบด้านการใช้เครื่องอำนวยความสะดวก สะดวก	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	100.00	-	66.70	33.30
ห้วยหยวก	100.00	-	64.30	35.70
สองแคว	100.00	-	78.60	22.40
ห้วยอี	57.10	42.90	-	100.00
ถ้ำลอด	45.50	54.50	100.00	-
ผาบ่อง	60.00	40.00	-	100.00
เมืองแพม	57.10	42.90	75.00	25.00
แม่สะ	50.00	50.00	61.50	38.50
แม่ตะมาน	66.70	33.33	30.00	70.00
ห้วยหอย	63.20	33.33	66.70	43.30
แม่กำปอง	70.00	30.00	83.30	16.70

ตาราง 8 ผลกระทบด้านการใช้ภาษาต่างประเทศต่อชุมชน

ผลกระทบด้านการใช้ภาษาต่างประเทศ ต่อชุมชน	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	25.00	75.00	33.30	66.70
ห้วยหยวก	100.00	-	25.00	75.00
สองแคว	50.00	50.00	44.40	55.60
ห้วยอี	99.10	0.70	*	*
ถ้ำลอด	66.70	33.30	100.00	-
ผาบ่อง	80.00	20.00	25.00	75.00
เมืองแพม	39.50	61.50	-	100.00
แม่สะ	-	100.00	26.90	73.10
แม่ตะมาน	66.70	33.30	26.70	73.30
ห้วยหอย	25.00	75.00	33.30	66.70
แม่กำปอง	10.00	90.00	13.30	86.70

ตาราง 9 ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง

ผลกระทบด้านเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ
สันเจริญ	100.00	-	50.00	50.00
ห้วยหยวก	33.30	66.70	51.90	49.10
สองแคว	100.00	-	59.30	40.70
ห้วยอี	26.70	73.30	*	*
ถ้ำลอด	63.60	36.40	100.00	-
ผาป่อง	40.00	60.00	25.00	75.00
เมืองแพม	29.60	71.40	20.00	80
แม่สะ	-	100.00	23.10	76.90
แม่ตะมาน	11.10	88.90	50.00	50.00
ห้วยหอย	44.40	55.60	36.80	63.20
แม่กำปอง	10.00	90.00	6.70	93.30

ตาราง 10 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร

ผลกระทบด้านรูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูบุตร	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ	มีผลกระทบ	ไม่มีผลกระทบ
สันเจริญ	100.00	-	8.30	91.70
ห้วยหยวก	100.00	-	55.20	44.80
สองแคว	66.70	33.30	28.60	71.40
ห้วยอี	33.30	66.70	*	*
ถ้ำลอด	33.30	66.70	33.30	66.70
ผาป่อง	40.00	60.00	25.00	75.00
เมืองแพม	46.20	53.80	20.00	80.00
แม่สะ	50.00	50.00	21.70	79.30
แม่ตะมาน	11.10	88.90	11.70	88.30
ห้วยหอย	37.50	62.50	31.60	68.40
แม่กำปอง	-	100.00	10.00	90.00

ตาราง 11 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการแบ่งแย่งงานกันทำระหว่างชาย-หญิง

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต่อการแบ่งแย่งงานกันทำ ระหว่างชาย-หญิง	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	25.00	75.00	25.00	75.00
ห้วยห้วยก	66.70	33.30	28.60	71.40
สองแคว	50.00	50.00	25.00	75.00
ห้วยฮี้	20.00	80.00	*	*
ถ้ำลอด	8.30	91.70	33.30	66.70
ผาป่อง	-	100.00	-	100.00
เมืองแพม	23.10	76.90	-	100.00
แม่สะ	-	100.00	3.80	96.20
แม่ตะมาน	-	100.00	3.30	96.70
ห้วยหอย	12.50	87.50	10.50	89.50
แม่กำปอง	10.00	90.00	-	100.00

ตาราง 12 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อวัฒนธรรมการบริโภคในด้านลักษณะอาหารในชีวิตประจำวัน

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อ วัฒนธรรมการบริโภคในด้าน ลักษณะอาหารในชีวิตประจำวัน	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	25.00	75.00	25.00	75.00
ห้วยห้วยก	66.70	33.30	50.00	50.00
สองแคว	-	100.00	39.30	60.70
ห้วยฮี้	28.60	71.40	*	*
ถ้ำลอด	63.60	36.30	33.30	66.70
ผาป่อง	-	100.00	20.00	80.00
เมืองแพม	50.00	50.00	20.00	80.00
แม่สะ	33.30	66.70	16.70	83.30
แม่ตะมาน	33.30	66.70	16.70	83.30
ห้วยหอย	22.20	77.80	36.80	63.20
แม่กำปอง	40.00	60.00	-	100.00

ตาราง 13 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อวัฒนธรรมการบริโภคในด้านวัฒนธรรมการกิน

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อ วัฒนธรรมการบริโภคในด้าน วัฒนธรรมการกิน	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	-	100.00	25.00	75.00
ห้วยหยวก	66.70	33.30	55.60	44.40
สองแคว	100.00	-	62.10	37.90
ห้วยอี ถ้ำลอด	35.70	64.30	*	*
ผาบ่อง	-	100.00	33.30	66.70
เมืองแพม	-	100.00	-	100.00
แม่สะ	23.10	76.90	20.00	80.00
แม่ตะมาน	50.00	50.00	34.60	65.40
ห้วยหอย	44.40	56.60	18.50	81.50
แม่กำปอง	12.50	87.50	21.10	78.90
	-	100.00	-	100.00

ตาราง 14 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อวัฒนธรรมการแต่งกายในด้านความทันสมัยในการแต่งกาย

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อ วัฒนธรรมการแต่งกายในด้าน ความทันสมัยในการแต่งกาย	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	100.00	-	88.90	11.10
ห้วยหยวก	66.70	33.30	71.40	28.60
สองแคว	100.00	-	88.90	11.10
ห้วยอี ถ้ำลอด	66.70	33.30	*	*
ผาบ่อง	81.80	18.20	100.00	-
เมืองแพม	60.00	40.00	75.00	25.00
แม่สะ	53.80	46.20	60.00	40.00
แม่ตะมาน	-	100.00	96.20	3.80
ห้วยหอย	55.60	44.40	18.50	81.50
แม่กำปอง	66.70	33.30	52.60	47.40
	-	100.00	10.00	90.00

ตาราง 15 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจในด้านการประกอบอาชีพ

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชน ด้านเศรษฐกิจในด้านการประกอบอาชีพ	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	100.00	-	66.66	33.34
ห้วยหยวก	66.66	33.34	63.40	36.60
สองแคว	75.00	25.00	75.00	25.00
ห้วยอี	86.70	13.30	*	*
ถ้ำลอด	83.30	16.70	100.00	-
ผาบ่อง	75.00	25.00	100.00	-
เมืองแพม	73.30	26.70	80.00	20.00
แม่สะ	100.00	-	67.90	32.10
แม่ตะมาน	100.00	-	100.00	-
ห้วยหอย	100.00	-	50.00	50.00
แม่กำปอง	100.00	-	100.00	-

ตาราง 16 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจในด้านค้าครองชีพ

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชน ด้านเศรษฐกิจในด้านการค้าครองชีพ	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	25.00	75.00	14.30	85.70
ห้วยหยวก	100.00	-	19.20	80.80
สองแคว	-	-	-	-
ห้วยอี	60.00	40.00	*	*
ถ้ำลอด	76.90	23.10	100.00	-
ผาบ่อง	90.00	10.00	-	100.00
เมืองแพม	42.90	57.10	25.00	75.00
แม่สะ	50.00	50.00	8.70	91.30
แม่ตะมาน	88.90	11.10	63.30	36.70
ห้วยหอย	-	100.00	-	100.00
แม่กำปอง	80.00	20.00	-	100.00

ตาราง 17 ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจในด้านรายได้จากการท่องเที่ยว

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชน ด้านเศรษฐกิจในด้าน รายได้จากการท่องเที่ยว	ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย		ชาวบ้านทั่วไป	
	มีผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ	มี ผลกระทบ	ไม่มี ผลกระทบ
สันเจริญ	50.00	50.00	40.00	60.00
ห้วยหยวก	66.70	33.30	22.10	67.90
สองแคว	83.30	16.70	42.90	57.10
ห้วยอี	66.70	33.30	*	*
ถ้ำลอด	92.30	7.70	100.00	-
ผาป่อง	80.00	20.00	40.00	60.00
เมืองแพม	93.30	6.70	40.00	60.00
แม่สะ	100.00	-	66.70	33.30
แม่ตะมาน	100.00	-	73.30	26.70
ห้วยหอย	44.40	55.60	5.60	94.40
แม่กำปอง	100.00	-	33.30	66.70

หมายเหตุ * ไม่มีข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล